

SZOLGALAT

A KÉT SZÖVETSÉG

A tartalomból:

Isten hűsége

Ószövetség, Újszövetség

Tiszteld apádat és anyádat

Az Ószövetség, mint lelkiolvasmány

Egyedül te vagy az Úr

Az Ószövetség a szentmise
olvasmányaiban

szolgálat

---

64. szám

1984 Karácsony

TARTALOM

A két szövetség	3
-----------------	---

TANULMÁNYOK

Franz Dander: Isten hűsége	5
Belon Gellért: Ószövetség, Újszövetség	9
Jacques Briend: Tiszteld apádat és anyádat	17
Farkasfalvy Dénes: Az Ószövetség, mint lelkiolvasmány	25
Liptay György: Egedül te vagy az Úr	34
Hegyi György: Az ószövetségi olvasmányok szerepe a szentmisében	41
Békési István: Isteni kincs a törekeny cserépedényben	49

AZ EGYHÁZ SZAVA

A Szentatya beszéde Edmontonban	58
A szerelem erős mint a halál (II. János Pál)	61
Az ember és természetes környezete (Svájci püspöki kar)	63

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

A pápa látogatása Kanadában (Békési István)	67
Legyetek szentek! – Karizmatikus papi lelkigyakorlat (Luxbacher H.)	73
Hogyan ünnepelte Jézus a szombatot (W. Feneberg)	75
Szent várakozás (Márton Mária)	78
A Tabernákulum előtt (S. M.)	80
Levelesláda S. M.-ről	81
Levelek a missziókból	83

KÖNYVSZEMLE

Bálint Sándor: Szeged-Alsóváros (Gaál K.)	88
Edilbert Lindner: Asszisi Szt. Ferenc Kapucínus rendjének szentjei (Rákos B. Raymund)	89
Vallomások Teilhardról (R.)	90
Josef Scharbert: Sachbuch zum Alten Testament (Péteri A.)	91
Keresztény segítségnyújtás haldoklóknak (Teleki B.)	91
Krisztus közöttünk (Baranyi I.)	92
Díós István (Szerk.): A szentek élete (Benkő A.)	93
A búcsúk imakönyve (Kiss K. J.)	94
Cser-Palkovits István: A bécsi Szent István-dóm és magyar emlékei (Vongrey F.)	94

HALOTTAINK

Sümegeh Ferenc Lothár OSB (Galambos Ireneusz OSB)	96
Kara József (Szomszédja)	98
Dr. Vízny István (Tanítványa)	98
P. Pethő Jenő S. J. (T. J.)	99
Dr. Várnai Béla (Confrater)	100
Dr. Bába Miklós (Confrater)	100
DDr. Altdorfer Károly (Confrater)	101
Darabos László (Paptestvér)	103
Boros István Valér O. F. M. (Tisztelője)	103
Ötvös János Frigyes iskolatestvér (Nagy I. Kolos)	104

Szolgálat (Dienst), spirituelle Quartalschrift, Klerusblatt. — Mit Druckerlaubnis des Bischöflichen Ordinariats, Eisenstadt. — Eigentümer: Trägerverein U. C. H., A-9020 Klagenfurt, Kaufmannsgasse 2. — Für den Inhalt verantwortlich: Dr. Emerich Rácz, A-7000 Eisenstadt, Reichlgasse 5a. — Herausgeber und Verleger: György Hegyi, A-9800 Spittal/Drau, Litzelhofenstraße 9. — Kiadó és levelezési cím: Hegyi György / Szolgálat, A-9800 Spittal/Drau, Litzelhofenstraße 9. — Druck: Eisenstädter Graphische GesmbH, A-7000 Eisenstadt, J. Haydngasse 10.

A KÉT SZÖVETSÉG

Nem egyszer fordul elő, hogy szinte meg kell állnunk, fel kell figyel-nünk, ha egyes szavak igazi, mély értelmét akarjuk felfedezni. Mintegy le kell törölni róluk a megszokás, a mindennap porát, hogy felcsillan-hasson tartalmuk gazdagsága. Különösképpen érvényes ez, ha a vég-telen Másik, a távoli s mégis oly közeli Szeretet és Fenség hangját akar-juk megérteni, hozzánk való viszonyában elmélyülni. A betanult kifeje-zések mintha akadályt képeznének, ahelyett hogy segítenének az Úr tervei felismeréséhez.

A szövetség ezek közé a fogalmak közé tartozik. Pedig kulcsszó. Ezért kell megtisztítani a köznapiságtól, a homálytól. Ezt a célt kívánjuk szol-gálni jelen számunkkal.

A kifejezés hallatára igen gyakran az „egyenjogúság“, „nemzeti füg-getlenség“, „jogi elkötelezettség“ vagy hasonló gondolatok merülnek föl bennünk. Talán nem is gondolunk arra, hogy az Úr szövetségével kapcsolatban egész más kiindulópontunk van. Maga a kezdeményezés, a lehetőség az ő határtalan leereszkedését jelzi. „Szerződést köt“, hogy gyermekeivé téve önzetlenebb szeretettel felelhessünk teremtő és meg-váltó szeretetére. Az Ő szövetsége az üdvtörténet isteni távlatainak és az emberi próbálkozások történetének a találkozása.

Franz Dander innsbrucki ny. teológiai tanár tanulmánya ilyen irányú elmélkedésre szólít fel. A gyökérhez, Isten hűségéhez vezet el, hogy ekkora megbecsülés láttán remény és szolgálatkészség töltse be szívün-ket.

Ha Isten változhatatlan, ha hűsége csorbát nem szenvedhet, akkor miért két szövetség? Mit is jelent ez? Mi a viszonya a kettőnek Jézus-hoz, a választott néphez, mihozzánk? Erre mutat rá Belon Gellért írása. A ‚beteljesedés‘ jól jellemzi a kettő alapvető egységét, mindamellett ér-ékelteti a különbséget is.

Amit a próféták hirdettek és az Írások példaképei előrevetítettek, akit a zsidók vártak és akit az Isten megígért, megtaláljuk a Názáreti Jézusban. Ő a beteljesedés s a kezdet. Ezt a központi igazságot állítja elénk Liptay György cikke. Fejtegetéseiből kiérezhetjük, hogy ennél a kérdésnél nem annyira egy-egy szó vagy idézet elemzése a fontos, hanem a számtalan támpont találkozása.

A beteljesedés hangoztatása azzal a veszéllyel fenyeget, hogy leérté-keljük az Öszövetséget. Úgy maradhat meg tudatunkban, mint ami a

múlté, aminek ma már nincs jelentősége. Három tanulmányunk kifejezetten ezt akarja ellensúlyozni. Jézus, „Abrahám fia“ (Mt 1,1) iránti szeretetünk megköveteli ezt; csak a két szövetség együttes szemléletében ismerjük föl Isten tervét a világgal, találjuk meg tanításának teljességét.

Könnyen beleeshetünk abba a hibába, hogy egyszerűen elhanyagoljuk az ószövetségi iratok olvasását. Mintha ott nem az örök Isten szólna és tanítana. Ezért fontos megszívlelni Farkasfalvy Dénes sürgetését: legyen az Ószövetség is lelkiolvasmányunk. Eligazit, hogy hogyan merithetünk belőle valódi hasznot, hogy válhat személyes találkozásá.

De furcsább eltévelyedéssel is találkozunk. Egyesek még a liturgiában, a szentmisében is rendszeresen mellőzik az ószövetségi szemelvényeket. Pedig ha fél szemmel nézzük az üdvtörténetet, ha fél fülünket nyitjuk meg az Igének, ne csodálkozzunk, hogy csak félútig jutunk el, félígazságokat fedezünk föl. Hegyi György kimutatja, hogy a liturgia-reform éppen az Ószövetség rendszeres használatával akarja megújítani a lelkiéletet, teljessé tenni az evangélium hirdetését. „Ne gondoljátok, hogy megszüntetni jöttem a törvényt vagy a prófétákat. Nem megszüntetni jöttem, hanem teljessé tenni“ (Mt 5,17-18). Jó emlékezni arra, hogy Máté ezt a kijelentést erkölcsi kérdések tárgyalásakor hozza. Ugyanis ezen a téren „intézzük el“ legkönnyebben az Ószövetséget: itt már igazán nincs mondanivalója. Tagadhatatlan, hogy nem helyezhetjük megváltásunk reménységét a törvénytartás külsőségeibe. De hogy mit veszítünk ha nem ismerjük jól az Ószövetséget és ha nem hasonlítjuk valóban össze az Újjal, arra gyönyörű példát találunk Jacques Briend — a párizsi Institut Catholique tanárának — tollából. Kifejti, hogy mi is a negyedik parancs értelme és mit jelent jézusi beteljesítése.

Arcélünket Békési István rajzolta meg Fulton Sheen-ről, korunk egyik legjelesebb egyházi szónokáról. Feltűnő, hogy beszédeiben mennyi helyet biztosít a két szövetség írásainak a közvetlen tapasztalatból merített példák mellett. Tudatában volt annak, hogy az Írásokban megörökített események és személyek, imák és tanítások minden kor emberéhez, a maihoz is szólnak.

Egy az üdvösség rendje Ábrahám kiválasztásától Jézus dicsőséges eljövételéig. Mindannyian úton vagyunk, bármilyen korban is éljünk. Akkor készülünk jól a végső találkozásra, ha jelenünkben (Újszövetség) nem feledkezünk meg múltunkról (Ószövetség), mindezt egységbe építjük.

Franz Dander

ISTEN HŰSÉGE

Isten irántunk való szeretetében szabad, nem áll semmiféle nyomás alatt. Másrészt szeretetében nyoma sincs az emberi szeretetet oly gyakran beárnyékoló gyengeségnek, megbízhatatlanságnak. Szeretetünk kihülhet, hűtlenek lehetünk ígéreteinkhez. Az ember hűsége erény: állhatatos törekvés, hogy kitartson a jó döntés mellett, hogy teljesítse azt, amit másoknak megígért. Istennél azonban a szeretet, szabadság, hűség egy és ugyanaz.

1. A zsidóknak mondja az Írás: ... „mert szeretett benneteket az Úr, és megtartja esküjét, amelyet atyáitoknak tett, azért vezetett ki erős kézzel és szabadított ki a szolgaság házából, a fáraónak, Egyiptom királyának a kezéből. Ismerd hát föl, hogy az Úr, a te Istened ... hűséges Isten, aki szövetségét és szeretetét az ezredik nemzedékig megőrzi azok iránt, akik szeretik és megtartják parancsait” (MTörv 7,8-9).

Evvel már utaltunk is Izrael történelmének alapvető eseményeire, mint a nagy ősatyának, Ábrahámnak és utódainak tett ígéret (Ter 12,1-3), a népi közösség kialakulása, az Ígéret földjére, Kánaánba való bevonulás és a rajta keresztül minden népre kiáradó áldás. Kezdetét veszi a szövetség, amelyet Isten köt kiválasztott népével, és ami által ez „magának Istennek” lesz „szent” népe (MTörv 7,6). Ezután Isten hűsége tulajdonképpen ehhez a szövetséghez való hűségben nyilvánul meg, amit a zsoltárok magasztalnak: „Az Úr minden útja kegyelem és hűség azoknak, akik megtartják szövetségét és törvényét” (Zsolt 25,10). Irgalma fölér az égig, hűsége a felhőkig (Zsolt 36,6). Őt, a „hűség Istent” énekli meg a király háladalában: „Valóban te vagy a sziklám és váram, nevedért vezess és irányíts engem” (Zsolt 31,6), ... „hozzád menekülök, védőpajzsom, üdvösségem záloga” (Zsolt 18,2-3). Ezt a folytonosan segítő, mentő közelséget fedezte fel Mózes és a nép Isten „tulajdonnevében”, Jahveban (= „az aki jelen van”), amit az Úr az égő csipkebokorból közölt velük (Kiv 3,13-15; 6,2). Személyes Isten ő, akihez bármikor lehet folyamodni, de aki mégis kötetlen szabadsággal, minden parancstól függetlenül kormányozza a történelmet.

a) Amikor az írásokban Istennel kötött szövetségről hallunk, ne gondoljunk egy egyszerű, jogi szerződésre, amelyet két vagy több egyenjogú „partner” kölcsönös megegyezéssel köt. Ilyet találunk emberek, népek és államok kö-

zött. Kizárólag Isten az, aki egyedül saját bensejéből eredő kezdeményezéssel és teljes szabadsággal kiválaszthat egy népet magának és megengedheti neki, hogy vele szövetséget kössön. A nép viszont ezzel meghatározott kötelezettségeket vállal magára. Így nyert Istennek Ábrahámmal és utódaival kötött szövetsége (Kiv 17,1-9) „előleges” beteljesedést a sinai szövetségben (Kiv 19-24), ami döntően hozzájárult Izrael népi és vallási kialakulásához.

b) A Bírák könyve és a próféták tanúskodnak, hogy Izrael nemegyszer hűtlen lett a szövetséghez. Isten mégis hű maradt a szövetséghez, amivel népét megajándékozta. Végül azonban új szövetséget hirdet meg, amely a sinait felülmúlja és felváltja: „Igen, jönnek a napok . . . , amikor új szövetséget kötök Izrael házával és Júda házával. De nem olyan szövetséget, mint amelyet atyáikkal kötöttem azon a napon, amikor kézen fogva kivezettem őket Egyiptom földjéről. Azt a szövetségemet ugyanis megszegették, bár uruk voltam – mondja az Úr. Ez lesz az a szövetség, amelyet majd Izrael házával kötök . . . : Bensejükbé adom törvényemet, és a szívükbe írom” (Jer 31,31-33). Vagyis nem kötőablakokra, mint a sinainál. Az Úrnak Jeruzsálem fölött mondott utolsó szava: „Igaz elhagytalak egy röpke pillanatra; de most nagy irgalommal visszafogadlak. Amikor haragom fölgerjedt, egy pillanatra elrejtettem előtted arcomat. De most örökre szóló irgalommal megkönyörülök rajtad . . . Mert a hegyek megindulhatnak, és megrendülhetnek a halmok, de az én szeretetem nem hagy el soha . . .” (Iz 54,7-10).

Ezt az ígéretet tölti be Isten fölülmulthatatlanul, véglegesen Jézus Krisztusban: megtestesülésében, evangéliumában és a megváltásban, a hűsvéti titokban. A Máté-evangélium szerzője éppen azt a fő feladatot tűzte ki magának, hogy ezt igazolja. Ismételten utal arra, hogy „ezek azért történtek, hogy beteljesedjék, amit az Úr a próféta szavával mondott . . .” (Mt 1,22; 2,15.17.23; 4,14; I. Jn 19,24.28.36). Az ígérek beteljesedését Péter is kidomborítja pünkösdi és a templomtérén tartott beszédében (ApCsel 2,15-36; 3,11-26). A megváltásban Jézus maga a kétségtelen „Igen, Isten valamennyi ígéretére” (2Kor 1,20).

Erre a szerződéstköti készségre és megváltásunkat irányító hűségre utal a Szentírás néha akkor is, amikor Isten „igazságosságáról” beszél, „szerződés-hű” eljárását említi. Így pl. a 85. zsoltárban: „Igazság és hűség találkoznak, az igazságosság és a béke csókot vált. A földből kisarjad a hűség, az égből igazságosság tekint le. Igen, az Úr kiárasztja áldását és földünk meghozza termését. Igazságosság jár előtte, és a béke a lába nyomán” (11-14). Hasonló módon kell értelmezni Izajás adventi felhívását is: „Harmatozzatok, egek onnan felülről, és ti, felhők, hullassatok győzelmet (= igazságosságot) . . . Én az Úr hozom ezt létre, mind” (Iz 45,8). Így kell érteni szent Pál Rómaikhoz írt levelének kifejezését: „Isten igazsága nyilvánul meg benne” (1,17); és: „Őt adta oda Isten véres engesztelő áldozatul a hitben, hogy kimutassa igazságosságát . . . mert amint ő igaz, úgy akar igazgá tenni mindenkit, aki Jézusban hisz” (3,25-26); mert a zsidók „félreismerik az Istentől eredő megigazulást, és a magukéval

próbálják behelyettesíteni, nem vetik alá magukat az Istentől származó megigazulásnak" (10,3-4). De „ha vannak, akik hűtlenek lettek, vajon nem teszi hűtlenségük Isten hűségét hatástalanná? Egyáltalában nem" (Rom 3,3). Ugyanez áll Krisztusról: „Ha azonban megtagadjuk, ő is megtagad minket, de ha mi hűtlenné válunk, ő hű marad, mert önmagát nem tagadhatja meg" (2Tim 2,13).

2. A keresztény remény s bizalom tulajdonképpeni tartóoszlopa Isten velünk, emberekkel szembeni őszinte és mindenható üdvösségakarata. A reménység Istene (vö. Rom 15,13) azonban nem pusztán messziről nyújt kezet. Az üdvösség jelen rendjében segítőkészségét az Istenemberben, Krisztusban, Közbenjárónkban találjuk meg. „Általa jutottunk hozzá a hitben a kegyelemhez, amelyben élünk, és dicsekszünk a reménységgel, hogy az isteni dicsőség részesei lehetünk" (Rom 5,2). Reményünk a keresztre feszített és feltámadott Krisztusban van, aki minket megelőzött és elment, hogy Atyja házában lakást készítsen számunkra (Jn 14,2). Ebbe a felénk nyújtott és megragadott reménybe vet lelkünk égbe átnyúló „biztos horgonyt". Ott van ugyanis az Atyánál Jézus, előfutárunk és közbenjáró főpapunk, ha vétkeztünk volna (Zsid 6,18-20; 7,25; Rom 8,34; 1Jn 2,1). Egyszerűen: Krisztus a mi reményünk (1Tim 1,1). Ebben van a megváltás titkának nagy értéke: „Krisztus bennetek a megdicsőülés reménye" (Kol 1,27), azaz remény, hogy részesedünk föltámadásában. Ő reményünk alapja és célja. Aki hisz az istengyermekség mérhetetlen értékében és aki reméli, hogy Isten megadja ennek beteljesedését a mennyben, az soha sem esik az elbizakodottság hibájába; ellenkezőleg, mindig fölserken az erkölcsös életre, maga is „szent" akar lenni, amint szent nagy példaképe, Jézus (1Jn 3,1-3).

3. Keresztény reményünk megrendíthetetlen, mivel Isten üdvözítő és közbenjárónk, Krisztus akaratától függ. Mert „hűséges az Isten, aki meghívott Fiának, Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak a közösségébe" ... Erőnkön felül „nem hagy megkísérteni", hanem a kísértéssel megadja, hogy kibírjuk (1Kor 1,9; 10,13). Pál bízik, hogy Isten a jó munkát, amelyet a Filippieknél megkezdett, azaz az egész közösség hitéletét „be is fejezi" (Fil 1,6; vö. 1Tess 5,24). Nincs más segítő vagy közbenjáró, akiben jobban, vagy csak ugyanannyira is bízhatnánk, mint Istenben és az egyetlen Közvetítőben, Krisztusban. És nincs olyan szorongatás, olyan kísértés, amit Isten segítő akaratának kegyelme le ne győzne.

Kétségtelen, reményünkhöz éppúgy tapadhat bizonyos sötétség, mint hitünkhöz. Sokminden okozhat gondot, sokmindenből eredhet kísértés a remény ellen is. Pl. sokszor nincs kézzelfogható bizonyítékunk, hogy cselekedetünk sikeres volt. Máskor a jövő bizonytalan, nem könnyen bízunk rá magunkat teljesen egy láthatatlan és néma segítőre. Főként pedig saját gyengeségünk, sikertelenségünk megtapasztalása nyugtalaníthat. Ezek a kísértések azonban reményünk megtisztulását, tudatosabb kifejlődését és kipróbálását eredményez-

hetik. Mert „a szenvedésből türelem fakad, a türelemből kipróbált erény, a kipróbált erényből reménység. A reménység pedig nem csal meg” (Róm 5,3-5).

Amikor tehát mi keresztények „sóhajtozunk szívünkben” és várjuk testünk megváltását (a halottak feltámadásakor), akkor gondoljuk meg, hogy „megváltásunk még reménybeli”, azaz mint reménykedők várjuk a beteljesedést. „A remény viszont, amit már teljesedni látunk, többé nem remény. Ha tehát reméljük, amit nem látunk, várjuk állhatatosan” (Róm 8,23-25).

És ha Ábrahám példájára (Ter 15,2-4; Róm 4,18-22) minden evilági remény ellenére egyedül csak Istenbe vetett bizalommal kellene járnunk életünk útját, akkor vígasztaljon a népek apostolának tapasztalata és győzelemittas szava: „Ha Isten velünk, ki ellenünk? ... Ki szakíthat el bennünket Krisztus szeretetétől? Nyomor vagy szükség? Üldöztetés vagy éhínség, ruhátlanság, életveszély vagy kard? ... De mindezekben diadalmaskodunk őáltala, aki szeret minket” (Róm 8,31-37).

4. Isten hűségének elmékedése növelje a mi hűségünket. Ránk is áll: ahol szövetség, ott elkötelezettség. Isten követelése az Újszövetségben is érvényben maradnak. Most „Krisztus törvénye” (Gal 6,2) kötelez. Hogy megmaradjunk szeretetében, hogy kimutassuk hűségünket az „Ő parancsait” (Jn 14,15.21; 15,10.14) kell megtartanunk, amelyeket a szeretet „új” parancsában foglalt össze (Jn 13,34; 15,12; vö. 1Jn 2,3-5; 5,2). A törvény „betűje” helyébe, amely „ő” (2Kor 3,6; Róm 7,6), a Jézus Krisztus iránti elkötelezettség lépett. Nemcsak kinyilvánította számunkra Isten eredeti, meghamisíthatatlan akarát, megváltó kegyelmével képessé is tesz, hogy megtarthassuk. Ezért vési szívünkbe szövetsége jegyét a keresztségnél, ezért árasztja ránk Lelkét (Jn 16,13), aki megtanít a teljes igazságra. Az Ő erejében a külső parancsokban is az Atya szavát fedezzük fel, szeretetének útmutatásait. Ilyen, üdvösségünk előmozdítására rendelt utasításokat az egyházi előljárók is kibocsáthatnak, amint már szent Pál is tette a tesszalónikai híveknél „Urunk, Jézus által” (1Tesz 4,2).

Az Isten és az egyház törvényeinek megtartásánál ügyeljünk azonban arra, hogy ne essünk külsőségbe, farizeizmusba, vagyis ne akarjuk magunkat Isten előtt külső teljesítményekkel igazolni, mintha mindezt saját erőnkben tettük volna. A törvény keresztény megtartása legyen felelet arra a szeretetre, amellyel Isten minket – minden teljesítményünk előtt – jóval megelőzőtt (1Jn 4,9-11). Ez a szeretet készítette Őt szövetségkötésre az emberekkel, s ez teszi most is lehetővé szívünkben, hogy hozzá kiáltunk: „Abba, atyánk” (Gal 4,6; Róm 8,15). Csak akkor felelünk mi is szabadon és hűségesen a tőle fölkinált szövetségre, ha ez a lelkiület tölti be szívünket: „Ahol az Úr Lelke, ott a szabadság” (2Kor 3,17).

ÓSZÖVETSÉG, ÚJSZÖVETSÉG

Örömmel kell megállapítanunk, milyen nagy példányszámban fogy el a teljes Szentírás. Hihetőleg a Szentírás utáni érdeklődésből szentírás-olvasás is fakad. Ez pedig nem egy kérdést vet fel, amire szeretnénk feleletet kapni. Persze minden kérdést most nem vethetünk fel. Amit fölteszünk, azok sem mások, mint az emberi elmének az Isten titkai előtt való toporgásai. Mert hiszen a Szentírás is belesorolódik Isten titkainak sorába, ami előtt az ember úgy áll, mint Mózes a pusztai csipkebokor előtt. Ez a csipkebokor abban az ellentmondásos helyzetben volt, ami Isten minden titkát jellemzi az ámuldozó emberi elme előtt: égett, de el nem égett (Kiv 3,2). Bár az Ószövetség is az Isten szava, de az üdvösségre mégsem elég. Olyan különbségek tudnak lenni a két szövetség között, mint amiket Jézus példáz meg Keresztelő szent Jánoson: „Bizony mondom nektek: Asszonyok szülőttei között nem támadt nagyobb Keresztelő Jánosnál. De aki legkisebb a mennyek országában, nagyobb, mint ő” (Mt 11,12).

Ezért jó lesz, ha nem a magunk bölcsességére támaszkodunk, hanem a Szentírás kijelentéseire, és így próbálunk elgondolkodni az eléink meredő kérdéseken, és emberi elménk toporgásait az isteni kijelentésekkel kíséreljük meg feloldani.

Ó és Új

Az első, ami fölöttünk, hogy az örökkévaló egyetlen Isten két nagy részletben szól az emberiséghez: Ószövetségben és Újszövetségben. A másik, ami fölöttünk: az Ószövetségben sokszor történik utalás a szövetség megkötésére, az Újszövetségben már kevésbe. Maga az Úr Jézus személy szerint csak egyszer említi a szövetséget. Mégpedig az Oltáriszentség alapításakor: „Ez az én vérem, az új szövetségé, amelyet sokakért kiontok” (Mk 14,24). A Jézus nyomába lépő apostoli igehirdetés Jeremiás próféta nyomán beszélt új szövetségről, mint ahogy a Zsidóknak írt levél összefoglalja: „Ez lesz a szövetség, amelyet ama napok után Izrael házával kötök, mondja az Úr: elméjükbé öntöm törvényeimet, és szívükbe vésem. Istenük leszek, és ők népemmé lesznek” (Zsid 8,10; Róm 11,27; vö. Jer 31,33).

Hogy az Úr Jézus valami újat hozott, az nem derült ki mindjárt. Szent Pál ajka által halljuk a kinyilatkoztató Istent: „Amikor elérkezett az idők teljessége, Isten elküldötte Fiát, aki asszonytól született, s a törvény alattvalója lett” (Gal 4,4). Nemcsak harminc éves koráig, de fellépése után is megtartotta az ószövetségi törvényeket egészen a haláláig. Hiszen az utolsó vacsorát is a törvény előírása szerint ülte meg.

Ezt a törvénynek való engedelmeskedést világosan ki is fejti Hegyi Beszédének az elején: „Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy megszüntessem a

törvényt vagy a prófétákat. Nem azért jöttem, hogy megszüntessem, hanem, hogy tökéletessé tegyem . . . Aki tehát csak egyet is hagy el a legkisebb parancsok közül, és így tanítja az embereket, az igen kicsi lesz a mennyek országában. Aki viszont megtartja és tanítja azokat, az nagy lesz a mennyek országában" (Mt 5,17.19).

Három éves tanítói működése vége felé, „amikor a farizeusok értesültek, hogy elhallgattatta a szadduceusokat (a feltámadás kérdésével), ismét köréje gyűltek. Közülük egy, hogy próbára tegye, a következő kérdéssel fordult hozzá: „Mester, melyik a legfőbb parancs a Törvényben?” Jézus feleletül elmondja a szeretet kettős parancsát, és hozzáteszi: „E két parancson függ az egész törvény és a próféták" (Mt 22,34-40). Jézusnak ez az egész törvényt igenlő felelete annyira egyezhetett az életével, hogy az evangélista így zárhatja le ezt az eseményt: „Ezután már senki sem merete többé kérdéseivel zaklatni" (Mk 12,34). Jézus tehát minden kritikája ellenére annyira élte az ószövetségi törvényt, hogy el tudta hallgattatni – ha ideig-óráig is – a törvényre féltékeny írástudókat is.

Ez a magatartása még világosabb lesz feltámadása után. Mindjárt az emmauszi tanítványoknak „Mózesen kezdve valamennyi prófétánál megmagyarázta, ami az Írásokban róla szól" (Lk 24,27). Ugyanazon húsvét este a tanítványoknak bizonygatja: „Be kell teljesülnie mindannak, amit Mózes törvényében, a prófétáknál és a zsoltároknak megjövendöltek rólam" (Lk 24,44).

Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy Jézus annyira összefonódott az ószövetségi Szentírással, hogy imáit is, beszédeit is teletűzdelte ószövetségi fogalmazásokkal. Pedig emberi zsenialitása volt olyan termékeny, hogy szóhasználatában és kifejezéseiben is érvényesítse azt az újdonságot, amit tetteiben hozott és nálunk sürgetett. „Senki sem hasít új ruhából foltot, hogy ócska ruhára tegye, különben az újat is elszakítja, és az ócskához sem illik az új folt. Senki sem tölti az új bort régi tömlőkbe" (Lk 5,36). Ebben is megmutatkozott Jézusnak az Atya iránti tisztelete. „Amit hirdetek, úgy hirdetem, amit az Atya mondta nekem" (Jn 12,50).

Jézusnak ez a nagy Ószövetség-tisztelete szolgálhatott indítékul a palesztinai zsidóságból megtérő híveknek, hogy olyan nehezen léptek ki az Ószövetség bűvöletéből. És hogy olyan nehezen indult meg a pogány misszió az ősegyházban, noha kitarult a pünködsdi csoda, továbbá Jézusnak nyílt parancsa a világ felé. Előbb a Kornéliusz-féle látomással, majd pedig az antióchiai egyház életével kellett szinte kikényszerítenie az Úrnak, hogy az ősegyház megnyissa kapuit a nem-zsidó világnak, és kilépjen a pogány világba (ApCsel 11).

Az Ószövetség igézete

A választott nép vallása messze kiemelkedett az összes többi nép vallásai közül. Szent Pálnál ezt így találjuk összefoglalva: „Övék (a zsidóké) az istenfiúság, a dicsőség, a szövetségek, a törvényadás, az istentisztelet és az igére-

tek. Ővék az atyák, és test szerint közülük való Krisztus" (Róm 9,4). Nem is lehet eléggé elemezni, hogy milyen szép képekben bomlik ki előttünk az istenfiúság. Mózesnél olvassuk, hogy Isten mint a fiókáit kiterjesztett szárnyaival védő sas (MTörv 32,11) tanítja őket a repülésre. Vagy mint anya hordozza méhében gyermekét (Iz 46,4). Vagy mint anya hízeleg ölében ülő kisgyermekének (Iz 66,13). Így fog tenni népével az Isten. Lehetetlen, hogy közvetlenségével és bensőségével meg ne indítson bennünket a pátriárkák korának Isten-képe. A szövetségek és ígéretek optimizmusa és irgalma a meleg érzések köntösébe és a derűs bizalom fényébe öltözteti lelkünket.

Ezt szimbolizálja szent Pál a sínai törvényhozásra utalva: „Ha már a halálnak betűkkel kőbe vésett szolgálata olyan dicsőséges volt, hogy Izrael fiai nem tekinthettek Mózes arcába, arcának múltó ragyogása miatt, hogyan ne lenne dicsőségesebb a Lélek szolgálata? Sőt ami ott dicsőséges, ennek túláradó dicsőségéhez képest nem is dicsőséges. Ha ugyanis már a mulandó olyan dicsőséges, mennyivel inkább lesz dicsőséges a maradandó" (2Kor 3,7-11).

És ezt a saját élményvilágába beállítva is szemlélteti. A Filippiekhez írt levelében elsorolja, hogy amivel a zsidózó keresztények büszkélkednek, akik vele szemben az ószövetségi törvények kötelező voltát hangoztatták a keresztesség után is, abban ő is versenyre léphet velük, sőt felül is múlja őket: nyolcadnapra körülmetélt, Benjamin törzsből származó, zsidó a zsidók közül, törvénytartó farizeus és a törvényhez szabott igazság dolgában kifogástalan. „Ám – teszi hozzá – amit egykor előnyömnek tekintettem, azt Krisztusért akadálynak tartom. Sőt, Uramnak Jézus Krisztusnak fölséges ismeretéhez mérten mindent akadálynak tartok. Érte mindent elvettem, sőt szemétnak tartottam" (Fil 3,8).

Mindebből világos, hogy az Ószövetség belső fényét és értékét nem tagadja a Szentírás, de az Újszövetség világánál túlhaladottnak látszik. Éppen ezért most át kell térnünk az Ószövetség kritikájára. Ezt megint nem magunk tesszük, a saját eszünk szerint, hanem Isten kinyilatkoztatott ítéletei és megállapításai újítanak világot a titok sötétjében.

Félelem és szolgaság

Szent Pálnál ezt olvassuk az Újszövetség jellemzésére, ami persze visszahat az Ószövetség minősítésére is: „Nem a szolgaság Lelkét kaptátok ugyanis, hogy ismét félelemben éljetekek, hanem a fogadott fiúság Lelkét kaptátok, melyben azt kiáltjuk: Abba, Atya!" (Róm 8,15). Az ószövetségi szövetségkötésnek ez volt ugyanis – a Szentírás megállapításai szerint – a mellékterméke, hogy a félelem lett az egész vallásos élet alapja. Ezt a kinyilatkoztatás több helyén egész világosan is olvashatjuk. „Ti nem járultatok kézzel fogható hegyhez, lobogó tűzhöz, homályhoz, sötétséghez vagy fürgeteghez, sem harsonazengéshez vagy mennydörgő szózatához, melynek hallatára könyörögni kezdtek, hogy ne szóljon hozzájuk tovább a szó. Nem tudták ugyanis elviselni a parancsot:

„Még ha állat érinti is a hegyet, kövezzék meg.” Olyan rettenetes volt a látvány, hogy Mózes is azt mondta: Rémület és reszketés fog el” (Zsid 12,18-21). A szövetségkötés lenyűgöző körülményei – Mózes szerint is – a megfélemlítésre szolgáltak: „Ne féljete! Az Isten azért jött, hogy próbára tegyen és felébressze bennetek az iránta való félelmet, s így elkerüljétek a bűnt” (Kiv 20,20). Am a félelem a maga belső mivolta szerint mindig szolgaságot szül: akitől vagy amittől félünk, az leigáz bennünket, ki nem mondott parancsaival is irányít és kormányoz bennünket érzéseinkben és tetteinkben egyaránt.

És hogy valóban a szolgaság az Ószövetség belső világa, azt szent Pál hasonlatával szemlélteti Ábrahám két feleségére utalva: „Ezek az asszonyok a két szövetséget jelentik. Az egyik Sína hegyéről való, és szolgaságra szül: ez Ágár. Ágár ugyanis az Arábiában lévő Sína hegyét jelenti, s a mai Jeruzsálemnek felel meg, amely gyermekeivel együtt rabszolga sorban él. A szabad viszont a magasságbeli Jeruzsálemet jelenti: ez a mi anyánk” (Gal 4,24-27). – Ugyanezt a szolgaságot szemlélteti egy másik hasonlatával: „Amíg az örökös kiskorú, semmiben sem különbözik a rabszolgától, jóllehet mindennek ura. Gyámok és gondviselők alá van rendelve atyjától meghatározott ideig. Így mi is, amíg kiskorúak voltunk, a világ elemeinek szolgálatában álltunk. De amikor elérkezett az idők teljessége, Isten elküldte Fiának Lelkét szívünkbe, aki ezt kiáltja: Abba, Atya! Tehát nem rabszolga többé, hanem fiú” (Gal 4,1-7).

A félelem és a szolgaság lelkülete óhatatlanul ahhoz vezet, hogy saját tetteinket és érdemeinket számontartsuk és azokra építsünk. És főleg a törvényhozó akaratának, vagyis a törvénynek mérítségéhez és a törvény értelmezéséhez pontosításához. Így jutunk el a zsidóságnak szent Pál által megfogalmazott jellemzésére: „Tanúságot teszek rólok, hogy van bennük buzgóság Istenért, de hiányzik a helyes megértés. Félreismerik ugyanis az Istentől eredő megigazulást, és a magukéval próbálják helyettesíteni. Nem vetik alá magukat az Istentől eredő megigazulásnak. Márpedig a törvény végső célja Krisztus, aki által minden hívő megigazul” (Róm 10,1-4).

Jézus panasza

A félelem és a szolgálai lelkület képezi a gyökerét azoknak a tüneteknek, amiket Jézus panaszióan vet az írástudók és farizeusok szemére.

Az első a külsőségesség. Aki ugyanis valamitől fél, azt sohasem tudja bensőleg elfogadni. Ha elfogadná, meg is szeretné parancsaival együtt. A félelem oka mindig idegen marad számunkra. Éppen ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy az Úr elsősorban ezt veti szemére hallgatóinak: „Képmutatók! Találón jövendöl rólatok Izajás: Ez a nép ajkával tisztel engem, de szíve távol van tőlem. Hamisan tisztelnek engem, tanításuk csak emberi parancs” (Mt 15,7.8). Ezért mutat rá a Hegyi Beszédben arra, hogy az emberölés a haragnál kezdődik, és a házasságtörés a vágyódó tekintetnél. Ezért kéri, hogy alamizsnánkat,

bőjtölésünket és imádságainkat ne a nagy nyilvánosság előtt végezzük, hogy lássanak az emberek. A külsőleg megtartott rituális tisztaságra megjegyzi: „Nem az szennyezi be az embert, ami a szájába jut, hanem az szennyezi be, ami a száját elhagyja.” Ugyanis „ami a száját elhagyja, a szívből származik, és ez az, ami beszennyezi az embert. A szívből ered ugyanis minden rossz gondolat, gyilkosság, házasságtörés, paráznaság, lopás, hamis tanúság és káromlás. Ezek szennyezik be az embert“ (Mt 15,11.18.19).

A másik panasza Jézusnak a parancsok szó szerinti értelmezése. A szombati munka-tilalom Isten tiszteletét hordozza a homlokán. De ez nem jelenti azt, hogy ennek örve alatt elmulasszuk bajbajutott embertársaink segítségét. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozza: „Ha értenétek mit jelent: Irgalmasságot akarok és nem áldozatot – sohasem ítélnétek el az ártatlanokat“ (Mt 12,7.8). Vagy az előregedő szülőknak nyújtandó anyagi támogatásról, ha a gyermek kimondja: „Korbán, vagyis Istennek szánt ajándék, amivel segítenem kellene téged, annak nem engeditek meg, hogy atyját vagy anyját továbbra is segítse“ (Mk 7, 11-13). — És hozzáteszi: „Az ártatlanok tanított hagyománnyal kijátszátok Isten parancsát, s még sok más ehhez hasonlókat tesztek“ (uo.). A parancsnak a szellemét kell nézni és nem a betűjét. Hiszen Isten „tett minket alkalmassá arra, hogy az Újszövetség szolgálói legyünk, nem a betűé, hanem a léleké. Hiszen a betű ő, a lélek pedig élet“ (2Kor 3,6).

És végül harmadik panasza az Úrnak kora zsidóságával szemben a méregetés, amely a mennyiséggel akarja pótolni a belső lelkület hiányát. Példabeszédekben saját maga fogalmazza meg ezt a szellemiséget, amely a méregetésből fakadva jellemzi az Ószövetség buzgókká nyilvánított tagjait. A farizeus és a vámos példabeszédekben a farizeus felsorolja erőnyeit és áldozatait: „Hátad adok neked Isten, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember: rabló, gonosz, házasságtörő... Hetenként kétszer böjtölök, tizedet adok mindenből, amim van“ (Lk 18,11). Jézus szemében a bűnös vámos szíve mélyéből felszálló sóhaj mellett eltörpül a farizeus külső látszatra jelentős jámborsága, és Jézus ki meri mondani: „Ez (a vámos) megigazulva ment haza, az (a farizeus) nem“ (Lk 18,14). — Ugyanezt fejezi ki a tékozló fiúról szóló példabeszékben is. Az örökségét még atyja életében kikérő és „parázna nővel“ elfecsérlő fiú hazatéréseben még el sem mondhatja beismerő bűnvallomását, az elébe siető atya máris megrendeli számára a szolgáknál a legszebb ruhát, a gyűrűt és a gazdag vacsorát, amit a másik fiú nem kapott meg atyjától, noha öntudattal mondhatta: „Annyi esztendeje szolgálok neked, soha meg nem szegtem parancsaidat, de te egyetlen gödölyét sem adtál, hogy barátaimmal mulathattam volna“ (Lk 15, 11-32). Az egész nap tétlenül ódöngő munkások az egy órai munkáért ugyanazt a bért kapják, mint azok, akik joggal mondhatták el: „Az egész nap terhét és hevét viseltük“ (Mt 20,12).

Mérhetetlenül döntő, hogy mindezt maga Jézus mondja el és fogalmazza meg. Igaz, mondhatná valaki, hogy Jézus mint szónok használta a szónoki

nagyítás és az éles szembeállítás fogását is. De hogy mindezt szószzerinti értelemben mondotta, arra jó megfontolnunk két mozzanatot. Az egyik: amikor a templom pénztárával szemben ült tanítványaival és „figyelte, hogyan dobják a gazdagok alamizsnájukat a templom perselyébe. Észrevette, hogy egy szegény özvegyasszony két fillért dobott be. Erre megjegyezte: „Bizony mondom nektek: Ez a szegény özvegy többet dobott be, mint bárki a többiek közül” (Lk 21,1-3). És majd a kereszten fogja mondani a bűnökkel terhelt, de hozzá bizalommal felsóhajtó latornak: „Bizony mondom neked, ma velem leszel a paradsomban” (Lk 22,43).

A méregetés, a centizés tökéletesen felborul Jézus számtanában. Alapvető igazságként mondja ki: „Mit ér az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de lelke kárt szenved? Mit adhat az ember cserébe lelkéért?” (Mt 16,26) De ezt az alapelvet nemcsak a tisztán anyagi értékekre vonatkoztatja, hanem az erkölcsiekre is. Példabeszédében az egész nap szorgalmasan dolgozó szolgálórászolgált a vacsorára. Ura mégis azt parancsolja a kifáradt szolgának: „Készíts vacsorát! Gyürközz neki, és szolgálj ki, amíg eszem és iszom, aztán ehetsz-ihatsz magad is. Talán megköszöni a szolgának, hogy megtette, amit parancsolt neki? (Nem gondolnám.) Így ti is, miután megtettetek mindent, amire parancsot kaptatok, mondjátok: Haszontalan szolgák vagyunk, nem tettünk többet, mint ami kötelességünk” (Lk 17,8-10). Jézus ezekkel a meglepő kijelentésekkel ki akar iktatni híveiből minden önelégültséget, amely az érdem és a kapott üdvösség között egyenlőségi jelet akar húzni, és Isten meg nem érdemelt irgalmát mindenáron ki akarja zárni üdv történetéből.

Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy ezekkel a természetes gondolkodásunk számára is feltűnő kijelentésekkel Jézus utal arra, hogy valami újat, valami mást hozott, amely eltér az ószövetségi szemlélettől. Szent Pál ezt így fogalmazza meg: „Ezentúl nem tekintünk tehát senkit emberi szempontból... Mindaz, aki Krisztusban van, új teremtmény. A régi tovatűnt, lám valami új valósult meg” (2Kor 5,16-17).

Újszövetség

Jézus az utolsó vacsorán ejti ki ezt a szót: „új szövetség az én véreben” (Lk 22,20). Jézus fellépésekor Keresztelő János így mutat rá Jézusra: „Nézzetek, az Isten Báránya! Ő veszi el a világ bűnét” (Jn 1,30). Ő maga utal küldetésére: „Az Emberfia azért jött, hogy megmentse, ami elveszett” (Mt 18,17). Ez a megmentés életének váltságul adásával történik: „Az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy... váltságul adja oda életét sokakért” (Mt 20,28). Azért mondhatja szent Pál: Jézus „keresztjének vérével békeséget szerzett mindenkinek” (Kol 1,20).

Az Újszövetség megkötésének semmi olyan látványossága nincs, mint az Ószövetség megkötésének. A Sínai hegyen mennydörgés, füstgomoly, tűz és

forgószél közepette szól az Isten. A kereszt látványossága jöhetne szóba, de ez valójában egy szegény galileai vándortanító kivégzése volt. Tehát az emberi látványosságok legkevésbé vonzó jelensége. A meghirdetése sem történt dörgő égi hangon, ünnepélyes keretek között, mint a törvény felolvasása az összehívott nép előtt. Egyszerű megtérésre való felhívás és az evangéliumi hitre való felszólítás volt (Mk 1,14). És folytatódik az éj csendjében, Nikodémus felé hangzó kijelentésekben: „Bizony, bizony mondom neked, ha valaki újra nem születik, nem látja meg Isten országát” (Jn 3,3). Ennek az országnak alapigazsága: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy mindaz, aki benne hisz, el ne vesszen, hanem örökké éljen” (Jn 3,16). Ez a szeretetből kiömlő vér nemcsak eltörli a bűnt (Ef 1,7), hanem új életet is ad (Róm 5,9). „A keresztiség által ugyanis – mondja Isten szent Pálnál – vele együtt a halálba temetkeztünk . . . hogy mi is új életet éljünk. Ha ugyanis halálának hasonlósága által egybenöttünk vele, akkor feltámadásában is úgy leszünk . . . Ezért úgy tekintétek ti is magatokat, hogy meghaltatok a bűnnek, de éltek az Istennek Krisztus Jézusban, a mi Urunkban” (Róm 6,4.5.11).

Ez a Krisztus Jézusban való élet nem más, mint az, amelyről el lehet mondani: „Jézus élete is megnyilvánuljon testünkön” (2Kor 4,10). A keresztény ember nemcsak felebarátjában látja a köztünk járó Krisztust (Mt 25,35-45), hanem saját maga is Krisztusra akar hasonlítani, törekszik úgy gondolkodni és cselekedni, ahogy Krisztus tette. Számára Krisztus a mérce: „Példát adtam nektek – mondja az utolsó vacsorán: Amint én tettem veletek, ti is úgy tegyetek. Bizony, mondom nektek: Nem nagyobb a szolga uránál, sem a küldött küldőjénél. Boldogok vagytok, ha megértitek ezt és így is tesztek” (Jn 13,15-17). És már korábban: „Nem különb a tanítvány mesterénél, mert ha elérí tőkéletességét, olyan lesz, mint a mestere” (Lk 6,40).

Ezt a krisztusi hasonlóságot elérjük Jézus törvényeiben és tanácsaiban. A Hegyi Beszéd elején elsorolja a boldogságokat, amelyekben kér, hogy szegények, szelídek, sírók, irgalmasok és az igazságra éhezők legyünk a tiszta szív munkálásával, a békesség szerzésével és az üldözöttség vállalásával (Mt 5). Felebaráti szeretetünk se méricskélés legyen, amikor annyit adok, amennyit kapok. Ez esetben „mi többet tesztek? – kérdi Jézus –. Nem így tesznek a pogányok is?” (Mt 5,47) A szeretetet előlegező és visszavárás nélkül kölcsönző (Lk 6,34) formában szeretné látni tőlünk. Sőt biztat, hogy merjünk rálicitálni még ellenségeink erőszakos követeléseire is (Mt 5,41). Jézus szeretetének új parancsát adja: „Amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek egymást ti is” (Jn 13,35). Ennek mértéke az élet odaáldozása (Jn 15,13).

Ebben a krisztusi hasonlóságban eltűnnek az emberi gátak és határok. „Mindannyian, kik megkeresztelkedtetek Krisztusra, Krisztust öltöttétek magatokra. Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert ti mindnyájan egy személy vagytok Krisztus Jézusban” (Gal 3,27-28). Krisz-

tusban eltűnik minden emberi mérték, mert a hittel Krisztus lakik a szívekben, akiben fel tudjuk fogni, „mi a szélesség és hosszúság, magasság és mélység”, és megismerhetjük Krisztus „minden ismeretet felülmúló szeretetét”, és betelünk „az Isten egész teljességével” (Ef 3,18-19).

Éppen ezért nem lehet az életnek semmi olyan mozzanata, amelyben ha főlétezzük a kérdést: „Ki ragadhat el minket Krisztus szeretetétől?” – rá ne felelhettünk: „Biztos vagyok abban, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek, sem jelenvalók, sem jövendők, sem hatalmasságok, sem magasság, sem mélység, sem egyéb teremtmény el nem szakíthat minket Istent szeretetétől, mely Krisztus Jézusban, a mi Urunkban van” (Róm 8,35.38.39).

Itt oldódik fel az Ószövetség minden megkötöttsége és korlátja, és kezdődhet – ha élni tud vele – az Isten fiainak élete. Úgy, amint szent Pál imádkozik a hívekért: „Térdet hajtok Urunk Jézus Atyja előtt... Adj meg nektek dicsőségének gazdagsága szerint, hogy Lelke által megerősödjeteK belső emberré, hogy a hittel Krisztus lakjék szívetekben, s ti gyökeret verjeteK és alapot veseteK a szeretetben” (Ef 3,14-17).

Árnyékból a fényre

Mózesnek az volt a parancs: „Vigyázz, készíts mindent a minta szerint, melyet a hegyen mutattam neked” (Kiv 25,40). Ezért „a törvény csak árnyéka a jövendő javaknak, s nem teljes képe a valóságnak” (Zsid 10,1). Ez kijelöli az Ószövetség helyét az üdvrendben, de az egyes ember üdvtörténetében is. Isten a fejlődés elvét érvényesítette és érvényesíti mindenben. A biológusok úgy mondják, hogy az ember magzat-állapotában végigmegy eddigi fejlődésének minden szakaszán. Így kell lelkileg is végigmennie az ószövetségi szakaszon is. Ezért is kell olvasnunk az Ószövetséget, hogy az Újszövetséghez eljussunk. Szükséges az ó, de nem elég. Mint ahogy a gyermekkorra szükségünk van, de nem elég. Ha megállunk a gyermekkor nívóján, akkor törpék leszünk. Ez a félbenmaradás általánosságban is fenyeget bennünket, ezért foglalkozik az Újszövetség annyit a legalizmussal.

Aki Isten szándéka szerint foglalkozik az Ószövetséggel, az megnyílik a benne rejlő továbbvivő és fejlesztő erőknek. Hisz Isten szava mondja: „A törvény Krisztushoz vezető nevelőnké lett, hogy a hit által igazuljunk meg. A hit eljövételével azonban kikerültünk a nevelő alól” (Gal 3,24-25). Érdekes jelenség, hogy a szektás keresztények jobbadán az ószövetségi Szentírásokból mérítik szellemiségüket. Elbűvölődnek tőle, mint elbűvölődünk a gyermekszemtől vagy a tavasz kibomló pompájától. Hiszen az Isten világa tárul fel benne. De tudnunk kell, hogy „mindez csak árnyéka a jövendőnek. A valóság Krisztusban van” (Kol 2,17).

TISZTELD APÁDAT ÉS ANYÁDAT

Tekintve a társadalmi kapcsolatokban létrejött változásokat eleve érdekeltennek vagy fölöslegesnek tűnhet a negyedik parancs tanulmányozása. Ezenfelül rövidsége sem segíti megértését; bele kell helyeznünk a Szentírás tágabb összefüggésébe. De még így is sokan megkérdőjelezik: Van még jelentősége ma? Mond-e valamit is nekünk? A kereszténynek nem kellene inkább azonnal az Újszövetséghez fordulnia?

A kérdések felsorakoztatása nem sokra vezet. A megoldást a biblikus szöveg türelmes tanulmányozásában kell keresnünk.

A parancsolat meglepetésel

Míg a Tízparancsolat lényegében egy sor tilalmat intéz minden egyes zsidóhoz, a szülőkre vonatkozó hangneme pozitív: Tiszteld apádat és anyádat, hogy sokáig élj a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad neked (Kiv 20,12). A Tízparancsolat másik változata (MTörv 5,16) sem változtat a lényegén, csak szövege hosszabb: Tiszteld apádat és anyádat, amint az Úr, a te Istened parancsolta neked, hogy hosszú életű légy és jól menjen a sorod azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad neked. A parancsolat megfogalmazásában több meglepetést találunk, még ha el is vonatkoztatunk a két változat közötti különbségtől. Meghatározott cselekedetek tiltása helyett pozitív fogalmazású: tiszteld apádat és anyádat. A szombati parancsolatnál találunk ehhez hasonló jelleget; evvel rokon. Másodszor, egyedülálló a Tízparancsolatban, mivel áldást ígér annak, aki megtartja. A Tízparancsolat előírásai a felnőtteket kötelezik; így a negyedik is nekik szól. Nem magától értetődő tehát, hogy a szoros értelemben vett kisgyermekre vonatkozna, mint ahogy általában feltételezzük, s amivel horderejét leszűkítjük. — Ezenfelül a negyedik parancs átmenetet alkot a Tízparancsolat két része között: összeköti az Istenre (Kiv 20,3-11) és a felebarátra (Kiv 20,13-17) vonatkozókat. Helyzete sajtóságos és magyarázatot érdemel, mert a szöveg nem mondja ki világosan, hogy miért kapnak a szülők külön figyelmet. A parancs gyakorlati tartalma is alig tűnik ki. A „tiszteltetés” ugyanis általános magatartást jelent, amit többféleképpen lehet gyakorolni. Mielőtt azonban a parancs megfogalmazását vizsgálánánk, kérdezzük meg a Szentírást, mit mond a szülőkkal szembeni magatartásról.

A szülőkkal szembeni kötelességek

Nem vizsgálhatjuk meg az összes helyet, ahol a Szentírás arról a magatartásról beszél, amelyet a zsidónak szüleiével szemben kell tanúsítani. Csak néhány, a Példabeszédek könyvéből vett szemelvényre utalunk. Rövid mondások-

ban tárja elénk, a családi kapcsolatok milyen kérdései foglalkoztatják a Bölcseséget.

Íme a szülők elleni büntetendő magatartás: Annak, aki elátkozza az apját és anyját, alkonyatkor kialszik lámpája (Péld 20,20). A szülőkre mondott átkot azért tartja bűnösnek, mert felfedi az átkotmondó lelkének legmélyét; az átkozódó veszélyes logikába sodródik, amely a rosszból szerencsétlenségre vezet. Annak a veszélynek teszi ki, hogy magára szabadítja a másokra lehívott átkot (vö. Zsolt 109,17). Ez a magatartás már nemcsak a szülőket sújtja (Péld 30,11). A büntetés ugyanis az lesz, hogy leszármozott nélkül marad – ezt jelenti a lámpás szimbóluma.

Ugyanilyen szemszögből bélyegzi meg a szülők megvetését és kigúnyolását: A szemet, amelyik csúfot űz atyjából s lenézi anyjának élemedett korát, a patak mellékén hollók vájják majd ki, és a sasfiókkák fogják felfalni (Péld 30,17). A másik mondás pedig óv attól, aki szülei vagyonát elsajátítja: Aki apját, anyját meglopja és azt mondja: „Nem bűn!”, az a megrontónak társául szegődött (Péld 28,24). Így nem a kisgyermek jár el, hanem a felnőttek, akik kikezdi szüleiket. Ezért a tanács: Hallgass az apádra, aki nemzett téged és ne vesd meg anyádat azért, mert öreg lett (Péld 23,22).

Van pozitív hangnemű mondás is. Kifejti a bölcsességtől elénk állított ideált az igaz és okos gyermekről, aki szülei öröme. Ahhoz hogy a gyermekek ide eljussanak, el kell fogadniuk a szülői, néha kemény nevelést; a mondás azonban maguknak a szülőknek szól: Fegyelmezd a fiad, s elégedett leszel; gyönyörűsége lesz majd lelkednek (Péld 29,17). Aki nem használ pálcát, gyűlöli a fiát, aki meg szereti, az megfenyíti (Péld 13,24) – mert: A bölcs fiú örül, ha megintik, az elbizakodott meg sem hallgatja a feddést (Péld 13,1).

Akkor is és ma is a szülői nevelés a fiatalok szabadságába ütközik. Azért van az, hogy a mondás néha feltételes módot használ; kifejezi a szülő reményét, hogy olyan gyermeket nevelt föl, aki képes önmagát irányítani: Fiam, ha bölcs a szíved, akkor szívedből örülsz, és ujjong a bensőm, ha azt mondja ajkad, ami helyes (Péld 23,15). – Ezért sürgetően is szólhat: Légy bölcs, fiam, és szerezz örömet szívednek, akkor gyalázómnak meg tudok felelni (Péld 27,11).

Megsejthetjük ezekből, mi nyugtalanítja a szülőket minden korban. Nem kellene a gyermeknek avval megtisztelni őket, hogy magatartásával tanúskodik a kapott nevelésről? Ha nem így jár el, viselkedése állandó szemrehányás, szüleit teszi felelőssé, hogy nem jól nevelték. Több mondás kifejezi az ellenkezőjét, a szülők örömét, akik látják, hogy mivé váltak azok, akiket a világra hoztak. „Az igaznak atyja hangosan ujjong majd, a bölcsnek örül a nemzője, legyen az apádnak öröme benned, és ujjongjon, aki a világra szült (Péld 23,24-25). A bölcs fiú örömet szerez az apjának, de az ostoba bánat az anyjának (Péld 10,1).“

A fiúnak meg kell hallgatni szüleit, ha örömkre akar lenni és meg kell tőlük tanulni, mi teheti okossá és igazzá. A szülők nevelői szerepet töltenek be, de

a mondások nem részletezik a hogyant. Ez annyira igaz, hogy a szövegek – jöllehet későbbi keletűek – csak általános buzdítást tartalmaznak, pontos jelentésüket nem ismerjük: Hallgas, fiam, atyád intelmére, s ne vedd semmibe anyád tanítását (Péld 1,8). Kétségtelen, hogy az ilyen felszólítások konkrét esetekre vonatkozhatnak, de nem korlátozhatók ezekre.

A példabeszédek sürgetik tehát a felnőtt gyermeket a szülei irányában elvárt magatartásra, a szülőt pedig a nevelésre, amelyet gyakorolnia kell, hogy gyermeke felnőtté váljék és helyesen viselkedjék az életben. Kölcsonős felelősséggel találkozunk tehát: egyrészt a fiatal felnőtt felelős szüleiért, főként amikor ezek megöregszenek; másrészt a szülők felelősek gyermekeik neveléséért, anélkül hogy az eredmény mindig megfelelné várakozásuknak.

Szülők és gyermekek a törvény előtt

A zsidó bölcsesség mondásai nem elszigetelt jelenségek a szülők és gyermekek kapcsolatáról; nagyon határozott felfogást találunk erről a kapcsolatról a törvényhozó szövegekben. Ez szembetűnik, ha a szülőkre vonatkozó parancsot a Második Törvény megfogalmazásában olvassuk (MTörv 5,16). A kifejezés: „amint az Úr, a te Istened parancsolta neked” egy megelőző törvényhozáásra utal. Az olvasó megtalálhatja azt a Kivonulás könyvének régi előírásaiban: Aki megüti apját vagy anyját, azt halállal kell büntetni (Kiv 21,15), vagy pedig: Aki apjával vagy anyjával méltatlanul bánik, azt halálra kell ítélni (Kiv 21,17). Minthogy a Tízparancs a Kivonulás könyvének 20. fejezetében van, ebben ilyen utalásra nincs hely, értelmetlen lenne. Fontosabb megállapítás, hogy a Kivonulás könyvének régi előírásai a szülők elleni olyan tettekre vonatkoznak, amelyeket csak felnőtt hajthat végre, és a büntetés oly szigorú, hogy nem alkalmazható kisgyermekekre. A büntetendő cselekedetekre nézve oda lyukadunk ki, amit egyes mondások – s kétség nem fér hozzá: a régebbiek – már szintén elítéltek. Bár a Második Törvénykönyv negyedik parancsa (MTörv 5,16) kétséget kizáróan utal a Kivonulás könyvének előírásaira, mégis általános pozitív megfogalmazást nyújt, anélkül hogy bármilyen konkrét cselekedetet tiltana vagy sürgetne. Fölmerül tehát a kérdés: mi játszott közbe, hogy egy pontosan meghatározott negatív szövegezésből általános pozitív megfogalmazás lett. Érezzük, hogy fejlődés történt, amit – amennyiben lehetséges – tanulmányos lenne követni.

Mindenekelőtt megfigyelhetjük, hogy a családi jog keretében a szülők házas gyermekeik fölött is megtartanak bizonyos törvényes hatalmat. Két esetet jegyez föl a Második Törvénykönyv, s ezek igazolják, hogy nemcsak kisgyermekük, hanem a felnőtt kort elérték fölött is gyakorolják a szülői hatalmat. A 22. fejezet 13–21 versei szerint a szülők közbelépnek, amikor lányukat röviddel a házasság után az a vád éri, hogy nem érintetlenül ment férjhez. Ők lányuk ügyvédjei a vének ítélőszéke előtt. De ha nem tudják igazolni szüzességét, lányukat házuk kapuja előtt fogják megkövezni. – A második esetben az önféjű fiú nem

hallgat szüleire, nem engedelmeskedik nekik (MTörv 21,18–21). Ha nem képesek jobb útra téríteni, a vének ítélőszéke elé viszik, ahol kimondják rá a halálos ítéletet. Ez a büntetés azt tételezi föl, hogy a lázadó fiú elherdálja a szülői vagyont. Ezen a két példán láthatjuk, hová fejlődhet a szülők és gyermekek közötti viszony. Jóllehet szélsőséges esetek, mutatják, hogy a száműzetés előtti zsidó társadalomban szilárdan védtek a szülő tekintélyét. Azt is ki lehetne mutatni, hogy a szülői tekintélyt a papokéval és bírókéval egy szintre helyezik, mert azokat is halálal büntetik, akik nem hallgatnak ezekre a tekintélyekre (vö. MTörv 17,22).

Téves lenne ha a szülői tekintélyt erre a jogi szerepre akarnánk leszűkíteni. A Második Törvénykönyv szerint a szülői tekintély Isten törvényét szolgálja; ennek továbbadását a szülők biztosítják. Mózeshez hasonló szerepet töltenek be. Ő adta át a törvényt és a szokásokat az egyiptomból kivonult népnek, hogy az ígéret földjén gyakorlatba ültessék és hogy itt hosszú életük legyen (MTörv 6,2). Minden következő nemzedéknek pedig a szülők adják tovább a törvényeket és szokásokat, nekik kell ezekre gyermekeiket megtanítani. Isten maga jelenti ki ezt Mózesnek amikor megbízza, hogy gyűjtse össze a népet: Hallja szavamat, s tanuljon meg félni tőlem mindaddig, amíg a földön él és gyermekeit is tanítsa meg rá (MTörv 4,10). Ebben az összefüggésben – amely felidézi Isten megjelenését a Hórebbe – emlékezteti Mózes a népet Isten tíz parancsolatára (MTörv 4,13). Ilyen körülmények között nem kell csodálkozni azon, hogy a Második Törvénykönyv ennyire hangsúlyozza a szülők szerepét. Íme, milyen küldetést szab Mózes a szülőkre: Tanítsátok meg szavaimra gyermekeiteket; beszélj róluk, ha otthon tartózkodsz és ha úton vagy, ha lefekszel és ha fölkelsz. Írd fel őket házad ajtófélfájára és a kapudra, hogy olyan sokáig élj te is azon a földön, amelyre az Úr atyáidnak megesküdött, hogy nekik adja, ameddig csak ráborul a földre az ég (MTörv 11,19-21). Ebben a szövegben és másutt is (vö. MTörv 31,12-13) láthatjuk, hogy a Mózes által átadott isteni szó gyakorlatba ültetését áldás ígérete követi. Ez az áldás pontosan ugyanaz mint amit a szülőkre vonatkozó parancsolatban kap a zsidó: „hogy hosszú életű légy és jól menjen a sorod azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad neked!” (MTörv 5,16) Így a parancsolat csak megismétli azt, ami általánosabb formában már meg lett ígérve a Második Törvénykönyv egyik részében.

Egy másik, zsoltári feljegyzés találóan fejezi ki a szülők feladatát a továbbadásra: „... amit hallottunk, amit megismertünk, s amit őseink beszéltek el nekünk. Nem titkoljuk el fiaink elől, hanem hirdetjük a jövő nemzedéknek. Az Úr dicső tetteit, erejét, és a csodákat, amelyeket művelt (Zs 78,3-4).“ A zsoltáros csak a maga módján fogalmazza meg, hogy mennyire fontos és szükséges Izraelben a hit hagyományainak továbbadása. Nem egyedül a szülők feladata, de szerepük elsődrendű. Semmi sem szemlélteti jobban a mindennapi életben ezt a továbbadást, mint azok a szövegek, amelyekben a gyermek kérdezi szüleit vallásgyakorlatuk felől. Többek között (vö. Kiv 12,26-27; 13,14-15; Józs 4,

6.21) a MTörv 6,20-24, szolgált erre jó példát: Ha holnap megkérdezi a fiad, melyek azok a parancsok és törvények, amelyeket az Úr, a mi Istenünk szabott nektek, akkor így válaszolj fiadnak: „A fáraó rabszolgái voltunk Egyiptomban, de az Úr erős kézzel kivezetett Egyiptomból. Az Úr a szemünk láttára nagy és félelmetes jeleket és csodákat vitt végbe Egyiptomban, a fáraón és egész házá- népén, bennünket azonban kivezetett onnan, hogy elvezéreljen s nekünk adja azt a földet, amelyet atyáinknak esküvel ígért. S az Úr megparancsolta nekünk, hogy ezeket a törvényeket mind tartsuk meg, s féljük az Urat, a mi Istenünket, hogy jól menjen a sorunk, és életben tartson minket, ahogy ez máig is van. Javunkra szolgál majd, ha vigyázunk, hogy az egész törvényt megtartsuk az Úr, a mi Istenünk színe előtt, ahogy parancsolta nekünk.“

Szükséges tehát, hogy a szülők átadják gyermekeiknek a hívő hagyomány ismeretét, amelyet ők is kaptak, megtanultak és a lehetőség szerint gyakoroltak. Amikor tehát a Tízparancsolat megkívánja, hogy a gyermekek tiszteljék szüleiket, az elsősorban nem azért van, mert életüket nekik köszönhetik. A fő az, hogy ők tanították meg gyermekeiknek a törvényt, beleértve mindazon csoda- tettet, amit Isten Izraelért tett. Tagadhatatlan, a negyedik parancs nagyon álta- lános marad; de csak azért, hogy egyetlen szövegben egyesítse mind a gyer- mekek konkrét magatartását idős szüleikkel szemben, mind pedig hálájukat, mivel a hitet nekik továbbadták. A negyedik parancs helyét a Tízparancsolat- ban, valamint pozitív fogalmazását az a fejlődés magyarázza meg, aminek folyamán mindinkább tudatossá vált a lelkiismeretben, hogy a szülők feladata tovább adni a hívő közösség élő hagyományát. Nem szabad ugyanis elfelej- tenünk, hogy a számkivetéssel megszűnt az összes vallásos és civil intézmény és a nép vallásos önazonosságát csak a szülők tarthatták fenn a törvény to- vábbadásával.

Félni vagy tisztelni

A Leviták könyvének egyik szakasza összekapcsolja a szülők iránti félelmet a szombat tiszteletével. „Mindenki félje anyját és apját. Tartsátok meg a szom- batomat. Én vagyok az Úr, a ti Istenetek“ (Lev 19,3). Ez a fogalmazás hasonló a Tízparancsolat előírásához, csak a sorrend fordult meg: most a szülők tisz- telete került az első helyre. A szöveg érezteti: a szülői tekintély elismerése a gyermekek részéről odavezet, hogy ezek a szombatot is megtartják. Nemde a szombat a zsidóknak Isten működésének ünneplése, dicséretének napja? A számkivetés óta a családi sejt feladata, hogy keretet biztosítson a szombat megtartásának. A két előírás összekapcsolását jól szemlélteti az a feladat is, amit a Második Törvénykönyv szövege juttat a szülőknak. A Tízparancsolat ottani felsorolásában a szülők tisztelete a szombaté után következik. A szöveg úgy van felépítve, hogy első helyen Istenről beszél, és a szülőkre vonatkozó parancs mintegy összekötőkapocs az Istenre irányuló szombat-törvény („A hete- dik nap azonban a nyugalom napja, az Úré, a te Istenedé“, MTörv 5,14) és a felebarátot érintő egyéb rendeletek között (MTörv 5,17-21).

A Lev 19,3 azonban mégis különbözik a MTörv 5,16-tól. Az első a „félni”, a másik a „tisztelni” igét használja. A fordításokban az elsőt is leginkább a „megbecsülni”, „mélyen tisztelni” kifejezéssel adják vissza – ami azonban keveset mond. (Ford. megj.: A Szt. István Társ. fordítása a Lev 19,3-nál is „tisztelni”-t ír; a francia a „craindre”, a német Einheitsübersetzung pedig a „fürchten” szót használja.) Figyelembe kell venni, hogy a biblikus szövegekben gyakori a „féljed az Istent” kifejezés. Az Isten és akarata iránti hűséges és bizakodó magatartást jelenti. Ezért, ha a szülők közvetítik gyermekeiknek Izrael élő hagyományát Isten iránt, akkor a gyermekek magatartását nem korlátozhatjuk pusztán emberi tiszteletadásra. Szüleiknek nyújtott tiszteletadásukban Isten iránti hűségüknek is kifejezésre kell jutni, erről is tanúszkodniuk kell. Meglephet, hogy összekapcsoljuk a gyermekek Istenhez való viszonyát és szüleik iránti tiszteletüket, de a már idézett biblikus szövegek erre a következtetésre utalnak. Még megalapozottabb ez az összefüggés, ha próbáljuk megérteni, miért jelenik meg oly váratlanul a „tisztelni” szó a negyedik parancsban (MTörv 5,16). A Szentírás tanúsága szerint ugyanis, ha tiszteljük az embereket, főleg a vezetőket, akkor elsősorban Istennel szemben kell így viselkednünk; mindennekfelett őt kell tisztelnünk. Ezért nevezi a zsolttáros a hívők közösségét „Istent dicsőítő”-nek, akik „nevét tisztelik és ünneplik” (Zsolt 22,24; 86,12). Istent azonban azzal is tisztelhetjük, amit az embereknek teszünk, – ahogy a közmondásban is találjuk: Aki elnyomja a szegényt, Teremtőjét bánja, de aki megkönyörül a szegényen, az tiszteli (Péld 14,31).

Ahogy a zsidótól megkívták, hogy tisztelje és gyönyörűnek nevezze a szombatot (Iz 58,13), hasonló módon kell a fiúnak szüleiben is magát Istent tisztelni, mivel Isten ismeretét rajtuk keresztül kapta. Ennél fogva ha egyáltalában beszélhetünk kifejezések erejéről, akkor a „tisztelni” igében több erő rejlik mint a „félni”-ben, jóllehet találunk olyan helyet is, ahol a kettő egymás mellé van állítva (vö. Iz 29,13). Mindenesetre a MTörv 5,16-ban használt ige mutatja, hogy mi mindent foglal magába a szülőkre vonatkozó parancs szövege. Rövidségével egyszersmind hangsúlyozza a szülők felelősségét gyermekeikkel szemben – ami nem is a legkisebb paradoxonja a parancsban.

A parancs a későbbi évszázadokban

A szülők tiszteletének fontosságáról több helyen tanúskodik a Biblia; ezek az előbb kifejtett értelmezés ellenpróbáját alkotják. A szövegek, amelyekre hivatkozunk egyrészt föltételezik, hogy a parancsot már megfogalmazták, másrészt a száműzetés utáni korból erednek, tanúságuk mégis rendkívüli. Az első egy vádirat a papok ellen Malakiás könyvecskéjéből (Mal 1,6). Nagy jelentőségű számunkra a próféta gondolatmenete. Isten, aki atya és mester, nem joggal várhat tiszteletet és félelmet papjaitól, ha valóban szívükön viselik szolgálatát szentélyében, éppúgy mint ahogy „a gyermek tiszteli apját, a szolga pedig urát?” Az érvelés kiindulópontja nem más mint a negyedik parancs. Nemcsak

abban áll hihetetlen jelentősége, hogy párhuzamba állítja a félelmet és a tiszteletet, amit már felfedeztünk a Lev 19,3 és a MTörv 5,16 összehasonlításánál, hanem mert párhuzamot von a gyermek szülei és a papok magának Isten iránti magatartása között. (A ford. megjegyzése: a Ref. Zsinati Iroda, kiadásában [Bp. 1975] megjelent Biblia fordítása jobban érzékelteti Briend érvelését: „Ha én vagyok az ÚR, miért nem félnék engem?” mint a Szt. István T. szövege.)

De a szülőkre vonatkozó parancs legjobb magyarázatát Sirák Fia könyvében találjuk, amely a Jézus előtti II. századból származik:

Rám hallgassatok fiaim, atyátokra, s tartsátok meg szavam, hogy üdvöt nyerjete. Isten az apát többre nézi gyermekeinél, s az anyának jogot ad fiai fölött. Aki tiszteli apját, levezekli bűneit, s aki becsüli anyját, az kincset gyűjt magának. Aki tiszteli apját, az majd örülhet fiainak, s meghallgatást nyer, hogyha imádkozik. Aki becsüli apját, hosszú életű lesz, s az Úrnak szolgál, aki anyját felüldíti: szüleit szolgálva Istennek is szolgál. Fiam! Szóban s tettben tiszteld apádat, hogy az ő áldása szálljon életedre... Fiam, legyen gondod elaggott apádra, és ne szomorítsd meg élted egy napján se! Nézd el neki, ha értelme csökken, ne vesd meg, ha élted virágjában állsz is. Nem felejtik el, ha szánod apádat, elszámolják neked majd bűneidért. Balsorsodnak napján gondol rád az Isten, s mint dér a melegben, eltűnnek bűneid. Gonosz, aki semmibe veszi az apját, azt, aki bántja az anyját, megátkozza az Úr. (Sir 3,1-8.12-16)

A szülők iránti köteles tisztelet lényeges pontja, hogy az ő feladatuk Izrael hagyományait átszármaztatni. Ha tehát a gyermek szülei tanácsát hallgatja, magát Istent hallgatja. Üdvösség, öröm, áldás és hosszú élet éppúgy származik Istentől mint a szülőktől; a szöveg valóságos egyenértékűt teremt az „atyá tisztelete” és „az Isten iránti engedelmesség” között. Szüleivel szemben tanúsított magatartása miatt Isten még a gyermek bűneit is „elolvasztja”.

Ugyanannak a könyvnek egyik másik szakaszában felmerül a gondolat, hogy a szülőknél kijáró tisztelet valami módon a tőlük kapott életre alapul: Szívedből, lelkedből tiszteld az apádat, s anyád fájalmát soha el ne feledd. Gondolj arra, hogy általuk létezel; hogy hálálod meg, amit veled tettek? (Sir 7,27)

Ezt a gyakran szóba kerülő gondolatot csak az Ószövetség kései könyveiben találjuk meg. Bármily igaz is, mégsem kell túlértékelni, nehogy megfeledezzünk a többi, a legmaradandóbb mózesi tradícióról. Ez az egyéb népek között elterjedt gondolat fellelhető Tóbiás könyvében is. Amikor az idős és beteg Tóbit utolsó tanácsait adja fiának, aki útra készül, így szól: Ha meghalok, temess el illendőképpen. Becsüld meg anyádat. Ne hagyd el egész életedben. Tégy kedvére és ne bántsd meg. Ne felejtsd el fiam, hogy mennyi mindent állt ki érted, amig méhében hordott. Ha meghal, temesd mellém, ugyanabba a sírboltba (Tób 4,3-4). De ezekre a tanácsokra felhívás következik, hogy szolgálja hűségesen Istent: Fiam, légy mindig hű az Úrhoz. Ne vétkezz és ne szegd meg a parancsait. Egész életedben a jót tedd és ne járj az igazságtalanság útján (Tób 4,5).

A gyermeki kegyelettel együtt kell járnia a törvények megtartásának. Természetes dolog, hogy az atya végrendeletében, miután emlékeztette fiát a szülők iránti tiszteletre, Istenre és parancsaira is emlékezteti.

Ez a néhány szöveg valóságos magyarázat a szülői parancshoz. Igazolják, hogy a parancs visszhangra talált a korunkat megelőző századok zsidó társadalmában. A parancs nemcsak azért kapott helyet a tízparancsolatban, hogy emlékeztesse a gyermekeket azokkal szembeni köteles tiszteletükre, akikől életüket kapták. Ezt az egyiptomi és mezopotámiai szövegek már régóta hirdették. Ellenkezőleg, a szülők szerepét Izrael Istenének kinyilatkoztató fényénél látja, aki törvényét Mózesnek adta át és a gyermekek csak a szülőkön keresztül kapják meg ezt az örökséget. A gyermekeknél a parancs „tiszteled atyádat és anyádat” magába zárja annak elismerését, hogy szüleik erre küldetést kaptak. Ez az alapvető meglátás irányítja a törvény megfogalmazását, amely bizonyos módon szól mind a szülőknek mind gyermekeiknek.

Jézus és a szülőkre vonatkozó parancs

Paradoxonnal találjuk magunkat szembe amikor a zsidó írások után vizsgáljuk, hogy mi történt a szülőkre vonatkozó paranccsal. Az evangéliumok tanúsága szerint Jézusnál a Tízparancsolat megőrizte teljes jelentőségét. Így amikor az evangélisták közlik Jézus találkozását a gazdag ifjúval (Mt 19,16-30; Mk 10,17-31; Lk 18, 18-30), az Úr a Tízparancsolat utolsó, felebarátot érintő előírásait sorolja föl, és a végén hozzáteszi: tiszteld atyádat és anyádat (Mt 19,19). De Mt 15,1-9-ben (vö. Mk 7,1-13) Jézus tovább megy, védi a szülőkre vonatkozó parancsot a régiek hagyományával szemben. Jézus visszavág ellenfeleinek, akik tanítványai szemére hányják, hogy nem tisztelik a régiek hagyományát: Hát ti miért szegitek meg Isten parancsait hagyományotok kedvéért? Azt mondotta az Isten: „Tiszteld apádat és anyádat” és „Aki apját vagy anyját gyalázza, halállal lakoljon” (vö. Kiv 21,17). Ti viszont ezt tanítjátok: „Annak, aki azt mondja apjának vagy anyjának, hogy amivel segíthetnék rajtad, az áldozati ajándék, nem kell segítenie többé apját és anyját. Ezzel hagyományotok kedvéért kijátszátok az Isten parancsát.” – Ebben a szövegben, méginkább mint az előbbiben, Jézus a Tízparancsolat előírását védi azzal szemben, ami szemében elferdülés, és a régiek hagyományával szemben megerősíti Isten szavának a jogait. Így Jézus a Tízparancsolattal hirdeti: tiszteld apádat és anyádat. Az evangéliumi elbeszélés összefüggésében a parancs a felnőttekre vonatkozik, akik a templom javára áldozzák azt a segílyt, amire szüleiknek lenne szüksége.

De a paradoxon akkor villan fel igazán, amikor az említett szövegek után oda érünk, ahol Jézus azt állítja, hogy „Aki apját vagy anyját jobban szereti mint engem, nem méltó hozzám (Mt 10,37; Lk 14,26)”, vagy pedig: „Ne gondoltjátok, hogy békét jöttem hozni a földre. Nem békét jöttem hozni, hanem kardot. Azért jöttem, hogy szembeállítsam az embert apjával, a leányt anyjával, a menyét anyósával” (Mt 10,34-35 felhasználva Mik 7,6-ot; vö. Lk 12,51-53). Hogy

egyeztethetők össze ezek a szavak a parancsolattal, amelyet Jézus ismer és elfogad?

A paradoxon fennáll, de megmagyarázható, ha emlékezünk, hogy a szülők egyik feladata hogy továbbadják Isten igéjét gyermekeiknek. Ugyanis Jézusnak, az Atya küldöttjének kinyilatkoztatása szerint, a családi kötelékek akadályozhatnak is, mert a szülők ellenezhetik, hogy gyermekeik az ő tanítványai legyenek. Ettől fogva nem töltik be azt a szerepet, amit Jézus Krisztus örömhírének kiadására nekik kijelölt. A szülők, akik meg vannak bízva Isten szavának továbbadásával, az Újszövetség küszöbén maguk is szembekerülhetnek a testté lett Igével; választásuk következményeként feszültségek származhatnak a családon belül. Jézus keresztyje ellentmondás jele; megkavarhatja a szülők és gyermekek közötti viszonyt, ahogy ezt a zsidóság meghatározta.

Az evangéliumi paradoxon azonban már nem jelentkezik ugyanilyen erősen az első keresztyén közösségekben. Az ok egyszerű: amikor az apostolok ezeket tanítják mind a szülők mind pedig a gyermekek már keresztyének; ha volt is feszültség a családokban keresztyén szempontból, az apostoli levelek nem tesznek róla említést. Így az Efezusiakhoz írt levél megismétli a Tízparancsolat szövegét, amikor tanácsot ad a szülőknek és a gyermekeknek: Gyermekek, engedelmesskedjete szüleiteknek az Úrban, mert így van rendjén. Ez az első, ígérettel egybekötött parancs: „Tiszteld apádat és anyádat, hogy boldog és hosszú életű légy a földön“ (vö. MTörv5,16). Apák, ne keserítsétek meg gyermekeiteket, hanem neveljétek őket fegyelemben az Úr útmutatása szerint (Ef 6,1-4; vö. Kol 3,20-21). Láthatjuk, hogy a levél nem habozik, megismétli a parancsot úgy, ahogy az a Tízparancsolatban áll. A szülők nevelői szerepében azonban ettől a parancstól nem választhatók el az Úrtól kapott tanácsok. A szülőknek ezeket is fel kell használniuk, mert Ő gyermekeik igazi nevelője. Sőt, ahogy a Példabeszédek könyvét idézve (Péld 3,11-12) a Zsidókhöz írt levél mondja (Zsid 12,4-12), minden keresztyént maga Isten nevel, mindenkit igazi gyermekévé akar formálni. Ebből a szempontból a szülők nem állnak gyermekeik fölött; mindannyiuknak ugyanazt az Atyát kell elismerniök, hogy tőle nyerjenek életet és szentséget.

Forrás: Christus 122. sz. (1984)

Farkasfalvy Dénes

AZ ÓSZÖVETSÉG, MINT LELKIOLVASMÁNY

Ha egy keresztyénben feltámad a vágy egy mélyebb, komolyabb és tartalmasabb hitélet iránt, gyakran ajánljuk neki a Szentírás olvasását: az evangéliumokat, az Apostolok Cselekedeteit, még talán a levelek egyikét-másikát is, a Jelenések könyvét aligha, az ószövetségi könyveket szinte soha. Az Ószövet-

ség olyan, mint a keményhéjú dió vagy mandula: a belseje tápláló és jóízű, de külső burka oly kemény, hogy pusztá kézzel feltörni nem tudjuk. Ez a hasonlat legalább 800–1000 éves, talán még régebbi. Tehát az élmény sem új; se nem meglepő, ha úgy érezzük, hogy az Ószövetség olvasásából ritkán, nehezen vagy egyáltalán nem fakad lelki haszon.

De menthető-e ezzel az Ószövetség elhanyagolása? Vajon így volt-e ez mindig az Egyházban? Az olvasót talán untatná, ha példákkal kezdenénk bizonygatni, hány szentatya, középkori tanító, püspök és szerzetes növelte és nevelte a saját és a rábízottak lelki életét ószövetségi szövegek magyarázatával. Nagy szt. Gergely pápa Jób könyvét, Ezékiel prófétát és a Királyok könyveit kommentálta „pusztá lelki haszon” céljából. Origenész olyan, számunkra szinte „használatlan” ószövetségi könyvekről tartott homília-sorozatokat, mint a Leviták vagy József könyve. De mondhatjuk: ez régen volt. Akkor még a könyvek történeti értékében problémamentesen lehetett hinni, éspedig szósz szerint. Akkor még úgy képzelték, hogy a sugalmazott író kezét a Lélek vezette, sőt feje felett galamb képében lebegett... Minderre sok mindent felelhetnénk. Olyan hallatlanul naivak ők se voltak! Vagy pontosabban: a megtestesülés mélységeiről volt némi fogalmuk. De azt is felelhetnénk: a mai fordítások, konkordanciák, bevezetések, szótárok, lexikonok tömege viszont nem állt rendelkezésünkre. A segédeszközök (térképek, archeológiai képeskönyvek, jegyzetes kiadások) tengere nélkül is ők nagyobb hittel és szomjúsággal keresték az Isten mondanivalóját a szent könyvekben, mint a mai tudomány meg gondolásokkal túlszűfolt, de tevékeny keresésre rest nemzedékünk. De ha e régi példák csak vitára adnak alkalmat, érdemes újabb példákra emlékezni. Az ötvenes évek francia lelkiségének követői csillogó szemmel beszéltek az un. „renouveau biblique”-ről. A modern történetiszemlélet világos tudatában fordultak ezekhez az ősi könyvekhez és a lelki élet forrásanyagát találták meg bennük. Csak három nevet említsünk: a bencés Céléstin Charlier (*La lecture chrétienne de la Bible*, Maredsous 1950) programot indított a Szentírás (főképp az Ószövetség) keresztény és lelki célzatú olvasására; Jean Daniélou a patrisztikus irodalom hatása alatt „az ószövetségi szentekről” – éspedig pogányvallású szentekről! – írt könyvet (*Les saints païens de l’Ancien Testament*, Paris 1956); Jean Steinmann, a Notre Dame székesegyház lelkésze Ámoszról, Ozeásról és Izajásról írt történeti-tudományos alapokon álló, de lelki épülést szolgáló és nagyközönségnek szóló könyveket. Ez a fajta irodalom a maga idejében felvillanyozta az olvasótáborát. Ám a dolgok mulandóságára emlékezve feltehetjük a világhírű francia kérdést: „Hová lett a tavalyi hó?” Nemde mindez egy multba vesztett szellemi mozgalomra utal, amelyen ma már túl vagyunk? Csakhogy „az Úr igéje örökre megmarad” (Iz 40,8), „mégha ég és föld el is múlnak” (vö. Mt 24,35). A bibliai szövegek továbbélő ereje hitünk lényegéhez tartozik, nem „kultúrtörténeti korok” vagy mozgalmak függvénye.

Nem a szövegek régisége vet gátat az Ószövetség lelki táplálékul való kiaknázásának, nem is az a távolság, amit az akkori világ és a mai élet között a

történettudomány jóvoltából oly világosan látunk és érzünk, hanem a kételyekkel terhelt s már évszázadok óta langyosan tartott hit az ószövetségi történet és az ószövetségi szövegek isteni eredetében. Megint ne az okokat nézzük, csak a tényeket mérjük fel. Az egyik oldalon találjuk a keresztény tanítást, amelyet apostoli időkből, sőt végső fokon magától Krisztustól kaptunk. A zsinagógákban tanítva, ezekben az írásokban maga is saját küldetésének, életművének, evangéliumának „előre való meghirdetését“ (vö. Róm 1,2) látta:

„Ma beteljesedet az írás, amit az imént hallottatok“ (Lk 3,21).
„Mindazt, amit előre megírtak, a mi tanításunkra írták“ (Róm 15,4).
„Minden Istentől sugalmazott írás hasznos a tanításra,
az intésre, a feddésre, az igaz életre való nevelésre, hogy
Isten embere tökéletes és minden jócselekedetre kész legyen“
(2Tim 3,16-17).

Ezek az idézetek mind az ószövetségi írásokra vonatkoznak. De szemben áll velük a másik oldalon egy – legtöbbször elnyomott és elhallgatott – szemponttal bélelt tehetetlenség, amely nem tud mit kezdeni az Ószövetséggel. Kultúrállisan, vallásilag sőt lélektanilag idegen íráshalmazt talál benne: attól féli, hogy mindez több nehézséget ígér a lelkiélet számára, mint segítséget. Ebben a lelki miliőben, rossz lelkiismerettel ugyan, de félretesszük az ószövetségi Bibliát. E „megoldás“ persze aligha kielégítő, hiszen vasárnapi szentmisénkben (a breviáriumról nem is beszélve) minduntalan felhangzanak a héber írások szavai. Felolvassuk az első olvasmányt, megszólalattjuk a zoltárokat a maguk különös, vonzó és mégis nehezen átélhető költőiségükkel. Mindezekben átcsillan az ószövetségi istenélmény, sőt – igen, a szó nem túlzás – egy ősi misztika, amelyet még a rossz fordítások sem tudnak ellaposítani egészen. Ott hangzik a Törvény, ott harsognak a Próféták az ige liturgiájában. Néha vonzó, néha furcsa homályal szólnak, néha csak annyi hatásuk van, hogy lelkünkben ismét felkavarják a kérdést: ha egyszer „ez az Isten ígéje“, ahogy a felolvasó kötelességszerűen bejelenti, és a mi válaszuk hálaadás az Istennek, akkor hogy lehet az, hogy idegennek találjuk és alig érzünk hálát ezért az isteni adományért? Elidegenedtünk valami lényeges értéktől, amit Krisztus és az apostolok magukénak vallottak? Vagy csak arról van szó, hogy elszoktunk tőle, mint ahogy gyomrunk képes elszokni a friss gyümölcstől, a frissen fejt tejtől, bármennyire is szüksége van táperejére, vitaminjára, ásványtartalmára az egész szervezetünknek? Olyanok lettünk, mint a rossz gyerek, aki csokit eszik ebéd előtt és ezért nem ízlik neki az ebéd: édesanyja tápláló, jóízű főztje, amire pedig nagyon is rászorul . . . ?

Mi az útja az Ószövetség lelkiolvasmányos birtokbavételének, annak, hogy lelki „felvevő rendszerünket“ (az ízlelő, érző „ízlést“ és a feldolgozó, megemésztő „értést“) ismét hozzászoktassuk? Négy pontban szeretnénk választ formálni.

Tanulmány

Nem héberül, nem arámul kell tanulnunk, nem a „legfrissebb” filológiai meglátásokat és történelmi rekonstrukciókat kell át tanulmányoznunk. Csak arról van szó, hogy „Ábrahámától Jézusig” (Szabó Ferenc és Puskely Mária ilyen című könyve maga a legjobb kezdet!) többé-kevésbé tisztá képet alkossunk magunknak az Ószövetség eseményeiről és alakjairól. Ezen a kereten belül kell kiismernünk magunkat, hogy azt az ószövetségi könyvet, amit kezünkbe veszünk a maga – nemcsak történeti, de üdvösségtörténeti – összefüggéseibe bele tudjuk állítani. A bibliakiadások bevezetéseit nem lehet „légüres térben”, azaz az üdvtörténet alapismeretei nélkül, megérteni és feldolgozni. Amikor ilyen tanulmányra szánjuk el magunkat, nem egyszer csínján kell bánni a mai biblikus irodalommal. A szakkönyvek szívesen belebonyolódnak olyan kérdés-tömkelegbe, amelyben a lelkiolvasmány atmoszférája aligha születik meg. A „formatörténeti”, „redakciós történeti”, „hagyománytörténeti” és hasonló megfontolások nagy hasznára lehetnek a szakembernek. Elvben a szakteológusnak is ezekből kellene „lelket és életet” csiholnia, mégha ez manapság olykor nehéz is. Hogy ez utóbbi miért van így, most ne firtassuk. Fontos levonni a tanúságot: ne bonyolódjunk bele olyan kérdések tanulmányozásába, amelyek esetében legfeljebb a problémát értjük meg, de a megoldásig nem jutunk el. A megoldatlan elméleti kérdések szaporítása a biblikus szöveget nem hozza közelebb, inkább homályba burkolja és – mint a ködfelhő a hegyeket – lát-szólag még távolabbinak tünteti föl. A lelki épülést kereső bibliolvasót ne az érdekelje elsősorban, hogy a mű hogyan állt össze darabokból, rétegekből, redakciókból, képzelt vagy valódi forrásokból, hanem hogy, miután már elkészült, milyen jelentést, értelmet hordoz.

Egy szentirási könyv jó bevezetése, amelyikre szükségünk van, először megmutatja a mű üdvtörténeti helyét s azután a könyvet belülről próbálja magyarázni: megmutatja felépítését, szerkezeti és gondolati sajátosságait, rámutat arra, hogy mire figyeljünk elsősorban, mi a főcselekmény vagy alapgonddal, mi csak háttér vagy mellékes kitérés, és így tovább. Ezt sokszor már egy jó bibliakiadás is jelzi alcímeivel és jegyzeteivel. De ha csak „jelzi” és nem magyarázza meg, akkor nekünk kell utána gondolnunk, lapoznunk és vizsgálapoznunk, hogy megértsük a mű szándékait.

Természetesen a „tanulmány” lehet alapos és mély, vagy csak épp annyi, amennyire módunk van, amennyit képzettségünk és az elérhető könyvek vagy lehetőségek megengednek. Különböző könyvekhez különböző mennyiségű tanulmány bizonyul „szükséges minimumnak”. A történeti könyvek magukban is jobban beszélnek, a prófétai és költői művek viszont általában sokkal több előtanulmányt követelnek meg. Az utóbbiakban túl sok homályos anyagon kell áthatolnunk, túl sok meg nem értett részen kell átfutnunk ahhoz, hogy lelkileg valamennyit mérítsünk belőlük. De a tanulmány – vagy rendszeres módon vagy a szöveggel való vesződések formájában – elengedhetetlen. Aki a dió feltörésé-

vel nem hajlandó fáradozni, sose fogja megkóstolni azt, amit a kemény héj rejtget.

Tanulmánymerítés

A szavak egyszerű és közvetlen értelme sok tanulásnak lehet forrása, ha nyitott és készséges lélekkel figyelünk a szövegre. Az Ószövetségben a hit, a kitartás, a hűség, az erőlelkűség – egyszerűen: az erkölcsi erények nagyszerű példáival találkozunk lépten-nyomon. A prófétai szövegek vigasztalása vagy fenyegető mennydörgése ugyancsak alkalmazható bizonyos egyszerű közvetlenséggel mindennapi önmagunkra. Az erkölcsi élet erényei és bűnei (kapzsiság, élvezetvágy, kegyetlenkedés, erőszak, gőg) alapvetően azonos forrásokból táplálkoznak ma is mint azelőtt.

Ez a közvetlen „tanulmánykeresés“ azonban csak úgy eredményes, ha az olvasó elfogadja a régi szövegek műfaji sajátosságait. A történeti könyvekben ősrégi hősi elbeszéléseket lássunk és ne a modern „szentek életének“ műfajához mérjük őket. A pátriárkák többnejűsége, a bírák korának kegyetlen hadviselése, Dávid király személyének és korának sokrétű ellentmondásai, Salamon fényűzése és háreme csak azt a „keretet“ képezi amelyen belül a tanulás rejlik. Aki a „keret“ visszásságain vagy furcsaságain fennakad, mert nem tud történeti távlatban látni, az ismét helytelen irányban figyel; se az értelmet se a szépséget nem veszi észre, csak azt, ami szokatlan az ízlésének. Isten népének ószövetségi fejlődése (vándorlása) rengeteg fejlődési fokot és szakaszt foglal magába. A fejlődés mindig kezdeti tökéletlenségeket is jelent, s ezekből van is elég az Ószövetségben mind a vallásos istenképet, mind az erkölcsi emberképet illetően. De persze itt nemcsak valami modern „fejlődésméletről“ van szó: a végső felelet nem a társadalomtörténet vagy a hegeli dialektika oldaláról adódik. Az üdvtörténet Isten testté válásának története: aki nem tudja elfogadni Isten valós jelenlétét az ember szennyes történetében, már le is teheti a könyvet, mert sosem fog lelkileg meríteni belőle. Persze akkor az Újszövetséget sem vehetjük kezünkbe, mert Isten ott is „testté vált“, éspedig nyomorult és brutális módon. Istállóban születve és bitófán kínlódva alázkodott meg és torzult szenvedővé a „fényes istenarc“.

Az istenkép és emberkép mindig egymásra utalva él bennünk, mert egymást feltételező ismeretanyagot tartalmaz. Az Ószövetség lépésenként fejlődő isten-élménye lépésenként fejlődő emberképet is mutat. Itt jövünk rá, hogy az Ószövetség sok tanulást képes felajánlani, de csak akkor, ha nem akadunk fel tökéletlenségein, mert azokat átmenetinek tekintjük. Az egész Ószövetség isteni pedagógia műve: előkészít, alkalmazkodik az emberi tökéletlenséghez, hogy neveljen, felemeljen, hogy a teljesebb után vágyat és várakozást keltsen. Nem új ez a gondolat, de ma talán jobban meg tudjuk érteni: elsőnek szent. Iréneusz magyarázta így a zsidó üdvtörténet isteni eredetét az Ószövetséget elvető markionitákkal szemben.

Keresztény távlatba állítás

Az Ószövetség dinamikája előre mutat. A szövegek nagy része olyan jövőt vetít előre, amely magán az Ószövetségen belül sosem valósulhatott meg. Íme ezeknek a be nem teljesült reményeknek egy nagyon is lerövidített listája: a föld minden nemzedéke Ábrahám ivadékában kapja meg Isten áldását; az Isten tejjel-mézzel folyó országba és biztos békébe vezeti népét; Dávid királyi háza örökre fennmarad és az egész világot uralma alá hajtja; az Úr Jeruzsálemből, illetőleg Sionból uralkodni fog minden nemzetet; a szétszórt népet összegyűjti, megtisztítja és új szövetséget köt velük, amelyet már senki be nem mocskol; Isten igazságának örök érvényt szerez: a jókat uralomra segíti és a bűnösök uralmát végérvényesen megszünteti. Ízelítőnek elég ez a sorozat, mert ebből is világos: a szó történeti-fizikai-politikai értelmében Isten ígéretei kudarcot vallott „üdvösségtörténetről” beszélnek, amennyiben az „üdvösséget” emberi és földi, anyagi és politikai vagy kulturális virágzásnak vagy sikernek fogjuk fel.

Az Ószövetség keresztény olvasásában ezek az ígéretek nem kételyre és aggodalomra, nem homályos magyarázatokra és csüggedő érzésekre indítanak, hanem megannyi utalás arra, hogy az Ószövetség csak Krisztusban érthető: a megoldhatatlan és sokszor ellentétesnek ható szövegek csak az Ő alakjában kapnak egységet és beteljesülést, csak benne hihetők mint az egyetlen és mindenható Isten sugalmazott szavai. Krisztus nélkül az Isten ószövetségi jelenléte és működése megfajthetetlen titok marad vagy súlyos ellentmondások szövevényeként vár a jövőtől olyan megoldást, amely túl van az értelem határain. Nem mintha a krisztusi megoldás az emberi értelem megoldása lenne.

Olyan megoldásról van szó, amely Istentől állított tények és jelek révén már kinyilvánult számunkra. Krisztus a transzcendens Isten, az örök dicsőség és béke királya, de egyben ember is: porig alázott, szegény, halálra kínozott, kifosztott, eltiport, eltemetett. Hívei is osztoznak mindkét fajta vonásában: vele szenvednek, hogy vele uralkodjanak. Isten Krisztusban úgy nyilvánult meg, mint aki a végsőkig szeret, irgalmas, türelmes, megbocsát, de ugyanakkor végső ítéletet hirdet, élőket és holtakat ítél, kit-kit tettei szerint országába befogad vagy onnét kitagad. Ő a szenvedő szolga, a győztes uralkodó; Jahvé szegénye és a félelmetes bíró; a feláldozott Barány, a kiengesztelő áldozat, az atyai szeretet kinyilvánulása — és egyben Alfa és Ómega, aki a történelmet uralja és egybefogja, Isten szándékát tökéletesen véghez viszi. A keresztény olvasónál az Ószövetségben mutatkozó ellentmondások krisztológiai paradoxonokká válnak. Megvilágításukra a fényt a feltámadt Krisztus hozta, amikor tanítványainak elméjét megnyitotta, hogy meglássák az Írások értelmét (vö. Lk 24,45). Az Ószövetség ilyen értését az apostoli egyház a keresztény hitvallás lényeges alkotó elemének tartotta. Ez pedig olyan „elfelejtett” hittételeket foglal magába mint pl., hogy „alászállott a poklokra”; valljuk és mondjuk, de értelme a legtöbb embernél homályba vész.

A szövegek krisztológiai átértékelésére igen jó példákat szolgáltat a Zsidóköz írt levél. Nem Pál apostol műve, ezt az ősegyházban is nem egy ember így

gondolta; a kánonnak mégis része lett és csak egy kisebbség akarta onnan kidisputálni. Vegyük tehát át látásmódját. Úgy tűnik, hogy a mű éppen az ószövetségi alakok és intézmények (királyság, törvény, templomi liturgia) krisztológiai „átértékelésének” igazolására íródott akkor, amikor – a zsidó háborút s a Templom lerombolását követően – ezek az intézmények a maguk fizikai valóságában már eltűntek a történelem szinpadáról. A „levél” (eredetileg inkább előadás vagy értekezés, amelynek elején sosem állt címzés, csak a befejező sorok adják a levél benyomását) mindezt a 109. (héber számozásban a 110.) zsoltár verseivel kapcsolatban dolgozta ki. A zsoltár első versei adják a vezérfonalat: Dávid királyságáról, utána Melkizedekkel kapcsolatban Ábrahám alakjáról, majd Krisztus papságáról van szó. Krisztus papságával kapcsolatban tárgyalja az ószövetségi papság és templom véges és elavult voltát, majd az ószövetségi Templom kultuszát előkészítő sivatagi vándorlás liturgiáját, s ezzel kapcsolatban Mózes alakját. Mindent Krisztusra, mint a „jövendő javak Főpapjára” vonatkoztat (9,11), aki az Ószövetség beteljesítője, egész vallásos életének egy Főben, egyetlen tökéletes áldozatban való összegezője. Ilyen krisztológiai látást azonban nemcsak a Zsidókhoz írt levél tartalmaz. A maga módján szinte minden újszövetségi irat rámutat az Ó- és Újszövetség kapcsolatára. Főképp a Máté-evangélium, a Római levél, a Galata-levél és a Jelenések könyve bővelkedik ilyen utalásokban. Elvesztettük ezt a látásmódot? A köztudatban talán igen, de az egyházi tanítás nem szűnik meg emlékeztetni rá. Csak az új Római breviárium zsoltárcímei alatti idézeteket kell átnéznünk ahhoz, hogy meggyőződjünk: a mai egyházi vezetés is arra biztat, hogy az Ószövetség imádságos könyvét krisztusi távlatban imádkozzuk.

Az ószövetségi szövegek krisztusi értelme nem valami fantáziára bízott szimbolizmus gyümölcse; jóllehet az egzegízis történetében valóban találkozzunk sok játékos, szeszélyes vagy egyszerűen „téves kapcsolásra” alapozott értelmezéssel. Az értelmezés kulcsát ugyanis az Újszövetség szövegei adják. Egyrészt avval, hogy tudatosan visszanyúlunk az Ószövetség szavaira; másrészt, hogy olyan tényeket állítanak elénk, amelyekben az Ószövetség nyitvahagyott kérdései, megoldatlan problémái választ kapnak. Modern egzegéták gyakran idegenkednek az Ószövetséghez való visszanyúlástól, mondván, hogy a bibliamagyarázat nem fajulhat „eis-egesis”-szé (belemagyarázássá), hanem mindig „ex-egesis”-nek (kifejtésnek, a szövegben lehető értelem kibontásának) kell maradnia. Itt valóban több hermeneutikai és hittudományos kérdés vár tisztázásra. Nem minden jámbor Krisztusra alkalmazás jogosult vagy ajánlatos. De az „eis-egesis” vádja is félreismerésen alapszik. Az Újszövetség fénye ténylegesen hozzátéves valami újat a régi szöveghez; a keresztény értelmezés ezért nem lehet egyszerűen az ószövetségi szöveg tartalmának filológiai és történeti kibontása. Vagyis a keresztény értelmezés a keresztény hit fényében történik, amely a két szövetség egységét egy közös isteni szerző s egy egységes és összefüggő üdvösségtörténet tudatában vallja. A keresztény hittételt: Krisztus az Ószövetség beteljesítője, csak akkor fogadjuk el, ha hisszük feltámadását;

ha valjuk, hogy Őt Isten „Messiássá és Úrrá tette“ és igazolta (Csel 2,36). Ha egyszer hisszük, hogy Jézus az Eljövendő s ezért „mást várunk“ már nem kell (vö. Mt 11,3), akkor a hit fényében az Ószövetség egy befejezettséghez ért üdvösségrend előtörténetévé válik és nemcsak jogos, de szükséges azt a befejezett egész szemszögéből értelmezni. Más szóval a visszatekintés távlatát maga az üdvösségszerző Isten tárta elénk, amikor megváltásunkat egy történeti folyamatban adta át nekünk s Krisztust e történet „referencia-pontjává“, biblikus szóval „szegletkövévé“ tette.

A legjobb hasonlatot talán a hívő ember tapasztalatából vehetjük, aki élete végén visszapillantva sorsának eseményeiben a gondviselő Isten üdvösségre vezető kezét fedezi fel. Ami 20 éves korában véletlen szerencsének vagy balszerencsének tűnhetett, azt most 60–70 éves korában mint Istentől akart, sorsdöntő-irányító, gondviselészerű tényt látja. Evvel nem az történik, hogy a történelmet meghamisítja, hanem értelmet lel a történetekben. Nem csoda, hogyha emlékeiből nem egyszer olyan részletek domborodnak ki, kapnak különös fontosságot, amelyek a maguk idejében másoknak fel sem tűntek, említésre méltók sem voltak. Egy mondat, egy apró élmény vagy szó sorsdöntően fontosnak tűnhet neki (és számára az is!), még akkor is, ha a környezetében annak még az emléke sem maradt fenn. Ilyen szempontból Isten népének kollektív visszapillantása is „szubjektív“, azaz különleges szempontok alapján irányított és válogatós, és ezért nem ítélné meg a hitben nem osztozó ember szemszöge szerint. Az üdvtörténeti mult, amit a Lélek a próféták és apostolok révén csiholt, élesztgetett és tartott Isten népének emlékezetében, hasonló módon alkalmas arra, hogy visszaemlékezés, visszapillantás és újraértés tárgyává váljék a krisztusi Ómega távlatában, a beteljesülés szemszögéből. Az Ószövetség Istentől adott és ezért végső fokon egyedül érvényes értelmébe akkor hatolunk be, ha képesek vagyunk magunkévá tenni az üdvösségszerző Isten szempontját, amit Krisztusban kinyilatkoztatott.

Személyes találkozás

Ugyanaz az Isten, aki az egész üdvösségtörténetet megtervezte és végrehajtotta, egyben az én Istenem: teremtőm és üdvözítőm. Amit a Bibliában olvasunk, végső soron az egyén, az olvasó személyes üdvtörténetére vonatkozik. A szentírás olvasása akkor válhat igazán lelkiolvasmánnyá, amikor önmagunk üdvösséghelyzetére (az egyén „szituációjára“) vonatkoztatjuk. Így azonosítjuk a szövegben szóló és a szöveg leírásai szerint cselekvő Istent a saját világunkban tovább cselekvő Istennel. A szöveg segítségével tudatosítjuk Isten előtti életünket és sorsunkat, jelenlétét és működését életünkben. A szentírásolvasást tehát reflexzióval (befelé fordulással) és aktualizálással (a szöveg jelenlegi érvényének, ránk vonatkozásának tudatával) kell összekapcsolnunk. Ez gyakorlatilag elmélkedő-elmélyedő olvasást, meg-megállást, az „én“ és az „isteni Te“ közti találkozás tudatosítását kívánja meg. Az elméleti alapot ehhez már az

ősegyház bibliamagyarázó lerakták: az általános üdvtörténet és a személyi üdvösség megvalósulása közt megannyi párhuzamot fedeztek fel. Ami 2–3000 évvel ezelőtt történt vagy mondatott, egyrészt a mi mai személyes üdvösségünk megvalósulását célozta. Másrészt annak a Léleknek vezetése alatt történt és lett írásos emlékké, aki bennünk lakik és működik. Továbbá, minden, amit az Írások elmondanak végső fokon ugyanarról a Krisztusról szól, akivel mi szent-ségi módon egyesülünk és egyben annak a Teremtő és Gondviselő Istennek cselekvésmódját írja le, aki bennünk és általunk cselekszik.

Röviden: a bibliaolvasmáynak élménnyé és imádsággá kell válnia bennünk. Ehhez kell fűznünk egy fontos meglátást: mint élményből fakadó írásos emlék, amely az olvasóban ismét élményt idéz elő, az Isten biblikus önkifejezése különleges kapcsolatban áll az irodalommal és azon belül a költészettel. Ezt az utóbbi időkben főképp L. Alonso-Schökel sok nyelvre lefordított könyve (*The Inspired Word*, New York 1966) tette világossá. E szempont elfelejtéséért egyformán felelős a racionalista bibliakritika történeti szemlélete és a rá reakcióként felelő apologetikus szentírásstudomány. Az Ószövetség különös módon is tele van költészettel. Nemcsak a zsoltárok költemények, a többi szöveg nagyrésze is költői igénnyel és stílusban megírt irodalmi mű. Mint költői alkotások, az egyes szövegek értékben és jellegben erősen különböznek: a jahvista szerző (Mózes öt könyvében az un. jahvista hagyomány megfogalmazója) elsörendű író. Jónás könyvének szerzője kivételes tehetségű elbeszélő. Izajás világirodalmi klasszikus. Másrészt Ezekiel próféta nehézkesen és kínlódva ír, és, mondjuk, a 118. (héber számozásban 119.) zsoltár szerzője száraz és meglehetősen egyhangú. Mégis, a bibliai szöveget mint irodalmi alkotást is szemügyre kell vennünk. Csak két közvetlen tanulságot vonjunk le ebből rögtön: a) Egy bibliafordítás csak akkor jó, ha az irodalmi sajátosságokra is ügyel. Röviden: ha nemcsak igazságot, hanem élményt és szépséget is kifejez. b) A bibliaolvasónak és magyarázónak legyen mersze a képzeletet mozgató részeket: képek, fordulatok, csattanók izgalmat és szépséget meglátni, élvezni. Persze a szépség a Bibliában túlmutat önmagán, mindig az élményt okozó isteni Valóság: az Úr és az Ő csodatettei felé irányul.

Befejezésül legyen szabad egy nagy bibliaolvasó élményét idézni a „biblikus élményről”. Szent Bernát, akinek műveiben a fenti gondolatok nagy része megtalálható, Biblián táplált lelki élmények hordozója és egyben nagy művészettel rendelkező kifejezője, mestere volt. Az Énekek énekéről szóló beszédeknek bevezető darabjában így világítja meg a biblikus szöveg és a lelki élmény kapcsolatát (figyeljünk a szentírási idézetek és utalások nagy számára):

„De ha ti magatok is saját tapasztalatotokra figyeltek, nem fakad-e bennetek is dal a győzelemről, amellyel hitetek legyőzi a világot (1Jn 5,3) és a kivonulásról, amely kapcsán a nyomorúság sorából, a sár ocsmányságából kiábratottatok (Zs 39,3)? Nemde új dalt énekeltek az Úrnak, mert csodadolgokat vitt végbe (Zs 97,1)? S amikor ezen túlhaladva lábatokat biztos sziklára állítja és

lépteteknek irányt szab (Zs 39,3-4), úgy hiszem, akkor is új dal fakad fel ajkaton a megújult életért, énekszó a mi Istenünknek. S mert bűnbánatokra feleletül nemcsak bocsánatot adott, hanem jutalmat is ígért, vajon az eljövendő javak ígérete (Róm 12,12) nem indít-e még inkább örömrre, hogy dalolva járjátok Isten útjait, mert hatalmas az Úr dicsősége (Zs 137,5)? S ha esetleg valamelyikötök előtt a Szentírás egy-egy titkos vagy nehezebb mondata megvilágosodik, nincs kétség: hálából a mennyei kenyér alamizsnájáért csendüljön fel az örömkialtás, a lakomázó éneke, mint Istennek szánt kellemes zene. Sőt még a mindennap gyakorlataiban és csatározásaiban is, amelyek nélkül soha senki, aki Krisztusban él, még kis időre sem létezhet (2Tim 3,12) a test, a világ s az ördög miatt – hiszen állandóan tapasztaljátok, hogy katonasors az ember élete a földön (Jób 7,1) – naponta új dalra kell zendítenetek azokért a győzelmekért, amikben részetek volt. Amikor egy kísértést legyőzünk, vagy egy bűnös szokáson felülkerekedünk, valami fenyegető veszélyt kikerülünk, a cselvető csapdáját felfedezzük, a lélek valamilyen megrögzött szenvedélyéből egyszer s mindenkorra kigyógyulunk vagy egy régóta áhított, s gyakran kért erényt Isten ajándékából végre megszerzünk, vajon – a Próféta szava szerint – „nem zendül meg bennünk a hála és dicséret dala” (Iz 51,3)? Vajon minden egyes jótéteményéért nem felel-e bennünk zengő áldás az Úrnak adományaiért? . .

Feltételezem, hogy már saját magatokban megélik mindazt, amit a Zsoltároskönyv nem „Énekek énekének”, hanem a „Lépcsőfokok énekeinek” nevez, hogy jelezze: minden lelki haladásra a fölfelé jutás mértéke szerint – úgy ahogy az ki-ki szívében végbemegy – egy-egy ének legyen a válasz, dicsérve és magasztalva azt, aki bennünket magasba visz. Másképp aligha valósulhatna meg a zsoltárvers: „Zengik a diadalt vidám dalokkal a győztes sátorokban” (Zs 117,15). De az sem, amit az Apostol oly szépen és oly hasznosan lelkünkre köt: „Zsoltárokkal, himnuszokkal és lelki énekekkel dicsérő dalt zengjete az Úrnak szívetekben” (Ef 5,19).

Liptay György

EGYEDÜL TE VAGY AZ ÚR

Messiási előkép és valóság

Növekednie kell

„Neki növekednie kell, nekem pedig kisebbednem” (Jn 3,30), – vallja Jézusról és önmagáról Keresztelő János, az utolsó ószövetségi és az egyetlen újszövetségi próféta. Amikor Jézusnak és az ószövetségi írásoknak kapcsolatát próbáljuk jellemezni, alkalmas átfogó szempontnak kínálkozik éppen ez a prófétai mondat. Az Írások és bennük első helyen a próféták írásai nagy erővel

tesznek tanúságot az eljövendő Messiásról, és a Szabadító alakját megrajzolva elsősorban annak erőteljes fenségét emelik ki.

Az írások róla szólnak

Ami az írásokban róla szól, azt magyarázza, elkezdve Mózesen és az összes prófétáknál, az emmauszi tanítványoknak Jézus (Lk 24,27). Az evangélista adós marad a részletekkel ezen a helyen, de megemlíti, hogy Jézus szenvedéséről és feltámadásáról volt szó. Ugyanez a központi téma, amikor Jézus utóljára beszél tanítványaihoz (Lk 24,44), és mindannak beteljesedését hirdeti, amit róla Mózes törvényében és a zsoltárokból írtak, vagyis a Messiásnak szenvednie kell, és harmadnap fel kell támadnia a halálból.

A jézusi szentírásmagyarázat központi élmény marad az apostoli Egyházban. Az ószövetségi írásokban azt a Krisztust keresik és állítják elének, „aki test szerint Dávid nemzetségéből született, a szentség lelke szerint azonban a halálból való feltámadásával Isten hatalmas Fiának bizonyult” (Róm 1,4), akit „Izrael háza keresztre feszített, Isten azonban Úrrá és Messiássá tett” (Csel 2,36). A megdicsőülés hegyén a törvény és a próféták képviselőjében (Lukács szerint „megdicsőülten” vagyis nagy ünnepélyességgel) megjelenő Mózes és Illés Jézussal ugyancsak az ő közelgő haláláról beszélget.

Az ószövetségi szent könyveknek szinte minden sora Jézusnak erről a fenkölt nagyságáról beszél azoknak, akik az újszövetségi iratokban tanúságot tesznek róla. „Jézus Krisztus, Dávid fiának, Ábrahám fiának nemzetségtáblája” (Mt 1,1) megírásánál az evangélista nyilván nem felejtí Jézus szavát, miszerint „Dávid a Lélek sugallatára a Messiást Úrának nevezi” (Mt 23,43). Jézus a 110. zsoltárnak ezt a helyét saját örök származásának tudatában érti és értelmezi, mert tudja: „Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok” (Jn 8,58). Lukács visszafelé halad Jézus nemzetségtáblájának összeállításánál, és Ádámgig jut el, „aki pedig az Istené”, vagyis ugyanazt állítja, amit a teológus János evangélista: „Kezdetben volt az Ige . . . , és Isten volt az Ige” (Jn 1,1).

Ragyogó sorfalat emelnek a szentírók az ószövetségi helyekből, hogy így vonuljon be a dicsőség királya, aki előtt feltárulnak az örök kapuk. A szűztől születő, Dávid nemzetségéből származó Messiás nagy lesz: az Úr neki adja atyjának, Dávidnak trónját, uralkodni fog, országának nem lesz vége. Szenvetés vár reá, de magasba emeltetve, mint egykor a pusztában a rézkigyó jele, magához vonz mindeneket és örök szabadulást hoz a benne hívőknek. Mint Mózes és Illés a szent hegyen (Lk 9,31), az evangélisták is úgy tudják, hogy az üdvösségnek Jeruzsálemben kell beteljesednie, mert nem vesztet el próféta a szent városon kívül (Lk 13,33), ott kell megvárniuk a tanítványoknak az Úr ígéréte szerint lejövő Szentleket és elindulniuk ígehirdető útjukra minden néphez (Lk 24,47).

Beteljesíti a Törvényt

A hegyi beszéd kijelentése mögött, miszerint Jézus beteljesíteni jött a törvényt és nem feloldani, az Ő egész messiási küldetése áll. Jézusnak az adott ószövetségi háttérben válik lehetővé, hogy megértesse küldetését. A törvény beteljesítője ugyanazzal a dicsőséges fellépéssel mutatkozik be Izrael népe előtt, mint az Úr, aki a Sinai hegynél kinyilatkoztatta és megszabta a törvényt. Ebben az értelemben áll János evangélista szava Jézusról: „Láttuk dicsőségét, mint az Atya egyszerűltének dicsőségét, akit kegyelem és igazság tölt be” (Jn 1,14).

Jézus kezdettől fogva az Istennek kijáró megdicsőülés igényével lép fel és jelentkezik. Az Úr dicsőségének megjelenése sajátosan ószövetségi gondolat. Így jelenik meg az Úr a Sinai hegyen füstben, tűzben, harsonazengés között (Kiv 19,18kk). Mózes és a vele lévő hetven vén annyit lát Izrael Istenéből, hogy „lába alatt olyan valami volt, mint a zafír kövezet, és fénylett, mint a tiszta ég” (Kiv 24,10). Mózes arca pedig az Istennel való találkozás nyomán úgy ragyog, hogy félnék közelébe menni (Kiv 34,31).

Jézus úgy beszél erről a dicsőségről, mint eljövendő sorsáról, bár egyénileg nem keresi. „Látni fogjátok, hogy megnyílik az ég, és Isten angyalai föl- és alá szállnak az Emberfia fölött” (Jn 1,51). Kánában művelt első csodatettével „kinyilatkoztatta dicsőségét, s tanítványai hittek benne” (Jn 2,11). Jövendő dicsőségéből izleltető a Tábor-hegyi jelenet, amiről azonban nem szabad beszélniük, míg az Emberfia fel nem támad a halálból (Mk 9,9). Az Atya dicsőíti meg (Jn 8,54), előbb azonban búzaszemként a földbe kell hullania és ott elhalnia, és ő ezt mint jövendő sorsát elfogadja (Jn 12,23kk). Sorsát megpecsételi végső megdicsőüléséről mondott kijelentése a főtanács előtt. Egyben a halálos ítéletét jelenti, mert az ószövetségi gondolatvilágon nevelkedett bírái jól tudják, mi az értelme szavainak: „Mostantól látni fogjátok az Emberfiát, amint a Mindenható jobbán ül, és amint eljön az ég felhőin” (Mt 26,64). Megdicsőüléséről szóló mondatát „halálosan” komolyra veszi István első vértanú, aki a megkövezésnél „a Szentlélektől eltelve az égre néz, ott az Isten dicsőségét látja és Jézust az Isten jobbán” (Csel 7,55).

Nagyságát hirdetik a próféták

Az eljövendő Messiás magasztos elhivatottságát és nagyságát hirdeti a Szentlélek a próféták szavával. Merész prófétai képek ihletik az apostoli ige-hirdetést. Pütkösi beszédében Jézusról szólva Péter apostol bizonyítottan látta a jövendölések beteljesedését: Isten feltámasztotta, jobbára emelte, és ő onnan kiárasztotta az Atyától megígért Szentlelket, ahogyan Joel próféta szólt erről (Csel 2,16).

Vegyük azonban egyenként a fontosabb próféták tanúbizonyosságát. Állítsuk első helyre a királyi zsoltároست, D á v i d o t . Péter kifejezetten idézi őt, hogy

az „Istentől csodákkal és jelekkel igazolt” Jézusról szól: teste reményben nyugodott el, lelkét az Isten nem hagyta a holtak honában, és nem engedte, hogy rothadást lásson a Szentje (Csel 2,27). A Messiásról áll, hogy Isten a jobb-jára ülteti, és ellenségeit lába elé teszi számolyul (Csel 2,34). A Jézus ellen felvonuló királyokat, a háborgó nemzeteket és a hiú terveket kovácsoló népeket (Zsolt 2,1kk) pedig nyíltan Heródesre, Poncius Pilátusra és Izrael népére értelmezi Péter, de hozzáfűzi: hiába támadnak az Úr felkent szolgálja ellen. Ők csak végrehajtják azt, amit az Isten hatalma és akarata előre meghatározott. Szenvedésében és megalázottságában is győzedelmesnek látja Jézust, és kéri: nyújtsa ki kezét az Isten, hogy „gyógyulások menjenek végbe, jelek és csodák történjenek szent szolgálja, Jézus nevében” (Csel 4,30).

Érdekes, mennyire a Zsoltárosnak a képeit veszi át, ahol megilleti a Messiást a királyi méltóság, az örök papság és a végső győzelem a világ fejedelme fölött. Megkönyöröl ugyan a Gonosz, de nincsen hatalma fölötte; gondoljunk csak a kísértések leírására a pusztaságban és a Getszemáni kertben. Döbbenetes képeket sorol fel a 22. zsoltár, amelyet Jézus elhaló ajakkal a kereszten imádkozik: féreg a nagy Szenvedő és nem ember, az emberek gúnytárgya, a népek megvetettje. Megsemmisítik, mégis diadalra jut: „Nevedet hirdetni fogom testvéreim előtt, és a közösségben dicsőítlek téged... Nemzetiségem neki fog szolgálni. Az Úrról beszélnek majd az eljövendő nemzedéknek, igazságosságát hirdetik a jövő népének: ő vitte ezt végbe” (Zsolt 22,23,31). Jézus szeretettel tekint nemzetségtábla szerinti ősenek, Dávid királynak alakjára. Elfogadta a Dávid fia megszólítást, amikor így fordultak hozzá és kértek tőle valamit. A Jelenések könyve pedig különös előszeretettel jeleníti meg a megdicsőült Krisztust olyan prófétai képekkel, amelyekben Dávid szerepel: „A Szent, az Igaz, akinél Dávid kulcsa van, aki ha valamit kinyit, senki be nem zárja, s ha valamit bezár, senki ki nem nyitja” (Jel 3,7). „Nézd, győzött az oroszlán Juda törzséből, Dávid sarja. Ő majd kinyitja a könyvet, feltöri hét pecsétjét” (Jel 5,5). „Én, Jézus, én vagyok Dávid gyökere és sarja, a fényes hajnalcsillag” (Jel 22,16). Közös valamennyi képben, hogy erőtől duzzad, jól példázza az örök mennyei Királyt.

Fontossági sorrendben következnek Izajás próféta. Az Ő szava ihleti Keresztelő Jánost, aki a pusztában kiáltó szózatot hirdeti. Hatalmas férfiút lát, akinek nem méltó a saruszíját sem megoldani. Amikor tanúságot tesz róla, csupa erőteljes képet használ az Eljövendő bemutatására. Szórolapáttal és fejszével a kezében jön utána egy férfi, hogy tisztogasson és gyümölcstelen fákat kivágjon. Izajás ihleti Máté evangélistát, amikor Immánuel szüzi szülőanyjáról beszél. Tőle veszi a felségcímekeket Lukács: a Gyermek vállára uralom kerül, a neve Csodálatos, Tanácsadó, Erős Isten, Örök Atya, Béke Fejedelme. Uralma messzire kiterjed, a békének nem lesz vége. Dávid trónját megerősíti és megszilárdítja (Iz 9,5kk). Az Úr lelke nyugszik rajta: megveri az erőszakost és megöli a gonoszt (Iz 11,1kk). Örömhírt visz a szegényeknek, gyógyít, szaba-

dulást hirdet és hoz, helyreállít, újra épít, örömeiket sugall (Iz 61,1kk). Ugyan-ez a próféta látja előre a Fájdalmak emberét, és tudja, hogy az Úr alázatos szolgájában az eljövendő Messiás jelenik meg. Nem szép, nem ékes, hanem megvetett és utolsó az emberek között, a fájdalmak férfia, mintegy Istentől megvert (Iz 53). Előre hirdeti azonban az Úr szolgájának erőteljes nagyságát és jövendő diadalát: győzelemre jut, főnséges lesz, felmagasztalják és nagy dicsőségre emelik (Iz 53,13). Himnusz jellegű zárószakasz hirdeti a 4. Ebed-Jahve énekben az Úr szolgájának végső győzelmét. Világosság és megelégteltetés tölti el, szenvedésével megigazultságot szerez, és osztályrészül kapja azokat, akikért odaadta életét, akiknek vétkeit hordozta, és majd bűneikért esdekel (Iz 53,12). A szent város felett az Úr dicsősége ragyog: Népek jönnek világhosszághoz, királyok a benne támadt fényességhez (Iz 60,2-3).

Nem hiányozhatik a harmadik prófétai tanú szerepében **J e r e m i á s**. Elsősorban saját elszenvedett gyötrelmeivel példázza a szenvedő Messiást, és egy-egy szövegével mindig ott szerepel szentmisénk és az officium nagyböjti olvasmányai között. A vágóhídra hurcolt szelíd bárány képe (Jer 11,19) klasszikusan jelzi a Megváltó kiszolgáltatottságát, egyben pedig a Jelenésekben győzelmesen megjelenített Bárányt. A gonoszok ellen mondott prófétai feddőbeszédék és az ellenük szórt jankiáltások visszhangzanak Jézusnak a farizeusok ellen elmondott jankibeszédében (Mt 23). Képei előre hirdetik Jeruzsálem végpusztulását és a végítéletet (Mt 24). A próféta keserű panasza: „Rászedtél, Uram! S én hagytam, hogy rászedj... Az Úr szava mindennap gyalázatomra vált és csufságomra” (Jer 20,7.8), párhuzamra talált annak a Jézusnak halálra való készülődésében, aki a Getszemáni majorban „remegni és gyötrődni kezdett, és halálos szomorúság fogta el lelkét” (Mk 14,32.33). Bosszúállást sürgető szava, saját életének megátkozása már aligha tekinthető mintának az apostoli egyháztól megrajzolt Krisztus-képnél: „Amikor szidalmazták, nem viszonozta a szidalmakat; amikor szenvedett, nem fenyegetőzött, hanem rábízta magát az igazságos bíróra” (1Pét 2,23). Az igazságos bíró viszont azonos lehet az Úrral, akit úgy dicsőít Jeremiás, mint aki „kiszabadította a szegény lelkét a gonoszok kezéből”, és mint „hős harcos melléje állt” (Jer 20,11). Szép kép arról, hogy a passzív erényeken nevelődött lelki nagyság, a végső kitartás és a törhetetlen reménység meg nem szégyenül. Ott találjuk nála a Vigasztalások könyvében a fiait sirató Ráchelt, akit megvigasztal az Úr: „Aki szétszórta Izraelt, össze is gyűjti, és úgy őrzi mint pásztor a nyáját” (Jer 31,10). „Igen, jönnek a napok, amikor új szövetséget kötök Izrael házával és Juda házával” (Jer 31,31). „Abban az időben igaz sarjat sarjasztok Dávidnak, aki jogot és igazságot teremt az országban. Azokban a napokban megszabadul Juda és biztonságban él Jeruzsálem. És ez lesz a név, ahogyan a várost hívják: Az Úr a mi igazságunk;” (Jer 33,15-16). Csupa olyan erőt árasztó prófétai kép, mely jól emlékeztet az Isten országát közénk elhozó Jézusra és a mennyei Jeruzsálemre, ahol majd velünk lakik az Isten, és letöröl szemünkről minden könnyet (Jel 21,3-4).

Képek és jelek

Nagy biztonsággal idézünk prófétai szövegeket, sorolunk fel párhuzamokat. Közben többnyire feledjük, hogy „töredékes ismeretünk és prófétálásunk, tükörképben való homályos látásunk“ mellett (vö. 1Kor 13,9.12) jelen állapotunkban a szent jelek és nagy képek jobban segítenek előre minket, mint a készen kapott prófétai mondatok. A képek és jelek javarészt ószövetségi eredetűek. Isten Fia azonban új tartalmat ad nekik: így a megtisztulás, a világosság, a lelki táplálék, az új, Istentől jövő élet. Vegyük sorra a legfőbb képeket és jeleket.

Íme az Isten Báránya! – hallották a János tanítványok mesterüktől csakúgy, mint mi minden szentáldozás előtt. Az ószövetségi „szelíd bárány“ kép (Jer 11,19) újszövetségi, mélyebb értelmet kap a Keresztelő ajkán. Értelmét a patmoszi látnok, a Keresztelő tanítványa fejtegeti a Jelenések könyvében. „Méltó a Bárány, akit megöltek, hogy övé legyen a hatalom, a gazdagság, a bölcsesség, az erő, a tisztelet, a dicsőség és az áldás“ (Jel 5,12). Egyenértékű a vízió Ezekiel nagy látomásával, ahol a próféta elmondja, hogy ellentétben Izrael hatalmaskodó pásztoraival egykor maga Isten gondoskodik népéről mint pásztor a nyájáról: „Szemlét tartok juhaim fölött, amelyek szétszóródtak. Összegyűjtöm és hazavezérelm őket. Megkeresem az elveszettet, visszaterelem az elszéledtet, bekötözöm a sérültet, ápolom a beteget, a kövér és egészséges fölött meg őrködöm“ (Ez 34,12kk). Jézus, a Jópásztor ezt a képet alkalmazza magára (Jn 10,2kk), és – nyilván Ez 34,17 figyelembevételével: „igazságot teszek a juhok között, a kosok és a bakok között“ – tud az evangélium arról, hogy az ítéletkor a Pásztor-királynak jobbára és baljára állítják a juhokat és a bakokat (Mt 25,32), hogy döntsön sorsuk fölött. Felvette képtárába a hasonlatot Péter, az első „főpásztor“ is: „Mint tévelygő juhok megtértetek lelketek pásztorához és oltalmazójához – ad pastorem et episcopum animarum vestrarum“ (1Pét 2,25). Ugyancsak ő tud az ítéletről, amikor majd „megjelenik a legfőbb pásztor“ (1 Pt 5,4).

Elmélkedő megfontolást igényelnek a többi képek is. Így az Istennek új temploma, amelyet leronthatnak, de Jézus – mint saját testének templomát – harmadnapra felépíti feltámadásában (Jn 2,19). Az új Jeruzsálem a Bárány hitese (= az Egyház mint Krisztus jegyese!), amelyet az Isten dicsősége ragyog be, világossága pedig a Bárány (Jel 22,22.23). A kereszt életadó szent jelvény a pusztában szabadulásként magasba emelt kígyó jelének mintájára (Jn 3,14). Manna helyett új életadó és élő Kenyér (Jn 6,35), igaz Szőlőtő (Jn 15,1), Kenyér, amely az ő Teste a világ életéért, és az Újszövetség kelyhe az ő Vérével, amelyet kiont mindnyájunkért (Mt 26,26kk). Belőle kell innunk halálát hirdetve, amíg el nem jön (1Kor 11,26), hogy egykor az Atya országában az újat ihassuk vele és választottaival (Mt 26,29).

Zárja a jelekről szóló fejtegetést a Héber-levél Krisztus képe, és benne ennek az apostoli időkből keletkezett prédikációnak ószövetségi vonatkozása-

sokban gazdag szimbolikája. A próféták után most a beteljesedés végső korszakában Fia által szól hozzánk az Úr: őt tette meg a mindenség örökösévé, általa teremtette a világot (Zsid 1,1). Zsoltáridézetek halmaza emeli Jézust az angyali karok fölé. Hitvallásunk „követe és főpapja, Jézus” Mózeset messze meghaladó dicsőségben áll az Isten házában élén (Zsid 3,1-3). Az Újszövetség kiváló Főpapja (a levél kései keletkezése idején már szabad volt a pap és főpap szót a főpapoktól halálra adott Úrral kapcsolatban emlegetni!) áthatolt az egeken, mert Isten tette főpappá Melkizedek rendje szerint (Zsid 4,14; 5,10). Ott ül a mennyben „a Fölség trónjának jobbján” (Zsid 8,1). Ő a reánk váró javak főpapja, aki a saját vérével megnyitott és megszentelt új szentélyben örök megváltást szerzett nekünk (Zsid 9,11.12), „testének feláldozásával egyszer s mindenkorra megszentelődtünk” (Zsid 10,10).

Mesternek és Úrnak hívtok

Jézus kérésére a tanítványok beszámolnak a „közvéleményről”, hogy kinek tartják az emberek az Emberfiát. A véleményekhez Jézus nem fűz megjegyzést. Pétert azonban boldognak hirdeti és kitünteti, amikor Krisztusnak és az élő Isten Fiának vallja. A tanítványoknak megtiltja, hogy Messiásként hirdessék, mert ismeri földies reményeiket. Még mennybemenetele előtt is azt kérdezik tőle: „Uram, mostanában állítod helyre Izrael országát?” Földi uralkodó nem akart soha lenni. Elmenekült egyedül a hegyre imádságos magányba, amikor királlyá akarták tenni (Jn 6,15). A legfőbb hatalom képviselőjének kérdésére nyíltan vallja, hogy országa nem e világból való, hiszen akkor harcra kelneknék érte szolgálói (Jn 18,36), nyilván az a tizenkét légió is több angyalsereg, amely kijárna neki, de akkor hogy teljesedne be az Írás, hogy így kell történnie? (Mt 26,53.54). Mindvégig tudatában marad azonban nagy küldetésének, amellyel „az Atya mindent a kezébe adott, s hogy Istentől jött és Istenhez tér vissza” (Jn 13,3). Amikor alázattal az utolsó szolga feladatát vállalja a lábmosásnál (Jn 13), mert szolgálíni jött, nem magát kiszolgáltatni (Mt 20,28). Nem rejti el isteni öntudatát: „Ti Mesternek és Úrnak hívtok, s jól teszitek, mert az vagyok... Én az Úr és Mester mostam meg lábatokat, mert példát adtam nektek” (Jn 13, 13-14).

Az alázatos Krisztus példájáról – főleg a konstantini érától kezdve – gyakran megfélemezett a hatalom és dicsőség útját járó egyház, a sok, első helyért versenyző tanítvány, apostol és apostolutód. Töretlen maradt viszont az a térdelő csodálat, amellyel a korai egyház még a kereszt szegényfáján is főpapi és királyi ruhákba burkolta Jézust, aki mindvégig Úrnak és Mesternek mutatkozott. A hívők serege mindenkor irgaloméért kiáltott a Kyrios felé. Péterrel omlott lábai elé és kérte: „Uram, menj el tőlem, mert bűnös ember vagyok!” (Lk 5,8). „Egyedül te vagy a Szent, te vagy az Úr, te vagy a Legfőnségesebb, Jézus Krisztus” – hirdeti róla a szentmise Gloria éneke. Korunk öntörvényűségben kíván élni, önmagán kívül más úrról nem szívesen tud, mindent teljesít-

mény szerint mér le és értékel. A megcsúfolt tekintély bátorságát veszítette, és Jézust – lelkipásztori „bölcsségtől” vezetve – mint „nagy Testvérünket és legjobb Barátunkat” próbáljuk elfogadhatóvá tenni. Húsvét döntő élménye tudatában megfeleledkezhetünk-e arról a Krisztusról, akinek nevét hordozzuk a „keresztény” névvel és méltósággal, és akinek nevében minden imádságunkat zárjuk („aki élisz és uralkodik mindörökké”)? Feledhetjük-e az „ég felhőiben” vagyis apokaliptikus dicsőségben ítéletre érkező Urunkat, akinek halálát és feltámadását hirdetjük, amíg el nem jön? Eljövetele az idők végén közömbös lehet neked? Saját életed minden nappal elközelgő vége arra int: Imádjuk az Urat, aki Királya mindazoknak, akik itt a földön élnek.

Láttuk az ószövetségi szent iratokban a Messiást: hatalmas jogarát kinyújtja Sionból az Úr, hogy uralkodjék ellenségei felett, mert születése óta övé a királyi méltóság a szent hegyen (Zsolt 110,2-3). Előttünk áll az újszövetségi szent könyvekben „a dicsőség Atyja, aki nagyszerű erejét Krisztusban mutatta meg, amikor a halálból feltámasztotta, s a mennyben jobbjára ültette, minden fejedelemségnek, hatalomnak, erőnek és uralomnak, s minden néven nevezhető méltóságnak fölébe emelte, nemcsak ezen a világon, hanem az eljövendőben is” (Ef 1,17.20-21). Osztozunk a Messiás-király nevében és méltóságában mi megkeresztelt hívek, akik az Úr eljövételének boldog reménységében élünk itt Egyházában, mert tudjuk: „Az Atya mindeneket a Fiúnak lába alá vetett, őt magát pedig az egész Egyház fejévé tette. Az Egyház Krisztus teste és az ő teljessége, aki teljessé tesz mindenkben mindent” (Ef 1,22). Istennek örökösei, Krisztusnak társörökösei vagyunk. Előbb azonban szenvednünk kell vele együtt, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk. De ennek az életnek szenvedései nem mérhetőek az eljövendő dicsőséghez, amely majd megnyilvánul rajtunk! (Róm 8,17-18).

Hegyi György

AZ ÓSZÖVETSÉGI OLVASMÁNYOK SZEREPE A SZENTMISÉBEN

A II. Vatikáni Zsinat nyitottá tette az utat a teljes Szentírás használatához a liturgiában. A lelkipásztori tevékenység minden területén különleges elsőbbséget biztosított az Isten igéjének.

A Zsinat első okmányának kibocsátása óta több mint húsz esztendő telt el. Mit ért el a liturgikus megújulás? Van abban igazság, hogy ennyi idő kevés a hatékonyság leéréséhez. Főként ha számításba vesszük, hogy az utolsó reform a liturgia terén V. Piusz pápasága alatt, 1570-ben történt. Mit jelent ehhez a 4 évszázadhoz a közelmúlt 20–21 esztendő?

A Zsinat liturgiareformja sokak által és régen várt lépés volt: istentisztelet az anyanyelven. Ennek járható útja: „Úgy kell a szövegeket és a rítusokat kialakítani, hogy az eddigieknél világosabban táruljanak fel azok a szent valóságok, amelyeknek jelzésére szolgálnak.“ S mivel... „a Szentírásból tárul fel a cselekmények jele és értelme, ezért szükséges, hogy jobban érvényesüljön a Szentírásnak az a bensőséges és élő szeretete, amelyről... a rítusok tisztetreméltó hagyománya tanúskodik“ (Lk 24).

A Zsinat kívánalmi nagyrészt teljesültek. Elkészültek az új liturgikus könyvek. Három, illetve két éves szakaszra beosztva bőségesen tartalmazzák az üdv-történet kincsestárát, a Szentírás mindkét részét.

Hogyan néz ki mindez a gyakorlatban? Nem olyan szépen! Minden készen van, de a hívőseleg sok helyen mégsem hallja vasárnaponként mindhárom olvasmányt. Különösen az ószövetségi részeket nem. Sokféle a kibúvó. Aki akar talál is. Néhány a javából: Messze vannak azok már a keresztyén érdeklődéstől! A mai ember nem érti, vagy nem akarja érteni ezeket a régi történeteket! Tele vannak érthetetlen szimbólumokkal. Erkölcsi felfogásban is idegen világ az! Hosszúra nyúlik a liturgia.

Alig gondolunk a kijelentésre: A két szövetség egyet alkot. Sokszor nem tudunk mit kezdeni vele. A gyakorlatban „lebénultan“ tengődünk az előtt a gazdagság előtt, amit a Szentírás teljessége nyújt. Igaz lenne a mondás: A gazdagság megszegényít?

Liturgiánk mai helyzetét egyik zsinati teológussal így fejezhetnénk ki: A liturgia hasonlít egy gipszkötésben kínlódo élő, eleven emberhez, akit most igyekeznek megszabadítani a gipsztől. A testrészt elhalt, kissé megbénult, megmerevedett. A kötés eltávolítása után eltart még egy ideig, hogy mozgásba jöj-jön és mozgása természetessé váljék. — Ugyanakkor a megmerevedett liturgia mozgásba lendült, új életerőt mutat. A bizonytalanság, a gyámoltalanság, mérés lépések és félrelépések után mondhatjuk: A külső reformok megtörténtek, új rítusok bontakoznak ki és élni kezd a liturgia.

A külső keret azonban még nem minden. VI. Pál pápa már 1967-ben kijelentette: „Itt az idő, hogy a külső változások megtörténtével a liturgia a jámborság, a lelkiélet iskolája legyen.“ Ezt mozdíthatja elő mindenekelőtt a két szövetség mélyebb összefüggéseinek keresése a szentmise szövegeiben. Lelkiségünk erősödik, ha felfedezzük és alkalmazzuk, hogy mit mondanak ezek a szemelvények Istenről, Jézus Krisztusról, az Egyházzól, a világról és saját magunkról. A cél az, hogy az Írások lelki tartalma domborodjék ki és ezáltal „Isten népe“ jobban otthon érezze magát az Egyház liturgikus ténykedéseiben. Ebből a szempontból a liturgiareform hitkérdés is. Ezért kell azon fáradozni, hogy az ószövetségi részletek is használatba jöjjenek a szentmisén. A liturgia történetére vetett néhány pillantás és a tartalmi összefüggések meggondolása hathatós ösztökélés lehet, hogy minél inkább értékeljük a szentmise ószövetségi olvasmányait.

A történelem tanúsága

1. A zsinagógai istentisztelet ráütötte a bélyegét az első keresztény közösségek liturgiájára. A hívők nagyrésze zsidó eredetű volt; Jézus maga is hirdette, hogy betölteni, nem pedig megszüntetni jött az Írásokat. Az evangéliumok és az apostoli levelek is állandóan utalnak a mózesi és prófétai tanításra. Nem felesleges tehát felidézni, hogy milyen volt a zsinagóga istentisztelete.

Az összegyűlt közösség első helyen a Második Törvénykönyv (MTörv 6,4-7) szavait hallotta és zsoltárokat énekelt. Majd kigöngyölték a Tóra tekercsét és végigvitték a termen. A jelenlevők tiszteletüket fejezték ki. A tekercs maga kb. 80–100 cm magas volt. A Tórát hordozó férfi nyomában haladt egy fiatal fiú. Ő vitte a másikat, kisebb tekercs. Ennek a magassága kb. 30 cm volt és a próféták írásait tartalmazta. A zsoltáréneklés után először a Tórából olvastak föl, mégpedig hét személy. Az olvasás nem szemelvényes, hanem folytatólagos volt. Jézus korában a teljes Tóra felolvasása három évig tartott, ma kb. egy esztendő vesz igénybe. A Tóra olvasása után ismét zsoltár következett, majd a próféták írásaira került sor. A kiválasztott szöveg általában összefüggőt a Tóra témájával, példa-mintának is számított.

Beszédes jelkép volt a tekercs nagysága: a nagy Tóra – a Mózesnek adott isteni kinyilatkoztatással, a kis Haftara – a prófétai tanításokkal. Sajátosságok emelte még a felolvasók száma: többen végeztek a Tóra-olvasást.

A zsidóknál mai napig érvényes szabály, hogy közösségi istentiszteletet csak akkor szabad tartani, ha legalább tíz felnőtt férfi van jelen. Így érthetjük meg, milyen jelentősége van Jézus szavainak: „Ahol ketten-hárman összejönnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.” Az Írásoknak kijáró tisztelet visszatükröződik a szentmisében is: az evangéliumot ünnepélyesen visszük felolvasásra, megtömjénezzük, sőt meg is csókolhatjuk.

2. „A régi örökség megtalálható – mondja Jungmann (Missarum Solemnia I) –, a próféták és a törvény kettősségében, amely a különböző keresztény olvasmánybeosztás alapját képezi, valamint az olvasmányok közötti ének megőrzésében.”

Az első időkben a keresztények is eljártak a jeruzsálemi templomba, csak a kenyértörést végezték házanként. A misszionálás és a zsinagógával való fokozatos szakítás lassanként külön istentiszteletet hozott létre, bár végső soron és nagy vonalaiban sokat megőriztek a régi rendből.

A IV. század végén összeállított Apostoli Konstitúciók könyvében (VIII. fej.) olvassuk: Amint kétféle olvasmány volt szokásban a zsinagógában, egy a Törvényből, egy pedig a prófétákból, úgy az Újtestamentumban mi is két olvasmányt veszünk, és pedig az apostoloktól és az evangéliumból. – A régi Észak-Afrika-i liturgia is csak ezt a külső hasonlóságot őrizte meg; két olvasmányt ír elő: az apostoli leveleket és az evangéliumot.

Egyéb rítusokban azonban egész sor más beosztásról van tudomásunk. Massilai Salvián († 480 után) leírásából tudjuk, hogy a gót istentiszteleti rend-

nél hármassal beosztást követtek. Egy olvasmány a prófékból, egy az apostolokból és a harmadik az evangéliumból hangzott el. Ulifila († 383) gót püspök a nép nyelvére fordította a Szentírást. Azt akarta, hogy mindenki megérthesse, és ezáltal mélyebben gyökerezzen meg a kereszténység. — Klaus Gamber (Liturgia übermorgen, Freiburg, 1966) megállapította, hogy a IV. századi liturgiára szinte mindenfelé a gót liturgia nyomta rá a bélyegét a maga három olvasmányával. A hívők tevékenyen bekapcsolódtak az Isten igéjének a meghallgatásába, mert hirdetése anyanyelvükön történt.

Aranyszájú szent János szintén említi a három olvasmányt a liturgiában: az első olvasmány a próféták könyveiből, a második az apostoloktól, a harmadik az evangéliumból. Az első olvasmány után zoltárt énekeltek, a második után pedig Alleluját zoltárversekkel.

Ebben a korban a nyugati országokban szintén jelentős a gallikán liturgia. Szt. Hiláriustól († 367) származik első misekönyvük. Az olvasmányok rendje itt is három szentírási szövegből áll: az első az Ószövetségből, a második az apostoli levelekből és végül az evangéliumból. Az első olvasmány után három fiatal énekelte a „Három ifjú énekét”, az apostoli levelek olvasását pedig választos zoltárénekek követték. Az evangélium hirdetése ünnepélyesen ment végbe: a diakónus énekelte. Az ambót hét gyertyatartós fiú állta körül.

Ez a pár történelmi utalás is megérteti, hogy miért jelöl ki az új, 1969-i liturgikus reform három olvasmányt vasár- és ünnepnapokra. A húsvéti időt kivéve pedig az első olvasmány mindig az Ószövetségből van. A húsvéti örömhír kifejezett ünneplése a szövegválasztásnál is újszövetségi szemelvényeket ajánlott erre az ünnepkörre, jóllehet az Apostolok Cselekedeteinek legjelentősebb „prédikációi” éppen arra épülnek föl, hogy az ószövetségi írárok Jézusban teljesedtek be. Több vasárnapon az apostoli írásokból vett szöveg (második olvasmány) „megközelítően” folytatólagos olvasmányt alkot. Az ószövetségi szemelvényeknél csak a nagyböjti vasárnapoknál találunk bizonyos folytatólagosságot, egyébként az evangéliummal való összefüggés volt a választás fő mércéje. Éppen ezért az ószövetségi olvasmányok — legalább is a reform szellemében — többet nyújtanak a vasárnapi evangéliumok megértéséhez és elmélyítéséhez, mint az aznapra jelölt apostoli írások.

Tartalmi összefüggések

Amikor általában, a szentmisén kívül olvassuk az Ószövetséget és összefüggését keressük az Újszövetséggel, mindenekelőtt rádöbbenünk az üdvtörténet mélységeire. Észre vesszük Isten tervét az emberiséggel, Izraellel, tervének beteljesülését Jézus Krisztusban, Egyházában. Az Ószövetség Krisztus életének és tetteinek „előtörténetét” hagyományozta ránk. Az Isten ószövetségi népe sorsában pedig az egyház jellege és története vetíti előre magát. Az Egyház elsősorban azért adja kezünkbe az Ószövetséget, mert benne már az Új van elrejtve. Szent Ágoston felismerése: Az Ószövetség is Jézusról beszél! Erre

maga Jézus figyelmeztet: „Ha Mózesnek hinnétek, nekem is hinnétek, mert hisz rólam írt” (Jn 5,46). – Ugyanakkor az Újszövetség fényt vet mindarra, amit Jézus jövetele előtt Isten már kinyilvánított. A kettő kölcsönösen megvilágítja egymást, mert az egészben az egy és ugyanazon Isten szól hozzánk. Az egyes könyvek és fejezetek gazdagsága segít a helyes összkép kialakításához.

Ennek ellenére nemegyszer támad bennünk némi megütközés, amikor az ószövetségi szemelvényeket olvassuk. Fennakadunk az idegen gondolatokon, szokásokon, amelyek nem illenek bele megszokott keresztény tanításunkba. Ezért a szentmise szövegeinek olvasásánál, elmélkedésénél újra meg újra át kell gondolnunk, hogy mit is várunk ettől a könyvtől, hogyan kell néznünk ezt a könyvet. Ezenfelül különös figyelemmel kell kísérnünk a két olvasmány összefüggéseit, kiegészítő szerepét. Igen sok evangéliumi rész csak az ószövetségi szemelvény elemzésével nyeri el teljes gazdagságát. Máskor az evangéliumi szakaszhoz kapunk emberközi példát Ábrahám, Mózes vagy Dávid történetén keresztül. – Az ószövetségi olvasmányok elhanyagolása hihetetlen kincstől foszt meg minket és híveinket. Az alábbiakban csak néhány értékre szeretnénk rámutatni.

Régóta hangoztatjuk, hogy a kinyilatkoztatás fokozatosan bontakozik ki. Az isteni parancsok, tanítások fokozatosan járják át az emberiséget. A kinyilatkoztatás nemcsak tájékoztatás Istenről, titkos igazságok feltárása, amelyeket egyszerűen el kell fogadnunk, hanem történelmi eseményekben megnyilvánuló isteni működés. A kinyilatkoztató Isten személyes közösségre akar felemelni, amelyben nemcsak „tudunk” valamit Istenről, hanem közelségének örvendünk. A kinyilatkoztatás célja, hogy ne önmagában tekintsük a világot és benne az embert, hanem összhangban az Istennel és ezáltal felismerjük milyen szerepet szán Ő nekünk. Úton járók vagyunk, ezen az úton kapunk megvilágításokat, tisztulunk, válunk alkalmasabbá az Istennel való egyesülésre.

Micsoda távlatokat nyit meg ezen a téren a választott nép története, életútja. Ezen sem volt minden aprólékosan eltervezve, Ábrahám sem tudta világosan, hogy később mit is kell tennie. Folyton keresnie kellett az egy igaz Istent és az ő akaratát. Hasonlóképpen a pusztai vándorlás részletei sem voltak előre megbeszélve. Isten elkíséri Izraelt történelmi útján, vele van kezdettől fogva, de a népnek fel kell ismernie jelenlétét, irányítását. Isten segítő jelenléte olyan tapasztalat, amelyet nem lehet kitörölni a nép tudatából, magatartásának értelmezéséből. Az ószövetségi kinyilatkoztatás főképpen tettekben történt. Isten volt az, aki olyan tetteket vitt végbe, amelyekre senki más nem képes. Gondoljunk csak az átkelésre a Vörös tengeren, a csodás táplálékokra a sivatagban . . . Ahogy mi nem feledhetjük el életünk kegyelmi óráit, az Istennel való találkozás perceit, úgy a választott nép emlékéből sem lehetett kitörölni Istennel való találkozásának döntő mozzanatait.

Ebben az összefüggésben érdekes elolvasni pl. a B év 18. vasárnapjára kijelölt olvasmányokat. A Kivonulás könyve (Kiv 16,2-4.12-15) a pusztai vándor-

lást is tárgyálja, s ehhez tartozik a nép csodálatos táplálása. A kemény sorsban, a kies úton a nép zúgolódik, de Isten ennek ellenére nem hagyja cserben. A csoda azonban abban áll, hogy Mózes kérésére és nagy mennyiségben kapnak eddig ismeretlen ételt. Mert a Sinai félszigeten a tamarix mannifera nevű fa levelei tetűszűrásra – tehát nagyon is „természetes módon” – váladékot bocsátanak ki, amely az éjszakai hidegben megkeményedik, de 22 fokon (tehát kb. de. kilenc óra körül) elolvad. Hasonló az Afrikából átvonuló fűrjek sereges fogaása. A tavaszi és őszi vándorlaskor a Sinai félszigeten pihennek meg, s ilyenkor könnyű zsákmány lesznek.

Az evangéliumban (Jn 6,24-35) Jézus (31 v) egyrészt utal a népies hiedelemre, hogy a messiási időkben majd újra manná-t fog kapni a nép. Másrészt (32 v) figyelmezteti hallgatóit, hogy nem Mózes tett ott csodát, hanem Isten! Tehát a manna csak bizonyos szempontból „égi kenyér”. Az alap gondolatot azonban elfogadja és magára alkalmazza. Emlékezteti a népet, hogy itt nagyobb van mint Mózes (vö. MTörv 18,15). Bizonyítéka a rabbiktól használt midrás formáját ölti magára; külön hangsúlyt ad neki a „Bizony, bizony” formulával. – Hallgatói azonban szinte csak az anyagi oldalt látják szavaiban (vö. 30 és 34 vv.) s nem értik meg, hogy Jézus az igazi mennyei kenyér.

Tagadhatatlan, a lecke (Ef 4) is kapcsolható az evangéliumhoz. De az olvasmány gazdagabb értelmezést nyújt „Teljesebb összhangban” áll a két szöveg – az Istentiszteleti Kongregáció szerint (Ordo Lectionum Missae. A Szentmise olvasmányai. A vasárnapok „A” sorozata . . . Bp. 1971 8. o.)

Mind az Ó- mind az Újszövetség Isten ismeretére akar elvezetni. A Szentháromság titkának kinyilatkoztatásával nem is sejtett mélységek nyílnak meg szemeink előtt. Ennek ámulata néha felejteti velünk az ószövetségi Isten-kép jelentőségét, vagy a kegyetlen, büntető, néha vérszomjas despotára emlékeztet. Ebben a felfogásban marad meg nem egyszer még a Bibliát forgató hívő is. Mintha az Ószövetség nem ismerné a szerető, gondoskodó Istent. Pedig itt találjuk meg a teremtő és szerető Isten fogalmának keresztény gyökereit.

Kiváló példát találunk erre az A év Szentháromság vasárnapi olvasmányában (Kiv 34,4-9). Isten kinyilatkoztatja magát, megengedi, hogy az ember láthassa, hallhassa. De ehhez Ő száll le az emberhez, s valamiképpen, a felhőben mégis rejtve marad. Ő kiáltja az embernek a saját nevét: Úr, irgalmas, kegyes . . . A zsidó Talmud a 6–7. versből vezeti le Isten 13 tulajdonságát, bár közvetlenül a szövegből ezt nehéz bizonyítani. Mindenesetre kitűnik Isten háttérben való fősége és szeretete: bűne ellenére nem veti el a népet! A szöveg azt is érezteti, hogy Isten azért jár el így népével, mert Mózes kegyet talált előtte, imádkozott népéért. Ő megerősödik magatartásában: leborul és újra könyörög, hogy Isten ne vesse el választottját.

Aki felfogta, mennyire szereti Isten az embert, az érti meg, hogy képes Fiát is elküldeni – ami az evangéliumi szemelvénnyel központi gondolata. Ezen a sze-

reteten keresztül tárul fel Isten benső élete s nyilvánul most meg a Háromság második Személyében. Jézus az Atyát kinyilatkoztatva magát is kinyilatkoztatja. Onnan felülről való, de mégis az emberekkel járja életútját. Aki viszont nem hisz a kinyilatkoztatott szeretetben, az máris ítéletet von magára. – Az Újszövetség Isten-képe sem egy „gyenge, puhány” Istenről beszél. Irgalmas, mint az Ószövetségben, de most is megkívánja a hitet.

Mózes második könyvének fentebbi részlete (Kiv 34,4-9) tanúskodik, hogy Isten mindig hűséges népéhez, bár ők sokszor nem állták meg a helyüket. Isten hűséges könyörületében rejlik a messiási ígélet kulcsa. A Messiást váró reménységnek hosszú a története az Ószövetségben. Határkövet jelent a királyság gondolatának bevezetése. Az elején Izrael számára lehetetlennek tűnik, hogy ember uralkodjék Isten kiválasztott népe fölött. Egyetlen királyt ismernek el: a köztük élő Istent. Később is csak Istentől kiválasztott, prófétától felkent, Isten lelkével eltelt uralkodót várnak. A király számára Isten állandó segítségét ígérte. Ő volt Isten segítőkész jelenlétének megtestesítője a nép számára.

Izrael soha sem feledte el a király ideális képét, akkor sem amikor maguk a királyok megfélemeztek erről és abba a kísértésbe estek, hogy a pogány uralkodókhoz hasonlóan zsarnokoskodjanak és a bálványoknak áldozzanak.

Amikor megszűnt a Dávid házából származó királyok uralma, a nép fokozott feszültséggel várta az Istentől választott uralkodót. A remény nőtön-nőtt az iránt, akinek jönnie kell, hogy megszabadítsa a népet és helyreállítsa Isten országát.

Ezek az ószövetségi szövegek Krisztusnak, a Messiásnak személyét is mélyebben megvilágítják. Egyszersmind megmagyarázzák, hogy hogyan ismerheték fel a zsidók a jövendő Messiást. Az új olvasmányrend számtalan Jézusra vonatkozó, benne beteljesülő szemelvényt hoz. Elsősorban az adventi idő ószövetségi szövegei tűnnek ki ezen a téren: a C év első, az A év második, harmadik és negyedik, és a B és C év negyedik adventi vasárnapján. Főként Izajás prófétától kapunk részleteket, de Sámuel II, és Mikeás is szerepel. Az évközi vasárnapok közül példaként megemlítjük a B év 7-et és az A év 14-et, végül pedig a Krisztus Király ünnep B sorozatát.

Már a mózesi könyvekben (vö. Szám 20,4; MTörv 23,1) majd Nehemiásnál (Neh 13,1) „Isten közösségének” hívják Izraelt. Ezért mondja a Zsinat a „pusztában vándorló, test szerint való Izraelt . . . Isten egyházának” (LG). Törzs, nemcsak előkép. Rajta keresztül sokmindent megtanulhatunk, hogyan és miként kezeli, vezeti Isten az ő népét.

Izrael, az Ószövetség egyháza, történelmének kezdetén megtapasztalta Isten közelségét. A szövetségkötés elsősorban az Úr választása, de a nép is felel, kifejezi ragaszkodását Istenhez, akaratahoz. A későbbiekben lépten-nyomon annyira áthágja az Úr törvényeit, hogy történelmét inkább a „bűnök, hűtlenségek történetének” lehetne mondani, nem pedig üdvtörténetnek. Mindezek

ellenére a szövetség marad Izrael életének legfőbb indítéka és mércéje. Valami feloldhatatlan sóvárgás és töretlen remény húzódik végig a nemzedékek során, hogy a nép végül is kiteljesedik Istenben.

Ismét számos olvasmányban szemlélhetjük, hogyan vezeti népét az isteni Pásztor, hogyan tisztogatja és szenteli meg, hogy jel lehessen a többi nemzetnek. Példának vehetjük az A év 3. és 11. és a B év 11. és 16. évközi vasárnapját, a Jézus Szíve ünnep A és C sorozata mellett. De érdemes megállni a B év vízkereszt-i olvasmányánál és evangéliumánál is (Iz 60,1-6 és Mt 2,1-12).

Jeruzsálem elpusztult (Kr. e. 586), a nép, ország, állam, templom minden odalett; keserű tapasztalat. Emberileg nem várhattak semmit. A próféta, Tritolzajás mégis a dicsőséges helyreállításról beszél. Reményt kelt övéiben, mert az Úr nem hagyta el népét. Már a messiási Jeruzsálem áll lelki szemei előtt. Ebben a pogányok (4–6 v.) is elismerik Istent és gazdaggá teszik a választott népet. Mindez Isten ajándéka, evvel ad új célt, értelmet az újjászülető közöségnek.

Ami az Ószövetségben még foglaló, beteljesedik az Újban, Jézus Krisztus megjelenésével. Az ő csillagát (vö. Szám 24,17) látják meg messzi napkeleten is. A népek jönnek már bölcsőjéhez; ahhoz, aki Betlehemben, Dávid házából született, de aki mindenkihez szólni akar, mindenkit vár magához. Máté szerint Jézus első hódolója a pogány világból érkeznek, ők lesznek a Messiás első hirdetői, népének tagjai.

A nép Istenhez tartozásának tudata vet fényt Izrael viszonyára a világhoz, a többi népekhez. Ezen az úton az Ószövetség olvasmányai segítik a világ helyes megértését is.

Izraelnek a környező népekhez való kapcsolatát egyrészt harc jellemzi, amellyel azonban alapjában véve az idegen, helytelen vallási befolyások ellen küzd. Másrészt azonban nem zárkózik el a szomszédos népek kultúrája elől. Ebből a kettősegből sajátos mérték adódott. Kritikusan fogadta be és ítélte meg az idegen eszméket. A felbukkanó új dolgokban meg akarta különböztetni: Mi az Isten akarata és mi nem egyeztethető evvel össze. Ebben, a gyakran kemény küzdelmet jelentő életszemléletben jelentős szerepet kaptak a próféták: ők a nép élő lelkiismerete. Ők tanítják a népet, hogy a világot és a világban levő minden dolgot csak mint Isten teremtményét nézze. Főként pedig az életet tekintse Isten adományának.

Útmutatásuk számunkra is tanulság. Vajon nem akarja Isten, hogy mi is „más szemmel”, a hit szemével nézzük a világot, a kultúrát, mindent ami csak körülvesz? A C év 2. évközi vasárnapja segít ennek átelméLKedésében.

Izrael újra visszanyeri dicsőségét a népek között (Iz 62,1-5). Olyan boldog lesz, mint amikor még Jahve szűzi mennyasszonya volt. – Jézus kifejezetten is mutatja, hogy minden értéket elfogad, elmegy a lakodalomba is; de mindezt új értékrendbe emeli (Jn 2,1-12).

Végül az ószövetségi olvasmányok sokat segíthetnek, hogy mélyebben megérthessük önmagunkat és a helyes utat tudjuk követni.

Az Ószövetség kevésbé idealizálja a személyt. Az embereket úgy festi le, ahogy vannak: nagyságukkal és szegénységükkel, hivatástudatukkal és bűneikkel együtt. Másrészt nem is annyira az egyént tekinti fontosnak, hanem Isten népének tagját látja a másokban. Az Isten előtti élet az embertárssal és embertársért való életet is jelenti. Egyszersmind merész kérdéseket vet föl Istenhez és embertársainkhoz való kapcsolatainkról. Gondoljunk csak Izsák feláldozására, Saul elvetésére, Nátán próféta Davidnak mondott intelmére, vagy a C év 18. vasárnapjára kijelölt szövegekre (Prédikátor és Lukács). Mindez nem melőzhető tükör és figyelmeztetés a helyes út és mérték kereséséhez.

Az Ószövetség legtöbbször számára még rejtett kincseskamra. Pedig Jézus „tankönyve” az Ószövetség volt. Legalább annyit jelentett neki mint nekünk az Újszövetség. Minden cselekedete és imája annak a szövetségnek jegyében folyt le, amit Isten népével kötött s amelyet ígéretéhez hűen, soha meg nem szegett. Ezért az Atyába vetette minden reményét, a Vele való szövetségre építette életét, ennek betöltésére áldozta föl magát. S éppen ezzel a feleletével lett az Újszövetség megalapítója, amelyben az ember Ővele, Jézussal, az ő kegyelméből szintén hű maradhat az Atyához. Ám a maga teljességében az Új csak úgy közelíthető meg, ha az Őt is tanulmányozzuk és magunkévá tesszük, hisz Jézus ennek a betöltője, kulcsa.

Békési István

ISTENI KINCS A TÖRÉKENY CSERÉPEDÉNYBEN

Amerika és Kanada katolikus közönsége, de mondhatnánk: Amerika és Kanada összlakossága sőt a világegyház is ismeri Fulton J. Sheen nevét. Először az ún. Catholic Hour, a katolikus óra vasárnap esti rádió adás sorozatban hallották évtizedeken keresztül, majd a képernyőn látták Amerika eddig egyik legnagyobb szónokát, a televízió hőstét.

Őnéletrajza címének az ismert „szentpáli kedves kitétel” választotta. Lelki gyakorlatokon, papoknak, nővéreknek és híveinek sokszor említette, hogy a „kincset, a kegyelmet cserépedényben hordjuk”. Az embert, az emberiség életét, mint az isteni és emberi erők küzdelmét, harcát és kibontakozását szemlélte. Tudatában volt, hogy ebben neki is felelős rész jutott.

A családi kör mély Mária-tiszteletét kisgyermek korától szívébe csepegtették és egész életét jellemezte. Ehhez járult tanulmányi éve folyamán bensőséges kapcsolata az Oltáriszentséggel. Ő maga ebben a kettőben látta életé

erőközpontját: van Édesanyja és van igazi Barátja, akivel naponta legalább egy órát társaloghat alázatos szentségimádásban. Innét meríti meglátásait, gondolatait. Ezt ajánlotta mindenkinek, katolikusnak, protestánsnak, hívőnek és hitetlennek: szenteljen magának, a lelkének pár percet – ha tud, órát is –, az Oltáriszentség előtt, vagy vegye elő a Szentírást, olvasson bele és próbálja felemelni szívét ahhoz, aki leszállt közénk, emberré lett értünk, hogy minket magához emeljen.

E fiúból pap lesz

1895 május 8-án született vallásos ír kereskedő családból, egy kis községben Peoria mellett Illinoisban, amihez Chicago is tartozik. Otthon keményen, fegyelmezetten nevelik a szülők. Az elemi iskolát falujában, a gimnáziumot pedig Peoriában végzi. Korán kezd ministrálni. Beszédeiben ismételten emlegette, önéletrajzában le is írta a következő kis jelenetet, amely 7–8 éves korában, püspöki misén történt vele. Ministráltam, mondotta, s képzeldjétek, felajánlás-kor elejtettem a kis boros kancsót. Tudjátok, hogy nincs olyan atomrobbanás, aminek akkora ereje és hangja volna, mint amikor a székesegyházban, a püspök jelenlétében a márványpadlóra leejtünk egy kancsót. A püspököt szigorú, komoly embernek tartottuk. A sekrestyében magához hívatott és azt kérdezte: „Fiatalúr, hová még iskolába, ha nagy leszel?” „Megyek a Sparding Intézetbe.” Az intézetet a püspökről volt elnevezve. Nem is tudtam, hogy milyen okos, politikus választ adtam. „Nem azt kérdeztem, hanem azt, hogy hová még, ha igazán felnőttél? Hallottál már Lövenről?” „Nem.” „Tudja édesanyád, hol van Löven?” „Majd megkérdezem.” „Hát ha hazamég, mond meg édesanyádnak, hogy én azt mondtam: Ha majd nagy leszel, Lövenbe még tanulni. Egy napon majd pontosan olyan leszel, mint amilyen most én vagyok.”

Sparding püspök jóvendőlését a kis Fulton egészen elfelejtette. Csak akkor jutott eszébe, amikor már mint fölszentelt pap felsőbb tanulmányokra, doktorálni átjött Európába. A vonatról leszállva meglátta a felírást: Löven, s ekkor eszmélt rá: Nini, erről mondotta Sparding püspök, hogy idejövök majd tanulni.

Osztályelső volt mind az elemiben, mind a gimnáziumban, érettséginél pedig a búcsúszónok. 1919 szeptember 20-án szentelték pappá, 1920-ban nyerte el első egyetemi diplomáját a Washingtoni Katolikus Egyetemen, 1923-ban bölcsletről doktorál Lövenben, 1924-ben teológiából Rómában és 1925-ben a filozófiai tanszék bekebelezett doktora Lövenben.

Ezek a száraz adatok jelzik a jóvendő nagy püspök, szónok és író életútját, amíg a kétszeres doktorátussal és – ma mondanánk – egyetemi magántanári képesítéssel vissza nem érkezik Amerikába. Kedvesen mondja el, hogy visszatérte előtt két meghívó volt a kezében. A híres Columbia Egyetem elnöke kérte föl, szervezze meg náluk a skolasztikus filozófia tanszékét. Az angol bíboros érsek pedig Angliába, Oxfordba hívta: indítsa el a híres konvertita szónokkal és bibliafordítóval Ronald Knox-szal a reformáció utáni első katolikus kollé-

giumot. Megírtam püspökömnek a két lehetőséget, és megkérdeztem, melyiket válasszam. Jöjj haza! – volt a válasz. A püspök kitétte káplánnak az egyházmegye legszerencsétlenebb, legnyomorultabb helyére. Belevetette magát a munkába. Az áldozók száma 2–3-ról 90-re szökött föl és több áttérőt készített elő. Egészen boldog volt, még becsomagolt könyveit is érintetlenül hagyta.

Az újságokban azonban cikkek jelentek meg róla: Hogyan hagyhat a püspök ilyen tehetséges embert az Isten háta mögötti kis faluban? Egy év múlva a püspök felhívta telefonon: Már évek óta Washingtonba ígéretek tanárnak a katolikus egyetemre, menj szépen. – Megkérdeztem: miért nem engedett oda amikor hazajöttem? „Ki akartam próbálni, tudsz-e engedelmeskedni. Na, lódulj és indulj!” – hallotta a vonal másik végéről. „Azóta, hogy nekilódultam és elindultam, mindig ebben a lendületben vagyok” – mondotta 85 éves korában hálás megemlékezéssel. S hozzátette: Ki tudja, mi lett volna belőlem, ha elfogadom a két ajánlat valamelyikét is és nem követem a püspök egyszerű irányítását, utasítását.

1925-ben került tanárnak a washingtoni katolikus egyetemre, a teológiai karra. Egy alkalommal nem volt hajlandó aláírni egy beadványt a rektor ellen, mert úgy látta, hogy nem vizsgálták meg kellően, miért is járt az el a kifogásolt-nak tartott módon. Másnap látta a hirdetőtáblán, hogy Prof. Sheen összes órája elmarad! Utána áthelyezték a bölcseleti fakultásra. Ezen tanított nagy sikerrel, európai műveltségének ott vette igazán hasznát. Otthonosan mozgott a francia, angol, német és olasz filozófiában s át tudta ültetni Amerikába. Hamarosan felfedezték kitűnő szónoki tehetségét. Jöttek a meghívások nagyböjti és ünnepi szónoklatokra, nagygyűlésekre. Pár éven belül az amerikai katolikus világ legismertebb egyénisége lett. A paulista-atyák templomában kezdte a Catholic Hour, a katolikus óra címen ismert vasárnap esti előadásait. Én magam is ennek a keretében találkoztam vele a rádión keresztül. 1948-ban egyik plébánián helyettesítettem, kisegítettem. „Gyorsan vacsorázzunk meg, mondotta a plébános, hogy hatra készen legyünk. Az adományokat tartalmazó borítékokat csendben is felnyithatjuk és a szükséges számokat csendben is ráírhatjuk. Közben meghallgatjuk Msgr. Sheent a katolikus óra adásában.”

Amikor a televízió kilépett a gyermekcipőből, a nagy amerikai tévé állomások felajánlották egy vallásos adás lehetőségét a zsidók, a protestánsok és a katolikusok részére. A katolikus püspöki kar választása Sheenre esett. Ekkor szerepelt először a képernyőn. A televízió kibontakozásakor pedig versengtek érte, hogy melyik állomáson szerepeljen. Kedd esténként 20–30 millió ember oktatója, tanítója lett a tévén keresztül. Egyik magyar lelkész mesélte el, hogy este érkezett New Yorkba és taxit keresett, hogy csatlakozását elérje. A sofőr első kérdése: Messzire akar menni Ft. úr? Nem, válaszolta. Akkor jó, felelt a sofőr, mert messze nem vinném el. Nyolckor beülök egy kis kávézóba, megiszom a kávémat és közben félórán át meghallgatom Msgr. Sheen előadását. – Kedd este volt.

A katolikus óra előadásában elsősorban a katolikus közönséget tartotta szem előtt. Televíziós programjában mindenki számára érdekes, hasznos és tanulságos kérdésekről kezdett tárgyalni, ugyanakkor mind öltözetével mind magatartásával tanúsította, hogy katolikus pap és Isten igéjét akarja hirdetni a televízión keresztül is. Nemcsak katolikusok hallgatták, hanem protestánsok, zsidók és hitetlenek is. Akármennyire is ismert és sikeres szereplővel ékes programot szervezett a többi nagy tévé állomás kedde este, nem kellett félni, hogy Sheen hallgatóközönsége megcsappan.

Evel az óriási lehetőséggel elsősorban a missziókat támogatta. A háborút követő nehéz években az európai országok: Belgium, Francia- és Németország képtelenek voltak hatékonyan közreműködni ezen a téren. Pedig világviszonylatban az igény megnövekedett, a tervezés, az újjáépítés sürgetett. – Sheen lett a Hitterjesztés Társulatának, a hitterjesztés művének amerikai megbízottja, arra gyűjtött. Összes rádión és tévén tartott előadásának tiszteletdíját, az első perctől kezdve jótékony célra adta. Egy-egy kedde esti tévé előadásért 25.000 dollárt kapott! Éppúgy szolgálták a missziók javát ezek a hatalmas összegek, mint a kisgyermekek beküldött centjei, fillérjei. S mivel ezek is millió kézből futottak be, szintén igen komoly tételeket jelentettek.

A tanár, a szónok, az író

Előadásaira mind az egyetemen, mind pedig a rádióban vagy a tévén, nagyon alaposan készült. Ez nem jelentett neki nagyobb nehézséget, mondta, mert a kemény munkát és az időkihasználást megtanulta odahaza. Édesapja csak három elemít végzett, édesanyja kijárta a nyolc osztályt, de gyermekeiket – ha sok áldozat árán is – taníttatták. Orvos, ügyvéd, üzletember és püspök lett a négy fiúból. Apjának először kis üzlete volt. De az egyik inasgyerek mikor meglátta, hogy bejött az üzletbe az édesapa, az égő cigarettát pont a petróleumos hordóra dobta. A kis falucska üzletsorának negyede leégett. Kimentek addig bérbe adott kis farmjukra. Mikor újra Peoriába költöztek, a szülők a nyár-időben és az iskolai szüneteken farmerekhez küldték a fiúkat, hogy dolgozzanak, segítsenek. Fulton ehhez a munkához balkezes volt. Egyik szomszédja meg is jegyezte apjának: Tudod, ebből a gyerekből nem lesz semmi, örökké a könyveket bújja.

A könyv szeretete tanári működésében termette meg gyümölcsét. Első teológiai előadására, mit még a westminsteri (London) szemináriumban tartott nyolc órát készült, egy-egy televíziós szereplése pedig harminc órás felkészülést követelt. Az anyagot alapos olvasással szedte össze. Majd háromszor-négy-szer részletes vázlatot készített, mert előadásait sose dolgozta ki szóról-szóra. Televíziós adását egyik barátjának előbb elmondotta olaszul, a másiknak franciául s ilyen előzmények után állt az amerikai közönség, a kamerák elé. Mindig jegyzet nélkül s mégis gyönyörűen beszélt. A szemináriumban tartott első elő-

adásomkor két követelményt tűztem ki magamnak, mondotta később, s ezt mindig betartottam: óráimon soha le nem ülök és soha nem használok jegyzetet.

A régi vágású katolikus elemi és középiskolai kiképzést kapta: sok és gyönyörű verset, Shakespeare-i szakaszt kellett megtanulnia betéve, s ezért mindig hálás volt. Egyszer mégiscsak cserben hagyta kitűnő emlékezőtehetsége. Írorszáiban, az eucharisztikus kongresszuson beszélt és a hallgatóság nagy részétől jól ismert verset idézett. Észrevette, hogy az egyik sor kiesett a fejéből: „Tehát nekem kell megfogalmaznom!” Olyan jól sikerült, hogy azt hitték, tetette magát, mintha nem emlékezne a versre, hogy így újat alkothasson. „Isten látja a lelket, vallotta be, abban a percben fekete fátyol szakadt rám; nem emlékeztem a versszakra.”

Egyetemi előadásainak anyagát és széleskörű olvasottságának gyümölcseit könyvekben is kamatoztatni akarta. Több mint 60 műve jelent meg nyomtatásban, nem egy millió példányszámban. Később pedig rádió és televízió előadásait terjesztették hangszalagon és video-kazettákon. Kétség nem férhet hozzá, hogy legnagyobb sikert televíziós adásaival ért el. Alig egy hónappal halála előtt járt II. János Pál pápa Amerikában. Az embereket könnyekig meghatotta a jelenet, amikor átölelte az akkor 85. évében járó, nyugdíjas érseket és nagy szeretettel ennyit mondott neki: Nagyon szépen írtál és nagyon szépen beszéltél a mi Urunkról és nagyon hűséges fia voltál az egyháznak.

Életközelség, mélység és finomság jellemzi írásait, előadásait — írja róla egy könyvismertetés. A legidősebb kérdésekre próbált feleletet adni, egyzersmind az örök-emberi vágyak távlatait vizsgálta. Mondanivalóját a napi életből, saját tapasztalatából vett példákkal szemlélteti. Itt kereshetjük sikerének első forrását.

„New Yorkban, a St. Patrick székesegyházban prédikáltam — írja. A szokásos háromórás nagypéntek délutáni elmélkedést, keresztutat és ájtatosságot vezettem. A végén előrefurakodik egy zilált hajú, zavart tekintetű, rendetlen és piszkos ruhába öltözött asszony. Hangosan szidni és átkozni kezdett engem. Miért jött maga a templomba? — kérdeztem. Néhány erszényt akartam lopni — válaszolta. Sikerült? — Nem. A maga második mondata megakasztotta a kezemet. [A jobb latorról beszéltem az elmélkedésben.] De különben is mit vesztegetem itt az időt arra, hogy egy csuhással beszélgessek, úgyis föl fog jelenteni a rendőrségnek. — Olyannak lát, mint aki valakit is följelent a rendőrségnek? — Hát — mondotta az asszony —, aki olyan szépen tud verset mondani mint maga, talán mégsem jelent föl. — Elővesz egy piszkos borítékot, benne iratok. Három társa bent van San Francisco mellett a St. Quentin szigorú fegyházban, s őt is körözi az FBI. — Katolikus? — kérdezem. — Az voltam 14 éves koromig. — Meggyóntattam. Napj áldozó lett a St. Patrick székesegyházban. Anyagilag én támogattam, mert munkát nem tudott találni. Pár hét után mondom neki: Szólnom kell a hatóságoknak, az FBI-nak, hogy tudok magáról. Beleegyezett. Elmentem a rendőrségre. Ugye keresnek valakit? — Férfi vagy nő? — Egy nő — mondom. A tisztviselő azonosítja. Odajár a St. Patrick székesegyházba, napi áldozó — folytatom. Monsigneur, maga többet tett érte, mint a bíróság vagy a börtön tehetett volna; hagyjuk nyugodtan. — Holtáig én tartottam el apró segítségekkel. Pár éve halt meg és megint nem vezett el a kincs, ami a kezünk ügyébe került, csak le kellett hajolni, hogy felemljük.”

A mindennapi életből vett példákkal Istenhez, Krisztushoz vezetett. Mindent a hit szemszögéből értékelt ki, ehhez a fényhez akarta elvezetni olvasóit, hallgatóit. Papjait is erre bátorította: csak hitünk legyen. Ha el tudjuk hinni a hihetlent, akkor meg tudjuk tenni azt, ami emberileg lehetetlen – ismételte lelkigyakorlataiban. Elmékedéseiben, írásaiban és főleg tévé előadásainál olvasói, hallgatói megéreztek, hogy meggyőződés vezetői, maga is hiszi és éli amit tanít. Itt kereshetjük sikerének második gyökerét.

A Szentírásból vett példái érdekesen bizonyítják, mennyire összefonódott nála a mindennapi élet és Istennek erre vonatkozó kinyilatkoztatása. Az Ó- és Újszövetség szolgáltatja a leggazdagabb példátartat beszédeihez. – Az Oltári-szentségről tartott elmékedésében papjainak a következőket mondja:

„Ha gyengül bennünk Krisztus szeretete, fogyatkoznak energiáink. Itt jön az én ajánlatom: veszítsünk el valamelyes időt Krisztusért, adjuk oda bátran és kamatostul visszakapjuk. . . . Nagylelkűnek lenni, nem méricskélgni! Emlékezzünk a bibliai asszonyra, aki az Úr lábát kenettel kente meg. Nem cseppenkent, mert a lassan csepegő olaj gyenge szeretetét fejezte volna ki, hanem mindent odaadott. Ahogy bejött az asszony Simon farizeus házába, megtörte a kenetet tartó üveget, és nem volt benne számítás, hogy ennyit vagy többet, mindet vagy keveset, csak az odaadó lélek extázisa, amely mindent akar adni. S ezt az esztelenséget dicsérte az Úr.

A másik példa az ószövetségi Dávid életéből van. Dávid hazakerül faluja, Betlehem környékére. Amikor régi helyeket látogatunk meg, emlékek merülnek föl bennünk, régi illatok, régi dallamok. Dávid is felsóhajtott: ó, ha ihatnék egy kortyot a Betlehem kapujánál lévő vízforrásból! Betlehemet filiszteus őréség tartotta megszállva. Ennek ellenére Dávid kemény harcosa átvágott az őrségen s hozott egy itál vizet a város kapujánál lévő forrásból. Mit tett Dávid? Amikor kezébe adták a vízzel telt sisakot, így gondolkodott: Megihatom én ezt a vizet, amiért vérüket tették kockára barátaim, harcosaim? Nem, föláldozom Istennek! Kilötytente a vizet a sisakból áldozati ajándékként. Ha megissza a vizet, Isten lelke nem íratta volna le ezt a történetet. Túl értékes, túl drága volt az a víz, hogy Dávid megtartsa magának. Néha kincseinket megtartjuk és sokszor kárunkra lesz. Ha túlságosan dédelgetjük testünket, érzékiség lesz belőle. Kuporgatjuk vagyunkat, kapzsissággá fejlődik. Szellemi kincseink őrizgetése önteltté, beképzeltté tehet. . . . Attól tartok, hogy életünk végén az lesz vesztünkre, hogy túlságosan takarékoskodtunk erőnkkel, kincseinkkel.

Gondoljunk csak arra, mennyi időt vesztegetünk el fölöslegesen papi életünkben pl. a napi újságolvasással, holott az egyetlen hír a sporteredmény és a börze jelzés. . . . Egyébként nincs szabad óránk a napi szentségimádásra. Lassan kiderül, hogy volta-képpen semmire sincs időnk, mert elvesztegetjük napjainkat, heteinket, hónapjainkat, éveinket, az életünket. De ha az Úr előtt vesztegetjük el azt az órácskát, fel lesz írva az élet könyvében, mint az írás megőrizte Dávid tettét: föláldozta Istennek az áldozat, a vér árán hozott vizet.”

Sikerének harmadik összetevőjét nyitott és mégis kritikus magatartásában kell keresni. Felvetette az ún. kényes témákat: a hatalom, a nemi kielégülés, a gazdasági érvényesülés, a pszichoanalízis stb. problematikáját. Mindig kiemelte a kérdés pozitív oldalát, mert az életet a legnagyobb értéknek tartotta. De nem habozott rámutatni a fonákságokra, az esztelen túlzásokra, egyoldalúságokra. Kedvelték, mert megéreztek, hogy világosan látja a helyzetet és határozott utat mutat.

Szűz Mária fia

Fiatal korában sem habozott kimutatni, hogy nagyon nagy tisztelettel, szeretettel viseltetik a boldogságos Szűz Mária iránt. Európai tanulmányai folyamán látogatott el először Lourdes-ba, ahová valami harmincszor is eljutott. Hacsak módja nyílt rá újra meg újra elzarándokolt a Szűzanya kegyhelyéhez. Persze, nagyon is adósa maradt, hisz a szentekhez illő bizalommal tette meg első Lourdes-i látogatását.

„Annyi pénzem volt, hogy Lövenből el tudtam menni Lourdes-ba. De hogy a szállodát mivel fizetem ki és hogy hogyan jövök vissza, azt nem tudtam. Orvostanhallgató testvérem pont olyan szegény egyetemista volt mint én; attól hiába kértem volna mégcsak kölcsön is. De bíztam, hogy a Szűzanya megsegít. S ha már egyszer megsegít és majdnem csodát tesz, miért ne tenne nagy csodát? A legfinomabb Lourdes-i szállodában vettem ki szobát. Nap mint nap elmentem a barlanghoz, végeztem a novénákat s kértem a Szűzanyát, mutassa ki, hogy nem vakmerőségnek hanem gyermeki bizalmam jelének tekinti magatartásomat. Elérkezett a kilencedik este, indulnom kellett s még semmi jel. Zsebemben csak a kifizetetlen szállodai számla, jegy nélkül a hazatérésre. Késő este még egyszer visszamentem a bazilikába. Ott térdelek, amikor egy testes úriember megveregeti a vállamat és azt kérdezi: Úgy-e ön amerikai pap? Igen, feleltem. Tud franciául? – Természetesen. – Eljönne velem és családommal, költségünkre, Párizsba, hogy vezetőnk és tolmácsunk legyen? – De még mennyire! – Kocsijába ültetett, hogy a szállodában összeszedjem a csomagomat. Az előcsarnokban föltette a legérdekesebb kérdést: ki van fizetve a számlája? Odaadtam neki, kifizette. Fölvittek Párizsba, körülvitettem őket és gazdagabban érkeztem vissza Lövenbe, mint ahogy elindultam.“

Ismételten járt Fatimában is. Hűséges apostola maradt a fatimai üzenetnek, a rózsafűzér közös imádkozásának, a vezeklésnek és a megtérés szellemének.

Tudományos körökben legtöbbre God and Intelligence (Isten és az értelem) c. könyvét értékelték. Ennek alapján lett a löveni egyetem bekebelezett doktora. De szívéhez a Szűzanyáról írt könyve *The World's First Love* (A világ első szerelme) állt legközelebb. A nő, az édesanya, a szüzesség, a házasság kérdéseire is fényt vet Jézus anyjáról írt elmélkedéseiben. Papjainak is őt állítja példaképül:

„Az Úr azt kérdezte tőled, hogy vállalod-e az Isten országáért, a lelkek javáért a magányos, nőtlen életet, hogy minden energiád, minden tehetséged az egyetlen fontos dologra összpontosítsd? Más utódaid, másfajta gyermekeid lesznek, a lelkek világában kell termékeny életet élned. Példaképed a Boldogságos Szűz Mária, aki szűzen foganta és szűzen szülte Szentfiát, tiszta, romlatlan, szepültelen természetet adva neki, amelyik új élet és új teremtés kiindulópontja lett. Az új Ádám és az új Éva frigyéből született a kereszten, titokzatosan foganva és tisztán szülve, az Egyház, Jézus teste, amelyben eggyé épülnek Isten gyermekei. A keresztyény lélekben tisztán fogantat meg Krisztus, hogy átalakuljunk, testvérei, az elsőszülött példájára. Íme a szűzi fogantatás és a szűzen szülés így átméltelve, így értelmezve, így felfogva központi helyet foglal el keresztyény tanításunkban.“

A szűzi foganás és szüzesség adta Jézusnak azt az érintetlen emberi természetet, amelyet nem szennyez be a bűn. Ez adta nekünk az Egyházat, . . . amelynek gyermekei a kegyelem fia, Isten gyermekei. Harmadszor, áthelyez, áttesz bennünket a kegyelem világába, Isten országába. Itt már nem a testi termékenység, a test utódai szerint történik itéletünk, hanem aszerint, hogy mit teremtettünk a lélek világában. Ennek a hármas szent örökségnek: Jézus szeretetének, az Egyház szeretetének, a cölibátus szeretetének és értékelésének a védelmezője a szeplőtelen Szűz.”

Nem nyerte el, hogy szombaton vagy valamelyik más Mária ünnepen haljon meg. December 9-én, a Szeplőtelen Fogantatás másnapján fejezte be életét 1979-ben. Omara érsek tartotta a búcsúbeszédet temetési miséjén, a St. Patrick székesegyházban. Zárószavai taláiban tükrözték Fulton Sheen Szűzanya iránti bizalmát:

„Kedves Barátunk, Sheen érsek. Közöttünk éltél és barátunknak nevezhettünk. A legteljesebb bizalommal ajánlom most lelkedet a kékruhába öltözött fenségeseen szép Szűzanya oltalmába és szeretetébe. Bízunk abban, hogy Jézus már így szólhatott hozzád: édesanyám már beszélt felőled.”

Meredek ösvényen

Az egyház hivatalos vezetősége avval mutatta ki mennyire értékeli Sheen lelkipásztori működését, hogy 1951-ben New York-i segédpüspököknek nevezte ki. 1966-ban pedig Rochesterben lett megyéspüspök.

Aki azonban ismeri a szentek életét, akinek fogalma van az isteni Gondviselés vezetéséről, az sejtethi, hogy Sheen élete sem lehetett csupa siker, elismerés és dicsőség. Ha igazi apostol, Krisztus-követ volt, akkor életéből sem hiányozhatott a keresztút, a megpróbáltatás.

A híres, fölkapott ember ellen hamar elkezdődött az áskálódás. Még fiatal, washingtoni professzor korában üzent neki egy nagytekintélyű, komoly egyházi ember, hogy hagyja abba a töméntelen szereplést, nem fogja bírni az iramot: pár év alatt kifogy az anyagból, kiég. „Annyira ismertem a közéleti személyiségeket, hogy megkérdeztem a hírnöktől: úgy-e ez és ez az ember üzente? Igen. Nyugtassa meg, én igen szorgalmasan olvasok, készülök, tanulok; van még mondanivalóm. Ha pedig úgy érzem, hogy már nem lesz, akkor tudok majd magamnak megálljt parancsolni.”

Ugyancsak washingtoni idejében történt, hogy egyik későbbi érsektársa annyira nem bírta elviselni Sheent (sikerét? előadásmódját?), hogy a katolikus nagygyűlésen feltűnően, ünnepélyesen kivonult a teremből, amikor harmadik szónokként rá került a sor. „Mikor püspök- és érsektársa lettem soha szóvá nem tettem az esetet. Évente meglátogattam, de erről szó sem esett közöttünk.”

Nagyobb keresztet és szenvedést jelentett számára, hogy a sok munka egy időre megtörte egészségét, idegileg is megviselte. Pihennie kellett, hogy összeszedje magát. De ekkor sem volt tétlen: gyönyörű könyv született meg tollából a passióról, Jézus szenvedéséről. Ezért érezték — főleg a lelkigyakorlatok alatt —, hogy tapasztalatból beszél a papi, apostoli élet szenvedéseiről.

Életrajzában külön fejezetben számol be arról, hogy miért inkább csak a fényt, derűt, a fölemelőt domborítja ki életéből, működéséből. Pedig – jegyzi meg – tudhatjuk, hogy sok minden másban is volt részem. Ezekre megvan a keresztény válasz: megbocsátani. „Ha a sebekben vájkálunk, senkinek sem segítünk, csak magunkat és másokat keserítjük. A keresztet azért kapjuk, hogy elviseljük. És nagyon sok minden azért ér bennünket, hogy tudjunk róla türellemmel hallgatni. Tegyük hozzá a próféta alázatos megjegyzését: ha szenvedtünk is, ha meg is próbáltál bennünket, ha verted is rajtunk az ostort, sokkal kevesebbet szenvedtünk, könnyebb és kevesebb ütést kaptunk, mint amit érdemeltünk. Ez a keresztény szenvedés titka.“

„Azért nem beszélek bizonyos dolgokról önéletrajzomban, mert ‚cui bono‘, kinek használnék azzal. Tudom, kíváncsian várnátok megjegyzéseimet kortársaimról, sok nagyhírű emberről, akikkel kapcsolatba kerültem. A vetélkedésekről, a félreértésekről, és hogy miként gáncsolták el oly sokszor jószándékú törekvésemet. Erről tudatosan nem beszélek, ennyi az egész.“

Rochesteri püspök korában mindazt iparkodott megvalósítani, amit a II. Vatikáni Zsinat az egyház megújulására előírt vagy ajánlott. Tekintélye, jó modora, emberi hozzáállása sok téren eredményre is vezette. De itt érte a legnagyobb csalódás is, ami lemondásának egyik okát is képezte.

Mint a legtöbb amerikai városban Rochester belvárosában is igen közel vannak egymáshoz a templomok. Valamikor ott élt a város zöme. A második, harmadik generáció azonban már kivonult a város peremére, a zöld övezetbe, a kertes házakba. A belvárosi nagy templomok sokszor konganak az ürességtől: alig lakik közelükben hívő. Csak néhány ragaszkodó törzslakos maradt a régi helyén. Velük kapcsolatban keletkezett a félreértés. Sheen, állami hozzájárulással, át akarta alakítani lakónegyedde az egyik belvárosi és az egyház tulajdonát képező épülettömböt (templom, plébánia, iskola). Egyszerűbb embereknek akart otthont teremteni. A hivatalos támogatás nem hiányzott, a terv keresztény értékét mindenki látta. Kivéve a törzslakók egy csoportját. Szinte föllázadtak a püspök ellen. A szenzációnak mindig akad a hírközlő eszközökben szorgalmas tollforgatója, ingyen prókátora. A terv végül is megbukott. Ekkor tapasztalta meg saját bőrén, hogy a megkeseredett ósdi magatartással szemben a legjobb szándék és törekvés is csődöt mond.

A rochesteri eset fájó sebként maradt meg életében. Nagy szomorúsággal viselte azokat a sebeket is, amelyek az Egyház testét érintették a II. Vatikáni Zsinat után. Nem volt túl konzervatív, csak az értékeket akarta okosan megőrizni. Kicsit talán keserűen, de nagyon találon jegyezte meg: „Ne próbáljunk mindenáron alkalmazkodni a korszellemhez, mert ez gyorsan változik. Ha népszerűek akarunk lenni, összeházassítjuk az egyházat a korszellemmel. Öt-tíz év után azonban megint „özvegyek“ leszünk. A korszellem továbbhaladt, változott s nekünk új partnert kell keresnünk. Az örök értékeket kell őriznünk. Ezeket az elemeket nem szabad elveszteni, mert ezek tartják fenn, nemcsak az egyházat, hanem a nemzetet és az egész emberiséget is.“

II. JÁNOS PÁL HOMÍLIÁJA EDMONTONBAN (KANADA)

1984. szept. 17-én

Hadd hallom, mit hirdet az Úr, a mi Istenünk!

Valóban, ő a békét hirdeti.

Az igazság és a hűség találkoznak,

az igazságosság és a béke csókot vált (Zsolt 85,9.11).

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A mai liturgiából hallottuk a válaszos zsoltár szavait. A szövetség Istene a béke Istene. A béke a földön az ő országának és az üdvösségnek gyümölcse. Foglalat a igazságosság és az isteni parancsokhoz való hűség. Megígérte az Úr a békét mint közkinccset különböző szinteken. Ez a lelkiismeret belső kincse. De emberies egymás mellett élésünk is. Végül, a béke társadalmi és nemzetközi kincsünk.

Az utóbbit tartotta szem előtt VI. Pál, amikor az emlékezetes szavakat írta: „Fejlődés a béke új neve.” Ezt a Népek fejlődése c. enciklikájában írta meg (87. sz.).

Azért jöttünk össze ma Edmontonban, hogy a fejlődés és haladás ezen témakörét szentmiseáldozatunkban az elmélkedés és ima központi tárgyává tegyük. Ebben az eukarisztikus közösségben találkozott mindenekelőtt az edmontoni érsekség egész egyháza. Valóban, köszönteni óhajtom ezt az egyházat pásztorával, MacNeil érsekkel. Ugyancsak köszöntöm Edmonton ukrán püspökségét Savaryn és Greschuk püspökökkel. Mély elismeréssel adózom a Saskatchewan-ból jött hívek seregének, akik áldásra hozták keresztjeiket. Ugyancsak Krisztus Jézus, a mi Urunk szeretetével ölelem át a zarándokokat és vendégeket mind. Közép Amerika, Dél-Kelet Ázsia és Kelet-Európa menekültjei külön helyet foglalnak el szívemben.

Visszatérve témánkra, meggyőződésem, hogy bizonyos értelemben egész Kanada jelen van összejöveteleinkön Edmontonban. Amikor a helyi közösség ezt a témát ajánlotta, bizonynyal gondolt az egész társadalomra, amelyben a népek fejlődése elsorangú kérdés és társadalmi, valamint nemzetközi felelősséget jelent. Különösen, amióta ez a „fejlődés” és „haladás” a béke új neve.

Liturgiánk azt sugallja, hogy vizsgáljuk meg ezt a fontos témát mindenek előtt úgy, ahogy azt elének tárja szent Máté evangéliumának 25. fejezete.

Ugyanazzal az érülettel hallgattuk végig az utolsó ítéletről szóló evangéliumot, mint mindenkor. Ez a szakasz érinti hitünk és erkölcsiségünk legalap-

vetőbb kérdéseit. Ez a két terület szigorúan összetartozik. Talán az evangélium egyetlen más szakasza sem szól kapcsolatukról ilyen meggyőzően.

Jézus Krisztusba vetett hitünk bizonyos végleges kifejezésre talál itt: „Az Atya nem ítél senkit, hanem egészen a Fiúra bízta az ítéletet“ (Jn 5,22). A mai evangéliumban elének áll Krisztus, mint bíró. Sajátságos hatalma van ítélni, mert egy lett közülünk, a testvérünk. Az emberi nemhez való testvéri kapcsolata – testvéri kapcsolata minden egyes emberrel – vitte őt a keresztre és a föltámadásra. Minden személlyel való közösségvállalása és a vele való szolidaritásunk nevében ítél ő, a mi Testvérünk és Megváltónk, akit minden emberben felfedezünk: „Éhes voltam . . . Szomjas voltam . . . Idegen voltam . . . Nem volt ruhám . . . Beteg voltam . . . Börtönben voltam . . .“ (Mt 25,35-36).

Majd kérdezik a jobbján és balján állók, akik fölött ítélik: Mikor és hol? Mikor és hol láttunk ilyennek? Mikor és hol tettük azt, amit mondtál? Illetve: Mikor és hol nem tettük azt?

A válasz: „Bizony mondom nektek, amit e legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek“ (Mt 25,40). Azaz: „Amit a legkisebbek valamelyikével nem tettetek, velem nem tettétek“ (Mt 25,45).

„E legkisebb testvéreim közül eggyel.“ Illetve: egy emberrel, egy szükségben levő egyedi emberi lényel.

A II. Vatikáni zsinat azonban, követve a Hagyomány egészét, int hogy ne álljunk meg a keresztény etika individualista értelmezésénél, mert a keresztény etika rendelkezik szociális dimenzióval is. Az ember, mint személy közösségben, társadalomban él. A közösség révén részese az éhségnek, szomjúságnak, betegségnek, rosszulpláltságnak és nyomornak, valamint minden fogyatékoságnak, amely innen származik. Így az emberi lény már a saját személyében tapasztalja meg mások igényét és inségét.

Krisztus, a Bíró beszél tehát az egyről „a legkisebb testvéreim közül“, egyszersmind minden egyesről és az összesről.

Valóban, beszél az igazságtalanság és a rossz egyetemes dimenziójáról. Szóváteszi azt, amit mi Észak-Dél ellentétnek szoktunk mondani. Nemcsak Kelet-Nyugat, hanem Észak-Dél is: állandóan gazdagabb Észak, és szüntelenül szegényebb Dél.

Igen, mindig szegényebb a Dél, míg az Észak gazdagodik. Gazdagabb a fegyvernemekben is, amelyekkel a nagyhatalmak és blokkok kölcsönösen vesztélyeztetik egymást. Azzal érvelnek ugyan, hogy éppen azért fenyegetik egymást, nehogy meg is semmisítsék.

Sajátságos egy dimenzió ez, sokak szerint az előfront dimenziója. A halálos veszedelemé, amely a modern világ felett lebeg. Ez különleges figyelmet érdemel.

Éppen ezért, Krisztus szavai szerint, a szegény Dél elítéli a gazdag Északot. Mert szegények ők nemcsak a táplálékhiány, hanem a szabadság és más emberi jogok hiánya miatt is. Ezek a szegény emberek és szegény nemzetek el-

ítélik azokat, akik megfosztják őket ezen javaktól és mások kárára teremtenek önmaguknak gazdasági és politikai imperialista monopóliumot.

A mai liturgia evangéliumának tartalma nagyon gazdag. Alkalmazható az igazságtalanság és emberi gonoszság különböző szintjeire. Minden helyzetben maga Krisztus lép elénk. Így szól, mint Üdvözítő és Bíró: „Nekem tettétek“, „Velem nem tettétek“.

Ő a végítéletkor, amely állandóan készül és bizonyos formában szüntelen jelen van, mindenekelőtt bizonyítani akarja a megtett jót.

Itt jön be az egyházi tanítás azon jeles kifejezése, amely elsődleges megfogalmazást nyert a Populorum Progressio enciklikában. Ami VI. Pált és az általános Egyházat foglalkoztatta, lüktető cselekvés és napjainkig viszhangzó hangos felszólítás: „Nem csak az éhség megszüntetéséről és a szegénység csökkentéséről van szó. Sürgető és szükséges az inség ellen küzdeni, de ez magában nem elég. Fel kell építeni egy olyan világot, amelyben minden ember teljes emberi életet élhet, függetlenül fajától, vallásától és nemzetiségétől. Meg kell szabadítani az embert a szolgaságtól, amit a másik ember vagy a természet erői kényszerítenek reá. Olyan világot kell létesíteni, ahol a szabadság nem üres szó, és ahol a szegény ember (Lázár) a gazdaggal ugyanazon asztalhoz ülhet“ (47. sz.).

Valóban, fejlődés a béke új neve. A béke szükséges; korunkban parancsszó. Úgy mint a fejlődés és haladás: minden hátrány megszüntetése.

Ezzel a lelkülettel imádkozunk ma. Liturgiánk világosan kihangsúlyozza az igazságosság és béke kapcsolatát.

Nézzük csak az első olvasmányt Izajástól: „Újra kiárad ránk a lélek a magasból . . . Az igazságosság békét terem, az igazságnak meg biztonság lesz a gyümölcse mindörökké. Népem békességben lakik majd otthonában, biztonságos hajlékokban, gondtalan nyugalomban“ (Iz 32,15.17-18).

Ezt a próféta századokkal Jézus előtt írta. Milyen tartós és változatlan az egyesek és a népek vágya!

Majd később Pál apostol szól a Filippi levélből: „Isten békéje, amely minden értelmet meghalad, megőrzi szíveteket és értelmeteket Krisztus Jézusban“ (Fil 4,7).

Az ilyen béke feltétele a megfelelő emberi magatartás életünk minden téren. Szent Pál így folytatja: „Arra irányuljanak gondolataitok, ami igaz, tisztesség, igazságos, ami ártatlan, kedves, dicséretre méltó, ami erényes és magasztos. Amit tanultatok és elfogadtatok, amit hallottatok és példámon láttatok, azt váltsátok tettekre, s veletek lesz a béke Istene“ (Fil 4,8-9).

A népek fejlődéséért imádkozunk ma Kanadában, Edmonton városban. VI. Pál pápa szavai értelmében kifejezetten fohászkodunk békéért, mert könyörgünk mindazért, ami a béke korszerű mivoltát alkotja. Ugyanezt sugallják Izajás próféta és a Pogányok Apostolának szavai. Ez az, amiért fohászkodunk az eukarisztia bemutatása és a benne való részvétel közben.

Jusson el imánk az égbe! A béke Istene legyen velünk!

A béke Istene legyen velünk! Ez a kiáltás magában foglalja korunk drámáját: a nagy veszélyt. Az atom-veszedelmet? Bizonyosan!

Még ettől is többet: Az igazságtalanság veszedelmét. A rendszerek rideg kereteinek vészét, melyeken az ember nem tud keresztülhatolni. Az ilyen rendszerek és szisztémák nem nyílnak ki az ember felé, nem haladnak a népek fejlődése irányában. Nem tartanak lépést az igazságossággal és ennek követelményeivel. Nem járnak a béke útján.

Nem billent meg az általános egyensúly? Annak a hátrányára, amit „a legkisebbek valamelyikével nem tettetek”? A legkisebb testvérek millióival és billióival?

Meg kell ezt mondani itt Kanadában, amely olyan terjedelmes, mint egy kontinens. Innen, erről a helyről egyformán üzenjük minden jóakarátú embernek, minden csoportnak, közösségnek, szervezetnek, intézménynek, minden nemzetnek és kormánynak. Azt üzenjük, hogy nagyon fontos mindaz, amit „tettünk” és amit tenni fogunk. Szükséges mindaz, amit majd tervezünk és amit megkísérelünk tenni nagyobb erőbevetéssel és határozottsággal.

Annak a mérlege növekszik, és növekednie kell, amit „tettünk” egy személynek, millióknak, billióknak. A jó növekedjen az emberiség történelmének mérlegén.

Az ítélet, amit kimondott a mai evangélium állandó előkészületben van és éppenséggel most valósul meg: Amit eggyel... millióval... billióval tettetek, „velem tettétek”!

A béke Istene legyen velünk, itt Kanadában és mindenütt.

Bárcsak a második évezred estéjén az igazságosság és béke ismét csókot váltana (Zsolt 85,11). Ez készítsen minket föl Krisztus dicsőséges eljövételére! Amen.

A SZERELEM ERŐS MINT A HALÁL

A pápa beszéde az 1984. június 27-i nyilvános kihallgatáson

1. Az elmúlt hetekben az Énekek énekét magyarázva kifejtettem, hogy hogyan épül a házasság szentségi jele a „test nyelvezetére”, amit a férfi és a nő az ő sajátos valóságukban kifejeznek. Ebből a szempontból szeretném ma Tóbiás könyvének néhány szakaszát is megvizsgálni.

Tóbiás és Sára házasságának leírásánál a „nővér” kifejezés mellett – amely a házasság testvéri jellegére is utal, – találunk egy másikat is, amely az Énekek énekéhez hasonlít. Ott, amint bizonyára emlékeztek rá, a házastársi párbeszédben kinyilvánított szerelem „erős mint a halál” (Én 8,6). Tóbiás könyvében pedig azt találjuk, hogy Tóbiás Sárát „annyira megszerette, hogy szívét

semmi sem tudta elfordítani tőle" (Tób 6,19). Ez a jelenet megerősíti a szerelemről vallott igazságot: „erős mint a halál”.

2. Hogy mindezt jobban megértsük, nyúljunk vissza egyes részletekhez, amelyek Tóbiás könyvének sajtáságos háttérében világosodnak meg. Innét kitűnik, hogy Sárát, Ráguel leányát, előbb „már hétszer is férjhez adták”, de mind a hét meghalt, mielőtt egybekelhetett volna vele (Tób 6,14). A démon, a gonosz lélek műve ez, és féltő volt, hogy a fiatal Tóbiást is hasonló sors éri.

Igy szerelmét az első pillanattól kezdve életre-halálra szóló próbának kellett Tóbiásnak alávetnie. Az Énekek éneke jegyeseinél a szív túlsordulásából fakadt a kifejezés: a szerelem erős mint a halál; ez most valóságos próbának lesz alávetve. Mert az állítás „a szerelem erős mint a halál” mindenekelőtt abban az értelemben igaz, hogy Tóbiás és vele Sára vonakodás nélkül aláveti magát a próbának. S íme, az életre-halálra menő próbában az élet győz, mert a nászszéjszakán a szerelem – az imától támogatva, – erősebbnek bizonyul a halálnál.

3. Az életre-halálra menő próbának van még egy másik jelentése, amely megmagyarázza az új házások szerelmét és házasságát. Ugyanis míg mint férfi és nő egybekelnek, olyan helyzetbe kerülnek, ahol a jó és a rossz erők harcra kelnek egymás ellen és összemérik erejüket. Az Énekek énekének a párbeszéde mintha egyáltalán nem is venné észre a valóságnak ezt az oldalát. Az Énekek énekének jegyesei eszmei és elvont világban élnek és ott fejezik ki magukat, ahol látszólag nem létezik a harc a jó és a rossz tényleges erői között. Avagy talán éppen a szerelemből fakadó erő és igazság mérsékeli az emberben és körülötte dülő harcot?

A szerelemből fakadó erő és igazság teljessége azonban más jellegűnek látszik, és a Tóbiás könyvében vázolt tapasztalat irányába mutat. Mert a szerelem ereje és igazsága abban nyilvánul meg, hogy képesíti az embert: foglaljon állást a benne és körülötte dülő jó és rossz erők között. Mert a szerelem bízik a jó győzelmében és kész mindent megtenni, hogy győzelemre is segítse. Tóbiás könyvében tehát a szeretet valódiságát nem túltengő szavak bizonyítják, hanem elhatározások és tettek, amelyekkel az emberi lét teljességének terhéért vállalják magukra azok, akik kölcsönösséggel egyggyé akarnak lenni. Úgy látszik, hogy a „test nyelvezete” a szerelemből fakadó elhatározások és cselekedetek kifejezéseit használja, s ez a szerelem győz, mivel imádságos.

4. Tóbiás imádsága (Tób 8,5-8) mindenekelőtt dicsőítés és hálaíma, s csak azután jön a könyörgés. Ez az ima a „test nyelvezetét” a test teológiája lényeges fogalmainak talajára helyezi. Tárgyias nyelvezet ez, amit nem annyira a tapasztalat érzelmi ereje, hanem az emberi lét igazságának mélysége és komolysága jár át.

A jegyések közösen és egyhangúlag, megvallják ezt az igazságot a szövetség Istene, „atyáink Istene” előtt. Mondhatjuk tehát, hogy a „test nyelvezete” ebből a szempontból a szentség kiszolgáltatóinak nyelvezete lesz. Tudják, hogy a házassági szövetségben olyan titok valósul meg, amelynek forrása maga

az Isten. Valóban, szövetségük annak a szövetségnek a képmása, amelynek forrása az örök Szeretet, és az Istennek az emberrel, az egész emberi nemmel kötött szövetségének összentsége.

Tóbiás és Sára így fejezik be imájukat: „Engedd, hogy irgalmat találjon és találjak én is, és együtt öregedjünk meg!” (Tób 8,7)

Az összefüggések alapján föltételezhetjük, hogy szándékukban áll életközösségüket napjaik végéig fönntartani – ez a lehetőség az életre-halálra szóló próbában már nászéjszakájukon föltáruul előttük. Egyszersmind felismerik a hit szemével ennek a hivatásnak a szentségét. Tudják, hogy ebben – egybekelésükkel, ami a „test nyelvezetének” kölcsönösségén alapul, – arra a felhívásra kell felelniük, amelyet maga az Isten rejtett eredetük titkába. Ezért mondják: „Engedd, hogy irgalmat találjon és találjak én is”.

5. Az Énekek énekének jegyesei égő szavakkal vallanak egymásnak szerelmet. Tóbiás könyvének új házasai azt a képességet kérik Istentől, hogy viszonozni tudják a szerelmet. A házasság szentségi jelében helye van mindkét párnak. Mindkettő közreműködik, hogy ez a jel megvalósuljon.

Mondhatjuk tehát, hogy a „test nyelvezete” mindkettőjüknél a liturgia nyelvezetévé válik, mind az emberi szív szubjektív, de őszinte, mind az élet tárgyias oldala.

Úgy látszik, hogy a Tóbiás könyve új házasainak imája bizonyosan másképpen igazolja ezt, mint az Énekek éneke, és kétségtelen, hogy olyan módon, amelyik mélyebbre hat.

AZ EMBER ÉS TERMÉSZETES KÖRNYEZETE

A svájci püspöki kar körlevele a „szövetségi bört”-ről, 1982-ben

A szövetségi börtöt, vagy másként: szövetségi hálaadó napot a Svájci Szövetségi Tanács léptette életbe. Szeptember egyik vasárnapján tartják.

A tudomány, a technika és az ipar megkönnyebbülést hozott az ember munkájában és szenvedéseiben, és megnyitotta egy csodálatos kulturális kifejlődés lehetőségét. De nem kevésbé igaz, hogy az iparosodással járó szédületes fejlődés zavarokat is okozott, amelyektől föleg a fiatalabb nemzedék szenved.

Mai gondok és problémák

Megnövekedett azok száma, akik nem találják létük értelmét. Félelemmel tölti el őket a kérlelhetetlen technikától és a személytelen bürokráciától kormányzott világ. Ez a szorongás elfedi előlük az eget, megakadályozza, hogy elismerjék a mindennapi eseményeknek értelmet adó transzcendentális, isteni valóságot. Egyesek más szinten: az alkoholban, kábítószerekben sőt az öngyilkosságban keresnek kibúvót.

A kínos helyzet másik szülöttje az erőszak. Ezzel akarják pótolni a természetes és emberi környezetünknel hiányolt harmóniát és egyetértést. Eredménye: vandalizmus, verekedésbe és védtelen személyek elleni bűncselekményekbe torkolló utcai tüntetések és fosztogatások. Ez a szélsőséges és helytelen tiltakozás feljelentés a technika mindenhatósága és az esztelen pazarlás ellen. — Nem titkolhatjuk el nyugtalanságunkat ennek a helyzetnek és veszedelmes következményeinek láttán.

El kell tehát ismernünk, hogy a technika még nem áll teljesen az ember szolgálatában. Innét érthető, hogy mindig a legmodernebb műszerekkel látják el a kórházakat, de sínylődnek maguk az emberi kapcsolatok és személytelenség ver gyökeret, amely ellen küzdenek az orvosok, ápolók és személyzet. A mindinkább megkövetelt specializálódás egyre jobban elválasztja az értelmiségieket és a technokratákat azoktól, akik közvetlen kapcsolatban állnak a természettel.

Kétségtelen, hogy a kommunikáció csodálatos fejlődése (egyrészt az autópályák, másrészt a rádió és televízió) megszüntette a távolságokat és a világot mindenki számára megnyitotta. Ennek ellenére az ember, főként a nagyvárosi, soha nem érezte annyira magát egyedül mint ma. A természettel és a vidékkel való jótékony kapcsolat egyre nehezebbé válik, jóllehet szükségesebb az egyén egyensúlyához és a családi élet harmóniájának biztosítására.

Végül amikor az ember összképet akar szerezni a világ helyzetéről, témérdek aggódo felhívást érez az oly sok kiegyensúlyozatlanság láttán! A természet arra van, hogy mindenkit éltesen és tápláljon. Mégis azt látjuk, hogy megosztott emberiség lakja: kisebbik része jólétben, a nagytömeg pedig évről évre súlyosbodó szegénységben. Egyes helyeken túlsok energia áll rendelkezésre veszélyeztetni a természetes környezetet és az egészséget, másutt pedig egész vidékek maradnak fejletlenek . . .

Túl fekete ez a kép? Bizonyosan nem, mert tények igazolják, hogy az emberiség történelme válaszúthoz érkezett: súlyos kulturális krízis jellemzi a XX. század végét. A hívőnek olyan megoldást kell keresni, amely az igazi haladás megvalósítását mozdítja elő. Íme, a hit világánál végzett kutatás a következő lényegbevágó diagnózist állapítja meg: Az ember megfeledkezett számos kapocsról, amely Istennel és a természettel összefűzi. A modern világot bele kell tehát ágyazni ebbe a kettős rendszerbe, amely az embert egyszerre Istennel és természetes környezetével köti össze. Csak ezen áron menti meg az ember önmagát, és csak így lesz képes jóra fordítani azt, amit oly éleleszűen és annyi erőfeszítéssel létrehozott.

Assisi szent Ferenc példája

Nyolc évszázada (1282) született Assisiben Bernardone Ferenc. Az évszázados távolság ellenére életpéldája és lelkisége segíthet felfogásunk megváltoztatásához. Ez szükséges, ha ki akarunk jutni jelenlegi nehézségeinkből, és ha ki akarjuk kerülni, hogy katasztrofális helyzetekbe vezessenek.

Ferenc személyisége a lelkében uralkodó egységet tükrözte. Mindaz amit tett és mondott, tanúskodott arról a mély harmóniáról, amelyet Isten és maga, maga és a természet közötti viszonyában megélt. Egyidejűleg Isten és a föld gyermekének érezte magát. Példájjára a ferences lelkületet is alázatosság jellemzi a természet titkaival és mindavval szemben, ami minket körülvesz. Ettől az alázatosságtól indítva testvéri kapcsolatot érzett az összes teremtményhez: minden alkalom volt számára, hogy találkozzék testvéreivel és nővéreivel, a nappal és a holddal.

De Assisi Ferenc nem állt meg itt. Az alázatos testvéri tisztelet oda vezette, hogy a többi emberben is testvéreire találjon, akikkel mindent meg kell osztania, akikkel szolidárisnak kell lennie. Mivel minden Istené, az ember ne sajátítson ki semmit, ne legyen saját javainak rabszolgája. Ellenkezőleg, az ember Istent dicsőíti amikor másoknak ad. Így minden ember betöltheti azt a szerepet, amelyet gyakorolnia kell a világmindenség harmonikus sokféleségében.

Ferenc a béke fáradhatatlan apostola lett, mert belsejében szabaddá tette a meggyőződés, hogy minden Istenre irányul és minden az övé. Saját húsában tapasztalta meg, hogy az ember egyáltalán nem tökéletes, és maga körül látta a háború és a nyereségelházaszás kicsapongásait. De megtörte az erőszak és a bűn pokoli bűnkörét: Fegyvertelenül teremt kibékülést, szegényen készítet osztozásra. Életét átjáró harmóniáját a Naptestvér halhatatlan énekében fejezi ki. Ebben ünnepli az Isten és a világ, az összes teremtmények közötti harmóniát – beleértve az életet és a halált is.

Assisi Ferencnek a természet a szemlélődés tárgya. Szerinte a dolgok nem pusztán használati tárgyai az embernek. Szeretett személyt képviselnek: Isten és Jézus egy-egy megnyilvánulását. Minden szimbólummá és a minket szerető Istennel való találkozás alkalmává válik.

Példakép korunknak

Örültünk amikor II. János Pál Assisi Ferencet a környezet és minden evvel kapcsolatos dolog védőszentjévé nyilvánította. Ez a gesztus visszhangra talált számos természetbarát tudósnál, akiket már régóta megihletett a Poverello példája. Korunk keresztényeit segíti, hogy megtalálják a Szent Ferentől elképzelt és gyakorolt kibékülés és harmónia útját.

Igaz, a mi világunk nem a XIII. századé. De nem találhatnánk vissza mai világunkban az Istenhez és a természethez vezető útra? Ezek után a megfontolások után nem akarjuk befejezni ezt a levelet néhány gyakorlati ajánlat nélkül. Legalább rá akarunk mutatni, milyen konkrét irányítást adhat korunknak Assisi Ferenc példája: Újra fel kell fedoznünk rokonságunkat a természettel. Ez sikerül, ha egyszerűbb, kevésbé anyagias életstílust választunk. Újból meg kell tanítani gyermekeinket arra, hogy észrevegyék és élvezzék a természet egyszerű gazdagságát.

Újra fel kell fedoznünk a természetet szemlélő lelkületet; hallgatnunk kell csodálatos nyelvezetét, hogy mindenki megérthesse a teremtés és keresse saját léte igazi értelmét.

Ezért jobban kell törődnünk a természettel és helyesebben kell gazdálkodni a Teremtőtől ránk bízott javakkal. Oda kell hatnunk, hogy a természet a lehető legszenyvezetlenebb és gyógyító hatású maradjon!

Tiszteletteljesebben kell bálnunk azzal, amit a Teremtő ránk bízott, és a természet csodáiból ki kell olvasnunk Isten jelenlétét és üzenetét. Gondoljunk különösképpen az állatokra. Milyen tisztelettel és gondoskodással tartozunk nekik. Igen gyakran rosszul bálnunk velük: vásárlóiok kapzsóságának áldozatai lesznek vagy pedig a tudomány örve alatt túlzott és igazolhatatlan kísérleteket végeznek rajtuk.

Újra fel kell fedoznünk a minden emberi lét iránti köteles tiszteletet, kezdve a még meg nem született gyermektől egészen a földi létét befejező aggastyánig. Tiszteletünket azokra a személyekre is ki kell terjeszteni, akik nehézséget okoznak vagy ellenfeleink: ők is testvéreink és nővéreink Isten előtt. Assisi Ferenc példájára legyünk mi is a béke követői. Azzá leszünk ha türelmesen szembenézve a családi és munkahelyi ellentétekkkel uralkodunk titkos agresszivitásainkon, és ha a társadalmi igazságosságot világos és nyílt dialógussal keressük. Így találunk rá a családi és baráti közösség örömeire, az újra felfedezett természet egyszerű szabadságában kibontakozó öröme.

Ha ezek és a hasonló ajánlatok valósággá válnak és szokássá lesznek, rajtuk keresztül korunk férfiai és női újra visszanyerik testi és lelki egyensúlyukat. Így az ember a XX. század végén újra rátalál a remény útjára. A természet újból az öröm és a béke forrása, Isten teremtménye és az ember hazája lesz.

A svájci püspökök.

Az énekes imája

Istenem, Te kegyesen meghívtál énekeseid seregébe.

Add meg nekem az értelem lelkét, hogy ennek a szolgálatnak méltóságát valóban megértsem s neked énekelve, híveid szívét hozzád fölemeljem.

Részesíts az alázat lelkületében is, hogy ne várjak elismerést az emberektől, hanem a Zsoltáros szellemében énekeljek, aki erre az imára hív: „Uram, nyisd meg ajkaimat, és szám hirdetni fogja dicséretedet.”

Az igaz áldozatkészség lelkét add meg, hogy szolgálatomban hűséges, megbízható és áldozatos maradjak.

S végül add meg nekem az igaz hit lelkületét, hogy egész életem szeplőtelen ének legyen rólad, és hogy majd méltó lehessen egykor végnélkül zengeni dicséretedet a szentek kórusában.

Szent Cecília és Szent Pius pápa, az egyházi zene védőszentjei, esedeztetek érettem. Amen.

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

A SZENTATYA LÁTOGATÁSA KANADÁBAN

Az első lépések

Vasárnap, szeptember 9-én 11 óra 43 perckor földet ér a Szentatya, II. János Pál repülőgépe. A piros szőnyeget kiterítik és megjelenik a „zarándok” mosolygós, kedves alakja. A legkatolikusabb provinciában, Quebecben, pontosan Quebec City városban, a régi katolikus fellegrádban, a francia Kanada szívében kezdi a Szentatya körútját. Ágyúörgés fogadja. A főkormányzó, aki nő, majd a miniszterelnök nagy szeretettel köszöntik. Kanadában a két alapító nép, az angol és francia egy állammá kovácsolódott, de itt jelen van, – amint a főkormányzó mondja – szinte az egész világ azoknak az embereknek a személyében, akik a világ minden tájáról Kanada földjére jöttek, mert úgy érezték, hogy a békének egyik nagy gyümölcse, az első gyümölcse a szabadság.

A Laval Egyetemen, a Quebec City-i katedrálisban, majd hétfőn és kedden a Szűzanya és szent Anna tiszteletére szentelt búcsújáró helyeken mondott beszédeiben a Hiszekegyet és a hívő ember alapvető magatartását, igazi jelenlétét a világban magyarázta a pápa. „A nép lelke a kultúra, – mondotta – amelyben a hitnek nagy szerepe van, mert ez világítja meg a kultúrát.” Ebben az értelemben „Krisztus, az élő Isten Fia élő szegletköve minden nemzedéknek.” „Tanuljátok meg hogyan fejeztétek ki és hogyan éljétek hiteteket a változó társadalomban” – szólította fel a Szentatya Kanada népét. Határozottan kimondotta, hogy a hit és a kultúra, az Isten országa és az evilági országunk között nem szabad ellentétnek lenni, ezt összhangba kell foglalni.

Felejthetetlen volt különösen az első pápai mise felajánlási körmenete, amelyben a különböző népcsoportok képviselői díszes ruháikban vitték ajándékaikat az Úr elé. Az egész szentmise, a fiatalok balett-táncával és a kürtök harsogásával mélységes élményt jelentett mind a résztvevőknek, mind a tévénézőknek.

Montreál felé

A montreáli nagy vasúti állomáson hosszú órákkal a pápa megérkezése előtt ott tolongott a tömeg. Nemcsak Kanada legnagyobb katolikus városának közönsége (Montreálban két és negyed millió katolikus él), de az ország egész hívő, sőt közömbös népessége is úgy érezte, hogy ez a fehér ruhás ember valami közös üzenetet hozott.

A királyi palotára emlékeztető montreáli Szent József Oratórium egy egyszerű szerzetestestvér hitéből és szeretetéből épült. Itt találkozott a Szentatya kb. 3.500 pappal és szerzetessel. Hozzájuk szólva az „értékek krízisére“ mutatott rá. Az utóbbi években „a hit, az imádság, a vallásgyakorlat, a családi és erkölcsi értékek helyébe az anyagi és önző javak kerültek“. Ezért hatványozottan szükség van ma a papra. „A pap személyében gyökeres hitre talál a társadalom. Ez a hit fákllya az éjszakában és sziklaalap, amelyre a társadalom építhet.“ Végül arra kérte az egybegyűlteket, hogy „ébresszenek papi és szerzetesi hivatásokat ragyogó lelkesedésükkel és papi hivatásuk felett érzett örömmel.“

Borús volt az idő, itt-ott szemelt is az eső, de a háromszázézes tömeg rendületlenül várta a Szentatyát a Jarry Park-ban. Csodálatosan felkészült a montreáli énekkar és az ifjúság a misére. A Szentatya hatalmas beszéde a hit és a vallásos élet szépségének ünneplése volt. Annak az Istennek a magasztalása, akit szem nem látott, de Jézus Krisztus bemutatott nekünk földi életében. „Ezért, – mondotta a pápa – ez a föld ahol élünk, szent talaj. Megjelölte ezt az élő Isten jelenléte, akinek teljessége Jézus Krisztusban jelent meg. Ez a jelenlét megmarad a földön és életszentséget terem.“

A katedrálisban találkozott a Szentatya a gyermekekkel. Valaki megjegyezte: Aki ott látta őt mozogni a gyermekek között, ahogy öleli, cirógatja és szereti őket, s ahogy a gyermekek nyulnak feléje, hozzásimulnak, leveszik pileolusát, örömrivalgásukkal és ujjongásaikkal üdvözlük fehér atyjukat, az megérti hogyan szerette Jézus a kicsinyeket, akiket az édesanyák magukkal hoztak áldásra!

Szeptember 11-én este volt a quebeci látogatás fénypontja. A Szentatya találkozott a fiatalokkal az óriási olimpiai stadionban. Szimbolikus, énekkel és tánccal kísért jelenetekkel elevenítették meg a felolvasott evangéliumi szakaszt, szent János első fejezetét. Isten, aki világosság és élet, aki által a világosság a világba jött harcol a sötétséggel. Élőképben érzékeltették a sötétséget is, ami őket gyötri: az élet-bizonytalanság, munkanélküliség, a háború veszedelme, az elmagányosodás, az élet értelmetlenségének megtapasztalása. De vele szemben bemutatták a mindig győztes, diadalmas választ: győz a világosság és győz az élet, mert az utolsó szó Krisztusé!

A szentatya válaszolt a fiatalok kérdéseire. Csattanója: Ha Krisztust követitek, kifejleszthetitek összes értékeiteket!

Mit érezhet ez a több mint hatvanezer fiatal? – kérdezték a rendezőt. A válasz nagyon jó volt: óriási sokaság vallja és keresi azt, amit ő is vall és keres. Aki elégedetlen, rádöbben arra, hogy egy másik út is van. A közömbös is észreveszi, hogy valami csodálatos nagy dolog történik.

Az Atlanti Óceán partján

Itt fekszenek a kis kanadai államok. Princ Edward Island, Newfoundland, Nova Scotia. Még a nevük is mutatja, mennyire angol volt Kanada eredetének egy része. Az eső szinte állandóan esett, de a néptömeg nem zavartatta magát.

Fiatrockban megáldotta a halászok bárkáit és síkraszállt a munkások jogaiért. Kihangsúlyozta „az emberi személy elsőbbségét a termelési folyamatban”.

Keresztelő szent János bazilikájában a Szentatya a nevelőket fogadta. Többek között ezt mondta nekik: „Nagyon közel érzem magam hozzátok nevelők. Elődeitek évekig küzdöttek Newfoundlandban, hogy katolikus nevelési rendszert teremtsenek. A ti örökségetek ez. Kedves nevelők és szülők, a katolikus iskolák a ti kezeitekben vannak.”

Az ünnepi misén a család szentségéről és egységéről beszélt. A newfoundlandiakon keresztül üzeni: „Bárcsak minden keresztény család az egész világon teljesítené hivatását, mindegyik a kapott kegyelem arányában!” A Memorial Egyetemen pedig a fiatalok lelkére kötötte, hogy bízzanak Krisztusban, legyenek kritikusak önmagukhoz és a társadalomhoz, teremtsenek meg egy helyes értéksorrendet és tegyenek jót lehetőségeik szerint.

Szeptember 13-án az Ave Maris Stella acádiai himnusz köszöntötte a Szentatyát New Brunswick tartomány Moncton városában. Hősköltevény az, amit az acádiai katolikusok kiálltak: üldöztetés, áttelepítés, de hűségesek maradtak hitükhöz, nyelvükhöz és szokásaikhoz. Nekik a pápa a keresztény közösség jelentőségéről beszélt. Kérte őket: „Legyen közösségetek nyitott Krisztus lelke előtt.” A fővárosban, Halifaxban beteg gyerekeket és rokkantakat látogatott, az ifjúsággal találkozott. A lelkipásztorkodásban segítkezőkhöz így szólt: „A laikus apostolok hivatása tanúskodni Krisztusról saját otthonotokban, környezetekben, falvatokban és városokban. Először úgy segítetek az egyházat küldetésében, ha egység lesz magatartástok és hitetek között.” Az ünnepi mise mottója: „A keresztrefeszített Krisztus fölmagasztalja a hitet mindazok szívében, akik hisznek, s ő megerősíti ezeket a szíveket azzal a reménnyel, amit nem semmisíthet meg senki.”

Ontárió készül a pápa fogadására

Kanada súlypontja nagyjából mindig itt volt az Ontárió-tó partján, elsősorban a legnépesebb Ontárió tartományban. A Szentatya ide látogatott szeptember 14. és 15-én. Fővárosában, Torontóban is meleg fogadtatásban volt része. A repülőtértől a városházáig az útvonalon álltak fel a különböző népcsoportok. A parlament épületének gyönyörű parkjában láthattuk a magyarok színes csoportját ezzel a felírral: A magyarok szeretettel fogadnak! A városháza előtt békekeretet létesített a hatóság s ebben a Szentatya gyújtotta meg a békelángot. A szent Mihály székesegyházban a St. Michael katolikus iskola gyermekkórusa köszöntötte. Az egybegyűlt papsághoz szólva kiemelte a Szentatya: „A celibátus által a pap másokért élő emberré lesz!” Ez alkalommal áldotta meg a pápa azt a feszületet, amit a Torontóban épülő új magyar templom alapjaiba közben már el is helyeztek. Legyen szabad azt is megemlíteni, hogy e sorok írója gyöngye látása miatt a beteg papok között az első sorban kapott helyet. Mindezekkel a Szentatya kezett fogott, s amikor magyarul mondtam neki, hogy

magyar vagyok, ő is magyarul szólt hozzám. Sőt, kifelé menet ráismert és ráköszöntött egyik volt római teológusunkra.

Ökumenikus istentisztelet

Torontóban, a szent Pál anglikán katedrálisban ökumenikus istentiszteleten vett részt a Szentatya. Homíliájában arra buzdított, hogy tartsanak ki a közeledés és párbeszéd vonalán. Dicsérte Kanada papjait és püspökeit, mert az ekumenizmus terén előbb vannak, mint a világ más részei.

A nap talán leg szívhezszólóbb eseménye volt a pápa találkozása 55.000 lengyellel a kiállítási csarnokban. Honfitársai előtt a Szentatya – a szabadság fontos szerepére mutatott rá.

A kanadai vértanúk kegyhelyén

Az eddigi esős napok után 15-én, a Hétfájdalmú Szűz ünnepén ragyogó napsütésben érkezett Midlandra, a Torontótól 120 km-re fekvő kegyhelyre. Itt halt vértanú halált több misszionárius a Huron misszióban, a XVII. században.

A Szentatyát először végigvezették a helyreállított St. Mary-erődítményben. A kegytemplomban szólt a betegekhez: „Az egyház missziójának támogatói a betegek és öregek; azok, akik a kórházi ágyon vagy tolószékben szenvednek; mindazok, akik teljesen osztoznak megváltó Urunk keresztyében.” Az egyház számít is rájuk.

A tömegnek tartott szentbeszédjében, szeretettel emlékezett meg a pápa az indián törzsekről, a Huronokról és Algonquinokról, közöttük működtek a jezsuita vértanúk. Külön kiemelte a Mohawk-törzs liliomát, Tekakwithát, akit II. János Pál avatott boldoggá, és egy indián házaspárt, akiknek boldoggáavataási pere folyamatban van.

Amikor a büszke törzsfőket bemutatták a pápának, az egyiknél megállt: „Én téged ismerlek, – mondta – te ott voltál Rómában, amikor néhány éve boldoggá avattam Tekakwithát.” Méltóságteljesen és boldogan rezzent a tollas fejdísz az igen jeléül. Ez a törzsfő mondhatja, hogy „személyes ismerőse” a pápa.

Az indiánok szertartásosan jószagú füveket égettek az oltár körül. A Szentatyát tiszteletbeli nagyfőnökké avatták és a hősiek kiállás véráztatta sastollával tüntették ki.

Helikopteren repült a Szentatya vissza Torontóba, ahol ötszáz ezres tömeg várta a Downsiew-i repülőtéren. Fájdalmas Szűz ünnepe lévén a pápai mise homíliájának témája is Mária, aki „soha sem szűnik meg Isten tervének központjában lenni”, s akinek „anyai szolgálatát mindannyian elvárjuk és anyai hatalmában bízunk”. A felajánlási körmenet szláv, német, kínai, indiai, stb. díszbe öltözött résztvevői között ott lépegetett egy magyarruhás leány is. A hívek könyörgésének mondatai is különböző nyelveken hangzottak el. A mise végén maga a pápa is tíz nyelven köszönt el a néptől és sietett, mert már várták a zsúfolt napirend utolsó pontjához, az épülő szlovák székesegyházba. A

szertartás közben így szólt a Szentatya: „Tanúja vagyok annak, hogy Isten keze vezet benneteket és öröködi felettetek!”

A Szentatya nyugati útja

Az északi Quebec és a keleti tengerparti tartományok után Ontárió képezi Kanada középső részét. Innen vonult a Szentatya nyugatra, a préri-, gabona-termő- és olaj-tartományokba.

Vasárnap 16-án kora reggel indult a Szentatya Winnipegbe. Az ukrán majd a Szűz Mária székesegyház voltak állomásai. A Szent Bonifác kórház nemzetközi érdemrenddel tüntette ki a pápát. A Tartományi Parkban, többszázézes tömeg előtt, szentmiséjén beszélt Kanada számos nemzeti hagyományra épülő kultúrájáról és hangsúlyozta: „Az evangélium volt a különböző nemzetiségű, nyelvű és fajú férfiak és nők lelki kultúrájának forrása, és mindig az is marad. Ugyancsak ez sok nép és nemzet egyediségének és kulturális identitásának alapja szerte a nagyvilágban.” Végül arra intette a Szentatya hallgatóit: maradjanak meg a kölcsönös szeretetben! Még ezen az estén Alberta fővárosába Edmontonba repült. A szent József bazilikában tartott ekumenikus imaórán különösen arra kérte a pápa a jelenlevőket, hogy az ima és dialógus mellett működjenek közre „egy igazságosabb és békésebb világ megteremtésében”.

Szeptember 17-én tartotta meg a Szentatya az edmontoni hatású beszédjét, amelyben arra szólította fel a gazdag Északot, hogy javaiból részesítse a szegény délieket is.

A Fort Simpson-i, 18-ra tervezett találkozása az indiánokkal nem sikerült. Negyven percig keringett a Szentatya gépe a röplőtér felett, de a köd nem engedett, még a következő nap is sűrű köd lepte a tájat. Pedig a nyugati indián telepekről összesereglett benszülőttek már három napja felverték sátortáborukat és imával készültek a „pápájukkal” való találkozásra. A Szentatya kénytelen volt folytatni útját. British Columbia legnyugatibb városában, Vancouverben ragyogó napsütés fogadta. Délutáni miséjén Jézus Szívének tiszteletéről beszélt. Este nyolckor 65.000 fiatal egetrázó üdvrivalgása fogadta a Szentatyát. Ének, zene, tánc és jelenetek váltakoztak. Az indiánok megajándékozták a pápát a tekintélyhordozó jelvényvel, „a beszélő bottal”. A Szentatya az emberi élet szent jellegét hangsúlyozta. „Az egyház – mondotta – hirdeti Isten tervét minden egyes emberi élettel.”

Az utolsó állomás

Míg a Szentatya Nyugat-Kanadában járt, Ottawában, a szövetségi fővárosban, megtörtént az őrsváltás. 17-én volt az új kormány beiktatása és eskütétele.

Szeptember 19-én, a nagy Rideau Canal-on (Ottawa ékesége, mint Budapestnek a Duna) csónakon érkezik a Szentatya a fővárosba. Így sokkal többen láthatták, mintha az utcákon autózik végig. Mindenkit meglepett a hűvös, hiva-

talnok-jellegű, angolos Ottawa lelkesedése. Több ember köszöntötte a pápát a kanális két partjáról, mint a város összlakossága. A környékből is bejöttek az emberek. Útja most a Jézus és Mária szolgáló leányainak zárdájába vezetett, ahol a nővéreknek misét mondott. Homíliájában a zárdai életet dicsérte: „Zárdai életetek úgy van megszervezve, hogy elősegíti az istenélményt. Ezt szolgálja visszavonulások a világtól a velejáró egyedülléttel; hallgatástok, az odafigyelő és a szeretet csöndje; aszkézistek az önsanyargatással; feladataitok, melyekkel a megváltói művet segítitek; a testvéri közösségtek, mely állandóan megújul; a mindennapi eukarisztiátok, amely egyesíti szenvedéseiteket Krisztuséival.” Majd Kanada kb. 40.000 szerzetesnőjéhez fordult: „Szabadon szenteltétek magatokat az Úrnak... Nem érti ezt meg mindenki...” Végül így szólt: „Istennek szenteltségtek kitüntetés számotokra, de ti vagytok az egyház büszkesége is.”

Az esti órák a parlamentbe vitték a Szentatyát. Először beszélgetést folytatott a kormányzóval és miniszterelnökkel, majd a díszteremben 1200 magasrangú személlyel találkozott. Megköszönte az Istennek és Kanadának, amit kapott a két hét folyamán. Lelkükre kötötte a békéért való munkálkodást, az élet védelmét és a felelősség vállalást másokért. Elismerte Kanada érdemeit a világ-béke és a harmadik világ megsegítésében. Azt is kiemelte, hogy ez az ország a bevándorlókat embert megillető tisztelettel fogadja és segíti.

A kormányzó köszönő válaszában megígérte, hogy Kanada szívére veszi mindazt, amit a pápától tanult és segíti a Szentatyát a jobb, békésebb és igazságosabb világ megteremtésében.

Beköszöntött az utolsó nap, szeptember 20. A Miasszonyunk bazilikában megköszönte a Szentatyát a szervezők odaadó munkáját. A Szeretet Nővéreinek anyaházában fogadta a kanadai püspöki kart és elbeszélgetett velük a különböző bizottságok munkájáról. Buzdította a püspököket, „legyenek tanúi a hitnek, vigyázzanak a családi élet méltóságára, egyengessék a teológiai kutatásokat és adjanak világos lelkipásztori irányelveket”.

Utolsó szentmiséjén összefoglalta eddigi tanítását. Nyolc nyelven megisméltelte: „Boldogok, akik a békességért munkálkodnak!”

Este 6,30-kor indult volna gépe vissza az örök városba, Rómába, de fél kilenc lett belőle. Nem tudtak egymástól elszakadni: a pápa és a vendéglátói. A hangulatot legjobban a tévé bemondónó szavai tükrözték: „Hála Istennek, hogy késik a Szentatyát, legalább tovább lesz közöttünk!”

Záradéku ide kíváncsnak II. János Pál búcsúszavai: „Zárandoklásom Isten népének kegyhelyeire egy lépés azon a hosszú úton, amely az emberiséget, Isten kegyelmével megújulásra és a testvéri szolidaritás teljességére vezet az életszentség útján.”

Békési István

LEGYETEK SZENTEK!

A Karizmatikus Megújulás papi lelkigyakorlata, Róma, 1984. okt. 5–9.

Tom Forrest atya 1984. okt. 5-én a VI. Pál Kihallgatási Csarnokban Martin Luther King világszerte ismert mondását vette alapul üdvözlő beszédében: „Álmodtam, hogy ezer meg ezer pap jön össze a világ minden tájáról” . . . S valóban a földkerekség több mint 100 országból jöttek össze, hogy egy világtávlatokban gondolkodó papi lelkigyakorlaton vegyenek részt. Mottója: Legyetek szentek!, már kifejezte, mire megy a tét.

A világ minden tájáról összesereglett 6000 résztvevő között (soraikban több mint száz püspök!) a 73 osztrák pap szerény kis csoportot alkotott. Ennek ellenére ezek a napok mindazoknak, akik jelenlehettek, felejthetetlenül mély lelki élményt jelentettek. A Nemzetközi Karizmatikus Mozgalom küldte szét a meghívókat, a kifogástalan rendezés is az ő érdeme. Az előadók, szónokok szintén különböző világrészekről jöttek. Többek között Suenens belga, Gantin afrikai kardinális, A. Uriber Jaramillo püspök Kolumbiából, Valerian D'Souza Indiából, Pater E. Tardiff Kanadából, Pater M. Scanlan az Egyesült Államokból és Teréz anya Kalkuttából. Az elmélkedések, prédikációk szívünket, bensőnket indították meg. De nemcsak beszédek hangzottak el, maradt idő a személyes imára: Krisztus az Oltáriszentségben – Bernini baldachinja alatt, Péter-oltárán – naponta tartott fogadóórát. Ezekre használták ki ezt a lehetőséget, hogy csendes imáadásban időzzenek Vele, vagy közvetlen párbeszédbe elegyedjenek avval, aki létünk, küldetésünk alapja. Az elmélkedések közötti szünetekben pedig a papok kölcsönösen segítették egymást a kiengesztelődés szentségével, testvéri búzdítással.

A központban tehát nem teológiai eszme-futtatások álltak, s az sem, hogy rátaláljunk papi önazonosságunkra. A súlypont a papi küldetés titkának teljesebb átélésére helyeződött. Jól jellemzi ezt Teréz anya buzdítása. Egyszerű, alázattól sugallt szavai nemcsak a papok fülébe és értelmébe hatoltak be: szívüket érintették meg. Az enyémet is! Ezekkel a kegyelmekben oly gazdag napokkal emlékezetemben mindig összekapcsolódik Teréz anya könyörgő szavú felhívása: „Segítsetek minket az imában, segítsetek, hogy higgyünk, segítsetek, hogy szeressünk! Segítsetek, hogy Jézusnak szolgáljunk a szegényekben és a haldoklóknak! Adjátok nekünk Jézust! Az emberek, anélkül hogy tudnák, Istent éheznek. Őt hirdessétek, Őt adjátok nekünk! Töltsétek be a szentség, a tiszta élet utáni vágyunkat! Adjátok nekünk Isten megbocsátását, irgalmát, szeretetét és gyengédségét! Legyetek papok minden porcikátokban: Olyan sokat kaptatok Istentől! Övéi vagytok a nap 24 órájában. Egyedül ti adhatjátok nekünk Jézust. . . Papok, ne szociális dolgozók legyetek! Jézusra van szükségünk. Tanítsatok minket imádkozni! Tanítsatok meg, hogy szentek legyünk, tanítsatok meg, hogy tiszta szívből szeressük az embereket és így is szolgál-

junk nekik. Segítetek, hogy imádjuk Jézust! Mi imádkozunk értetek, hogy mindezt megtegyétek. Micsoda érték az ember, micsoda szent hivatás rejlik a szívében. Tegyetek meg mindent, hogy ez az Isten-kép valósággá éri ben-nünk. Tegyetek meg mindent, hogy az emberen keresztül érezhető legyen Isten gyöngédsége."

Igen mély benyomást gyakorolt rám a találkozás is Kléner László Brazília Bahia tartományában működő magyar misszionáriussal. A lelki gyakorlaton ismerkedtünk össze. Meghatott lelkesedése híveiért, Krisztusért. Micsoda meggyőződés áradt szavaiból, amikor munkájáról beszélt: 70 kisebb-nagyobb kápolnát lát el, 200 hittanos csoportja van s ezekben hatvan-hetven gyerek. S mennyire hívott, menjek én is oda misszionáriusnak.

A lelki gyakorlat óta tudom azt is milyen nagy egy ilyen 6000-es tömeg. Bár nyolcas sorokban vonultunk be a Szent Péter bazilikába, a menet mégis egy kilométernél hosszabbra nyúlt.

Az utolsó nap a Szentatya koncelebrált evvel a „világegyházzal“, amely Péter utóda körül gyűlt össze. A pápa rávilágított a papi hivatás jelentőségére. Beszédének témája: Isten mindegyiketeket szeret. A pap értékét domborította ki, amikor hangsúlyozta: „A mai világnak szüksége van papokra, főként szent-életűekre!“ A papszentelési liturgiából idézte: „Mindenható Isten, újíts meg bennük a Szentleket! Add, hogy álhatatosak maradjanak papi méltóságukhoz, amelyet kezdeből kaptak. Legyen életük biztatás és útmutatás mindenki számára.“ Majd intett bennünket: „Szentségre szóló különleges hivatástok program, hogy készségesen engedelmeskedjete a Szentléleknek. Ha feleltek fel-szólítására, megvalósítja, hogy fokozatosan azonosuljatok Krisztussal: eszmény-képével, tanításával, személyével. Ő az isteni üdvtörténet munkatársainak méltóságára emel titeket. – A pap nem feledheti: gyakorolnia kell szerepét a lelkek megkülönböztetésében, a lelkivezetésben és a nevelésben. Így felel meg a kötelező tanítás, szentségi gyógyítás és az egyházi vezetési feladatának, amely annyiban sajátja, amennyiben Krisztus, a Főpap hármas hatalmával fölruházta. Ma, sokkal inkább mint valaha, a papnak minden egyes hívót a hitre kell nevelnie; ebben a munkájában mindenféle „eltömege-sítés“ veszélyét kerülnie kell... Meggyőződve, hogy hivatástok nélkülözhetetlen szolgálat az embereknek, törekedjete megérteni és szeretni a mai embert, főleg azáltal, hogy közvetítitek számára a bizonyosságot: Isten szereti őt...“

A Szentatya jelenléte azokat is megnyugtatta, akik féltek, hogy csak „messzi-ről int majd papjainak“; megerősítette a három nap mély élményét. Számomra, s bizonyára a legtöbb résztvevő pap számára az volt a legjelentősebb tapasztalat és összbenyomás, hogy mennyien kötelezték el magukat Jézus szolgálatára, és hogy érdemes az egész életet Jézus rendelkezésére bocsátani.

Hubert Luxbacher, plébános

HOGYAN ÜNNEPELTE JÉZUS A SZOMBATOT

Érdekes és izgalmas vizsgálni, hogyan töltötte el Jézus az Úr napját, a szombatot. Ezen nap jellegét meghatározza az istentiszteleti hely, a liturgia és a családi szokás. Éppen ennek az idegenszerűsége vezethet el minket arra, hogy meggondoljuk a saját vasárnapunk megünneplését.

Isten helye

Jézus, Máriával és Józseffel a zsinagógába ment minden szombaton de. kilenckor és du. félőtkor. Számára a zsinagóga az Istennel való találkozás megbízható és kedves helye volt, amely berendezésével valószínűleg a jeruzsálemi templomra emlékeztetett. A terem hosszúkás volt, kétharmadában padok, az előlső egynegyede magasított. Názáretben ez az északi oldalnak felel meg. Itt áll a felolvasó állvány és padok a közösség tekintélyes tagjai számára, mint amilyenek pl. az Írástudók. Róluk mondotta Jézus, hogy szeretik lefoglalni ezeket a padokat és ünnepeztetik magukat (Mt 23,6). A felolvasó állvány mögött található, egy láda, ahol nem a Szentséget, hanem a Tórát őrzik. Ez foglalja magába Mózes öt könyvét, amelyeket Mózes a Sinai hegyen diktált le, és a próféták írásait. A Bibliát, magyarul „a könyvet” őrizték és tisztelték a ládában. Innen hozták ünnepélyes körmenetben az állványra, felolvasásra.

Az emberek istentiszteletre jöttek össze a názáreti zsinagógában minden szombaton, valószínűleg még a piaci napokon, hétfőn és csütörtökön; esetleg a többi napokon is. Előírás volt: egy minjan, azaz tíz tizenhárom évnél idősebb férfi legyen jelen, hogy megtartsák az istentiszteletet. Többek között ennek az előírásnak köszönhető, hogy a férfiak felelősnek érezték magukat az istentiszteletért.

A közösség imája

A mindennapi imákat mondta Jézus egész „házával” szombaton az istentisztelet első részében. Az egybegyűlt közösség nagyon aktív volt. Mindenkit felszólítottak, hogy mondja el a „sema”-t, Izrael „krédóját” (vö. MTörv 6). A „chasan”-on, a templomszolgán kívül volt egy előljáró, akinek rendszerint „rabbinak”, tanultnak kellett lennie. De a semát és a velejáró áldásokat a közösség egyik tagjának kellett mondania a nép felé fordulva, nem pedig a rabbinak vagy templomszolgának. A szöveg hosszú, de a lényege ez: „Halld, Izrael! Az Úr, a mi Istenünk az egyetlen Úr! Szeresd Uradat, Istenedet szíved, lelked mélyéből, minden erőddel! Ezeket a parancsokat, amelyeket ma szabok neked, őrizd meg szívedben és vésd gyermekeidnek is az eszébe, beszélj róluk, amikor otthon tartózkodsz s amikor úton vagy, amikor lefekszel s amikor felkelsz” (MTörv 6,4-7).

Ezt követte a „tizennyolc ima“, a közbenjáró ima, amelyben a közösség a világ kéréseit vitte Isten elé. Ennek részei (a kaddis) a Miatyánkhoz vezetnek, ilyenek pl. a kérések, hogy szenteltessék meg a te neved, ne vígy minket a kísértésbe, jöjjön el, a Te országod, küld el az Üdvösséget. Ismét egy laikust szólítottak fel imára. Jó szokás szerint kétszer visszautasította az illető alázatosságból, harmadszori felszólításra, elfogadta. A láda felé fordulva, mint a közösség, a litániáknál szokásos módon mondta az imát, amit a férfiak, asszonyok és gyermekek napjában háromszor végeznek; a könyörgéseket, amelyek a katolikusokat a nagypéntek egyetemes könyörgéseire emlékeztetik.

Az ima áldással zárul. Ha jelen van valaki, vagy többen is Áron nemzetségéből elő kell lépniük s ők adják az áldást. Erre kötelezi őket az öröklött papság. Előírás, hogyan tartsák kezüket és ujjukat, miközben a papok mondják: „Áldjon meg az Úr és oltalmazzon! Ragyogtassa rád arcát az Úr és legyen hozzád jóságos! Fordítsa feléd arcát az Úr és szerezzen neked üdvösséget!” (Szám 6,24-26)

Isten szava

A zsinagógai istentisztelet második része a Szentírással való találkozás. Izraelben, Jézus korában, a Tóra 154–175 részre volt osztva úgy, hogy két év alatt végigolvasták. A Teremtés könyvétől a Második Törvény-ig három évig tartott. Először a papok, majd a leviták s végül a civilek kerültek sorra. Minden szombaton hét felolvasóra volt szükség. A szövegek nagy részét Mózes öt könyvéből vették, két–három olvasmányt pedig a prófétáktól. Miután előhozták és meghallgatták a Bibliát, felkértek egy tanultabb egyént, tartson szentbeszédet. Valakit felszólítottak, alkalmazza a hallott szöveget. Így került Jézusra is sor Lk 4,20 szerint és akkor adta meg életprogramját: Ma beteljesedett az írás, amit az imént hallottatok. Az Úr küldött, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek, s hirdessem a foglyoknak a szabadulást, a vakoknak a látást (vö. Lk 4,18; Iz 61,1).

Szokás a családban

Jézus szombatja pénteken kezdődött, miután szertartással, mint jegyest köszöntötték a szombatot. Előző este kezdetét vette az előkészület az Úr napjára. Végül hallotta a kürt hármassá vagy hatszoros jelét. A templomszolga, chasan előhozta a szombati harsonát a zsinagóga szekrényéből. Az első jelre a férfiaknak kellett abbahagyniok a mezei munkát, másodikra a boltok zártak be, míg a harmadik jelezte az asszonyok kötelességét: meggyújtani a szombati mécsesét.

Hogyan került sor a szombati mécsesre? Ez egy kis fény, összehasonlítható a katolikus templom örökmécsesével. Ez égett szombat elmúltáig. Isten a világ világossága, ezt tudta Jézus. „Én vagyok a világ világossága“ (Jn 8,12), keresztelező János pedig a szombati mécses (Jn 5,35; vö. 5,16.46k), – János evangé-

luma szerint ez volt Jézus nézete. „Ti vagytok a világ világossága“ (Mt 5,14) – mondotta tanítványainak.

Ha Isten a világ világossága, ez azt jelenti, hogy Ádám, az Ő képmása is, a világ világossága. Mivel Éva elkövette nagy hibáját, ez a világosság elsötétült. Ezért kell az asszonynak más kötelességei mellett arról gondoskodnia, hogy elegendő olaj legyen a házban, készen álljon a szombati mécses és hogy szombat este meggyújthassák s így az Isten világossága, a szombati mécses égjen. Ennek a fénynek kell kifejeznie, hogy Isten a világ világossága. Ez az esemény azt akarja mondani, hogy az anya és feleség feladata: virrasszon bölcs „szűz-ként“ (vö. Mt 25,1-13), ne engedje kialudni e fényt és ügyeljen arra, hogy ez a fény égjen, az Isten jelen maradjon a családi körben és a családi otthonban. Ezt olvassuk a 204 a „tanchban“ (Szám 8,2): „Miután a mécses felrakod.“ Erre gondol a zsoltár (18,29) is: „Lámpáimat te gyűjtöd meg.“ Az izraeliták ezt mondják Istennek: Világ Ura, te azt parancsolod, hogy fényt gyűjtsunk neked, habár Te vagy a világ világossága és a világosság nálad lakozik (vö. Dán 2,22), mégis Te parancsolod: Ha felrakod a mécseseket, ügyelj, hogy a két mécses a gyertyatartó előtti térre vesse fényét (Szám 8,2). Isten így szól a zsidókhoz: Nem mintha rátok szorulnék, inkább nektek kell világoskodnotok úgy, ahogy én megvilágosítottalak benneteket (a felhőoszloppal a pusztai vándorlás idején). Miért tettem ezt? Azért, hogy fölmagasztaljalak benneteket a nemzetek előtt. Hadd mondják: Nézd, Izrael annak világoskodik, aki mindenkit megvilágosít!

A családjánya nemcsak a kis, homályosodó, sárguló lángra vigyázott. Kitararította a házat, előkészítette és előre megfőzte az eleséget (ma a család a melegítőszekrénybe teszi táplálékát, régebben hideget ettek szombatonként), hogy minden idejüket Istennek szentelhessék. Az emberek „alámerültek“, azaz megfürödtek és várták a szombat kezdetét, hogy a harmadik kürtszóra megkezdhesék azt az időt, ami kizárólag az Istené.

Szombat, az Úr napja

Egy keresztény három észrevétele a péntek esti megnyitó istentiszteleten rávilágíthat ennek mélységére és különlegességére a mi vasárnapi ünneplésünkkel szemben:

1. Körmenetszerűséggel vezettek be egy embert a közösségbe, akinek édesanyja meghalt. A zsinagóga bejáratánál ezzel fogadták: Bár anyád halott, mégis hozzánk tartozol. Együtt fogjuk viselni ezt a csapást.
2. Az istentisztelet végén megáldották az apák gyermekeiket.
3. Minden jelenlevő foglalkozott valamilyen formában a bibliai olvasmányok szövegével és tartalmával.

A tízparancs mellett az Ószövetség két más szövege is kapcsolatba hozza az Úr napját az Istennel. Az egyik a teremtéstörténet: Ter 1-2,4a. Maga az Isten az, aki hat napig dolgozik és hetedik nap pihen. Maga az Isten az, aki hétnapos ritmusban él és azt a ritmust megszenteli. A másik szöveg a mannatörténet a

pusztában: „Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma”: az izraeliták menekülnek egyiptomból. Isten megszabadította őket s most éheznek és zúgolódnak. Erre kapták Istentől a mannát, de csak annyit, amennyire naponta szükségük volt. Pénteken viszont kétszeres adagot kaptak, hogy szombaton ne keljen szedniök, mert ez a nap ünneplésre, beszélgetésre, Istennel való találkozásra volt előrelátva (Kiv 16; MTörv 8,3).

Wolfgang Feneberg

SZENT VÁRAKOZÁS

Adventi szent várakozásban élünk mindnyájan, de mi tudjuk, hogy várakozásunk beteljesedik: az Úr közel van, ajtónkban áll és kopogtat. Ahogyan a várakozás napjaiban elmélkedem, arra jöttem rá, hogy az emberi élet velejárója a várakozás: valamire mindig várunk, valakinek el kell jönnie az életünkbe, hogy boldogabbak legyünk... A várakozás egyedül csak az emberre jellemző, minden más teremtett lény beéri a pillanattal, azt egésznek, teljesnek érzi. De nem úgy az ember! Első gondolatra úgy tűnik, hogy nehéz lenne pontosítani, hogy ki mire és kire vár. Az alaposabb megfigyelés után azonban kitűnik, hogy azt várjuk a holnaptól, hogy biztosabb teljességre jussunk általa. Persze az eltérés ott mutatkozik, hogy ki mit tart teljességnek. Aztán a maga által megítélt teljességért küzd, fárad. Az ember örökké éhes és szomjas, érzi, hogy semmi földi cél nem ad maradandó értelmet és értéket. Amikor elérte, már tovább is halad, kielégítetlenül marad, újabb teljesség után kutat. Pedig az Isten nem céltalanságot adott az embernek, hanem a beérkezés, a boldogság állapotára teremtette meg őt az Úr. Boldogságra született minden ember. Ady Endre így fogalmazza meg az emberi éhséget: „Ezért minden önkínzás, ének, – Szeretném ha szeretnének, – S lennék valakié...”

A Szentírás pedig így tanít az ember eredetéről és célbajutásáról: „Isten megteremtette az embert, saját képmására teremtette meg őt” (Ter 1,27). Isten képmásának lenni annyit jelent, hogy Isten gyermekének tart engemet. És ezt valahogyan minden pogány vallás is megsejti. Ha hozzáértő módon kutatjuk a vallások tartalmát és célját, mindegyik közös vonása, hogy az ember arra vágyódik, hogy az istenségek közeledjenek feléje, s hogy valahogy emeljék fel a maguk életébe... Minden kuszaság, értelmi-akarati eltévelyedés ellenére ott él a vágy: Isten gyermekévé válni! A bukás utáni isteni ígélet nem veszett ki az emberiségből: Eljön a Szabadító.

Minden pillanatban a megígért Szabadítóra vár minden ember. Az is, aki nem tudja megfogalmazni, hiszen közös az eredetünk, sorsunk és célunk: „Üdvözítő Istenünk azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön” (1Tim 2,5). Innen magyarázható a közös vágy: eljutni a boldogságra! A Szabadító helyreállítja majd az eredeti isteni tervet: Az ember Isten képmása lehet, s mint ilyen benne él az Isten szeretetében... Ez a várakozás földi életünk motorja, ez ván-

dorlásunk ereje és tartalma. Ha ez a várakozás hiányozna életünkől, nem lennénk több, mint minden teremtmény. Az ember létét megelőzi az isteni kegyelem. Az ember eszmélése pillanatától tudja-érzi, hogy mindig több annál, amit ki tud mondani önmagáról. Érzi, hogy nem csak a földre való, érzi, hogy szeretetből él, hogy várnak rá... St. Ágoston ezt így fogalmazta meg: „Magadért teremtettél bennünket, Uram, s nyugtalan a szívünk, míg meg nem nyugszik benned...” A megnyugvás az ember célbaérkezését jelenti: ott vagyok, ahová tartozom. Az Isten megelőzte keresésünket: „Nem mi szerettük Istent, hanem ő szeretett bennünket és elküldte Fiát”... (1Jn 4,7), hogy az emberi élet célba érjen. Isten szeretetében élni a teljességet jelenti: erre született minden ember. Azért van emberi élet a földön, hogy a szeretet növekedjen, szétáradjon, egyre több helyen, hogy az életnek isteni értelme legyen!

Isten kézzelfoghatóan szeret minket Fiában, és Jézus példája követhető módon mutatja az utat, amely a szereteten keresztül célba vezet minket. Más úton járva eltévedne az ember. Jézus óta azonban biztosak vagyunk abban, hogy nincs reménytelen élet, mert megmutatta, hogy még a kereszten is növelhető a szeretet. Szt. János apostol mondta is, hogy aki nem szeret az „nem tudja hová megy”. Az nem éri el sorsa beteljesülését, „sötétben él és sötétben jár” (1Jn 2,11). Sötétben pedig semmi érdemeset nem tud tenni az ember. Jézus óta a szeretet útja a szolgálat: „Példát adtam nektek, amint én tettem veletek, ti is úgy tegyetek” (Jn 13,15). „Úgy vagyok köztetek, mint a szolga” (Lk 22,27). Amikor szeretünk Jézus születik meg bennünk: karácsonyban élhetünk minden pillanatban. Megélhetem, hogy „az Isten előbb szeret”, s a megélt szeretetet Jézus példája szerint továbbíthatom. Jézus ezért jött el az Atyától: Benne kezdetét vette a szeretet körforgása. Jézusban elfogadom az Atyát és továbbítom. A szeretetet olykor emberek, események továbbítják felém, de mindig jön, hiszen ebből élünk... Ez a szeretet-kiadás-továbbadás az emberi élet ritmusa, íze, szépsége, értelme-értéke. Enélkül nincs emberi élet.

Mi tudjuk tehát, hogy a karácsony lényege nem egyedül az adok-kapok kedveskedés, hanem az, hogy Isten megelőzőtt minket szeretetével. Ezzel hívott az életbe, ezt tartom fenn, ez lesz örök sorsunk. Én azért tudok szeretni, mert az Isten már előbb szeretett engemet...

Az emberré lett Isten érkezését várjuk, hogy az ember Általa visszaérkezessen az istenfiúság állapotába. Ő megtette az első lépéseket: közeledik felém. Közeledése hálát ébreszt bennem. Hálámat Isten felé pedig csak az embereknek adott szeretetben tudom kimutatni. Mert a testté lett ige, tőlem is függ: szolgálatban kell állnom, hogy szeretete azok felé is kiáradhasson, akik nem ismerik fel őt! Csak ebben a kiárasztásban bontakozom ki, leszek Isten gondolata szerinti ember: hordózója képmásának, az istenfiúság várománya. A kibontakozás pedig állandó karácsony: Istennek állandó megszületése bennem: engedem, hogy átjárjon, hogy kiáradjon belőlem. Így leszek „Isten képmására teremtett ember”, aki méltó az ő szeretetközösségére. – Amen.

Marton Mária

A TABERNÁKULUM ELŐTT

Uram, nem mennek ki a fejemből a mai vasárnap olvasmányának szavai (Ter 18,20-33). Hogyan beszél Veled Istennek ez az embere, Ábrahám! Alkudozik, szemrehányást tesz, valósággal kioktat: „Valóban el akarod pusztítani az igazakat is a gonoszokkal? . . . Távól legyen ez tőled. Az egész föld bírása nem járna el igazságosan.” Mintha bizony hasonló lennél hozzá. Dehát végül is nem vagy-e? nem lettél-e? És nem tudjuk-e ezt mi ma sokkal inkább Ábrahám-nál? Mégsem merünk szabadon, őszintén közelíteni Hozzád. Betanult szavakat morzsolunk, nem azt mondjuk, ami igazán a szívünkön fekszik.

Pedig mintha igaza lenne Ábrahámnak. Micsoda botrány a világ nyomorult-jainak sorsa, az ártatlanok, a gyermekek szenvedése, akiket mások bűnei megnyomorítanak, akár halálba is visznek. „Ha van Isten, hogyan nézheti ezt el? hogyan engedheti meg?”

Dehát mit is követel Ábrahám? mit követelek én? Nem kevesebbet, mint hogy csodával nyúljon bele mindegyre a világ folyásába. Valami rendkívüli módon hiúsítsd meg a gonoszok szándékait, vagy legalábbis mentsd ki közülük a jókat, és óvd meg őket a rossztól. Csakhogy Te a világot törvényeivel együtt teremtetted, szabadakarattal az embert. Nem feladatod, hogy mintegy javítóműhelyként állandóan, esetenként helyreigazgasd, amit mi elrontunk. Végső soron, tudom, úgyis kihozod tervedet a dolgokból, a történeésekből. Végső soron, igen. De addig mennyi könny, mennyi vér, mennyi baj, mennyi pusztulás, mennyi emberi ostobaság, korlátoltság! És az elemi csapások, a terrorizmus, a háború nem nézi, ki bűnös, ki nem.

Nincs hát megoldás? Van, csak mélyebben, titokzatosabban. „Ha ötven igazat találok Szodoma városában, értük megkegyelmezek az egész helységnek.” És Ábrahám, mihelyt egyszer felcsillant előtte irgalmad reménye, egyre merészebbé válik. Figyelem bámulatra méltó alkudozását, amint végül is az ötven igazat leszorítja tízre. Szinte visszaél türelmeddel, jóságoddal. Nem így teszek-e mindig újból én is? De Te hagyod, mert a mélyből mégis csak az irántad való bizalom beszél, és ez Szíved gyöngye pontja, ezzel hatolhatunk bele. És amikor megrendít az Irgalom nagysága, végül is rá kell ismernem, hogy az én szívemen dörömböl. Nincsen kitérés a gondolat elől: légy te az egyik a tíz igaz közül! Akkor, igen, akkor bátran szólhatok a többiért. Akkor özönnel tudod árasztani kegyelmedet másokra, hogy megtérjenek és megmeneküljenek. Akkor . . . de hol vagyok én ettől! Jelenlevő Jézus, egyetlen Igaz az emberek fiai között, ebben segíts! ehhez add kegyelmedet!

S. M.

Olvásóink évtizeden keresztül találkoztak lapunkban, kiadványainkban S. M. (= Sántha Máté) nevével. Fenti elmékedése valószínűleg az utolsó írás, amit tőle közölhetünk a Szolgálatban. Urunk és Teremtőnk 1984. szept. 25-én, Klagenfurtban, magához szólította hű és áldozatos szolgálóját, Dr. Kardos Klárát. Hogy miért választotta magának a Sántha Máté írói nevet, azt nem tudjuk; titkát magával vitte sírjába.

Végrendeletében meghagyta, hogy ne készítsünk róla se gyászjelentést, se nekrológot. Visszavonultan élt és dolgozott Krisztusért, Egyházáért, az emberekért, barátaiért. Mégis úgy látjuk, hogy Isten iránti köteles hálánk ellen vételnék, ha legalább röviden nem közölnénk olvasóinkkal mennyi jóval halmozta el az Úr munkatársunkat és rajta keresztül minket. Nem egészen 15 évet töltött Klagenfurtban, a magyar papok és hívők lelkeségének szolgálatában. Ezalatt, egyéb kiadóknál közölt munkái és lapunkban megjelent cikkei, könyvismertetései, beszámolóí mellett a Szolgálat mellékleteiből 10-et egyedül vagy mások közreműködésével írt illetve szerkesztett, másik 25-öt pedig fordított és sajtó alá rendezett. Találónan mondotta a Vatikáni Rádió szept. 26-i adásában: ő volt a lelke a klagenfurti szerkesztőségnek. — De méltatásunk helyett beszéljen ő maga (első levél részlet) és barátai, ismerősei (a többi szemelvény).

Klagenfurt, 1984. Színváltozás ünnepén. — Kedves Barátaim!

Igaz, második „körlevelem” után eltökéltem, hogy nem írok többet... Most mégis úgy érzem: tartozom azzal, hogy az utóbbi idők néhány élményével fölkeresselek beneteket... 1984. júl. 3-án hirtelen kiderült, hogy a rák hirtelen diffúzzá vált, a tüdőben kiterjedt, a májat is megtámadta, és az agyban egy kis daganat támadt, ami beszédzavarokkal árulta el magát. Utóbbi következményeinek elkerülésére azóta 12 sugarat kaptam, amit jól viseltem és használt is... Természetesen most már minden percben számítani lehet egy döntő attackra... .

Most következik, amit talán érdemes elmondani. — Július 2-a óta a kegyelemnek valóságos zuhatagát kapom, úgyhogy valósággal kézzel tapintom Isten gondviselő szeretetét. Ne holmi „lebegésre” gondoljak. Szolid, egyszerű kegyelmek: apró figyelmességek felülről, sok-sok szeretet és kedvesség, ami környezetemből és leveleitekből árad felém. Hálás köszönet érte... Levelezésem bizony alaposan le kell állítanom, mert egyszerűen nem győzöm... . Ami viszont egyre nagyobb örömmel tölt el: annak tudata, hányan várnak rám odaát! Azok az áldott nagyemberek, akiket életem során ismernem adatott, már mind ott vannak, s azok jórésze is, akikhez egészen szoros kapcsolat fűzött. A viszontlátás előíze csodálatos. Milyen közel van egymáshoz ez a két világ! Ha majd átlépek a Fénybe (előbb persze nyilván letöltvén időm a tisztítóhelyen, ahonnet talán majd sikeresen kiimádkoztok), biztosan továbbra is közel leszek mindegyikőtökhöz! Azon a módon, mint ideleinn, csakhogy hibátlan szépséggel és kiteljesedett szeretettel... .

Kívül-belül mélységes béke tölt el. Bízom benne, hogy ha idővel rosszabbul is lesz, a béke legalább a lélek mélyén megmarad. És szeretném, hogy egész hátralevő életem egyetlen nagy hálaadás legyen. Segítsetek ebben ti is, és tanuljátok meg a saját életemekben is. Amíg az ember egészséges, olyan könnyedén veszti tudomásul, hogy enni és aludni tud, hogy lát, hall, beszél, jár-kei, dolgozik... Aztán lassan megtanulja, hogy mindezért hálálkodjék. Nem is szólva a többi, nagyobb adományról.

Azt szoktam mostanában mondani, hogy a mi szótárunkból hiányzik a „búcsú” szó. Ez talán a fentiekből érthető. Tehát, kedves Barátaim: a boldog, örök viszontlátásra.
Klára

— Klárával 12 éves korunk óta osztálytársak voltunk, ezzel egyidős barátságunk is. Mindig kiváló tanuló volt annak ellenére, hogy körülményei nagyon nehezzé tették munkáját. Különös ember volt már gyermekkorában, aki sok meg nem értéssel és kevés szeretettel találkozott, annak ellenére, hogy rendkívüli képességeit, nagyszerű jellemét mindenki elismerte. Aki őt mélyebben látta, érezhette vágyódását az igazi szeretet után, amit Istenben talált meg. — Hűségesen szolgálta Urát, néha szárnyaló örömmel, máskor kemény elszántsággal. Olyan szolgálatokat tett barátainak, amelyek összehasonlíthatatlanok mások és a mi hozzáállásunkkal. — Nekem a legnagyobb segítséget gyermekeim nevelésében és nehéz, problematikus házasságom tartós elviselésében adta. Kemény viták, sőt küzdelmek jellemezték barátságunk kései szakaszát, ennek ellenére kitartottunk benne. Biztosan én voltam az, aki a nagyobb ajándékot kaptam.

— Jó magam már 46 esztendeje ismerem. Együtt hallgattuk a szegedi egyetemen boldog emlékü Sík Sándort. Klára már ott kitűnt kiváló tehetségével. Mindannyian felnéztünk rá. Nagy tehetségét nem rejtette véka alá, kamatoztatta százszorosán. Igazi apostoli munkát végzett. — Klárát nagyon szerettem, úgy örültem, amikor meglátogathattam, felmelegedett a régi barátság. Sajnos, ritkán kerültem le hozzá. De imával támogattuk egymást. Remélem, most már hozzá lehet fordulni, majd közbenjár érettség odafent. — A jó Isten fizesse vissza neki százszorosán, ezerszeresen minden törekvését, fáradozását. Még fél egészséggel is erőltette magát, hogy még sokat termelhessen.

— Most értesültem Klára haláláról. Hihetetlen használható, mindenre kész munkatárs volt. Most a szó legszorosabb értelmében: pótolhatatlan. Nagyszerű nyelvtudása, fordítókézsége páratlan. Soha nem felejttem el, hogy 1951-ben jelentkeztem nálam és kijelentette, hogy rendelkezem képességeivel: ő mindenre kész, minden ellenszolgáltatás nélkül. Akkor, sajnos, olyan körülmények voltak, hogy aligha lehetett felhasználni rendkívüli képességeit. De a jó Isten mégis megadta neki, hogy sokat tehetett Isten magyar egyházáért.

— Együtt térdeltünk kilenc éven át a „Gazda” (= Sík Sándor) vasárnapi miséjén, és utána egymást követtük a fogadószobájában egy kis beszélgetésre és gyógyásra. Teljesen mások voltunk és mégis egyek a „Gazda” és az Örök Gazda iránti szeretetben.

— Személyesen nagyon érzem a veszteségét, — mert sok éven át ő volt az, aki a magyarsággal való kapcsolatomban ébrentartotta.

— Szerzeteseket, papokat megszégyenítő odaadással mondom a zsolozsmáját és végezte — naponta — szentóráját, járta a keresztútjait. Valami szent megszállottsággal kereste a szép kegyhelyeket és ott gyűjtötte a gyertyákat, otthoniakért, halottaiért és minden nagy ügyért. Amikor napi munkája dandárán túl — a munka közben maga főzte egytál ebéd és az egyszerű vacsora után — szobája csendjében, egy szép gyertya lobogó fényénél a breviáriumot mondotta, tudtuk, kikkel van és miért így emlékezik, ha véletlenül rányitottunk.

— Kevésbé ismertem Klárát, mint sokan mások: személyes dolgairól ma sem tudok sokat. Életkorát majd a nekrológból fogom megtudni. De jobban ismertem őt, mint legtöbb munkatársa: Zsoltároskönyv-em befejezésére ő bízott, a korrigálás, kiadás, sajtó alá rendezés oroszlánrészét ő vállalta. Minden teológiai vagy irodalmi művemet őszinte és kemény kritikával bírálta: ha biztos volt a dolgában, akkor hajlíthatatlan, sőt makacs tudott lenni, de keménysége mögött mindig a szolgálat szelleme lakozott, az önmagát nem kímélő, mindig teljeset és teljesen adni vágyó személy odaadása. Munkabírása és munkaszomja példátlan volt, nyelvtudása és stílusérzéke a legmaga-

sabb mércékhez igazodott. Kiadványaimat, főleg verses szövegeimet (műfordításaimat) apró részletekig bírálta, az ilyen — sokszor öt-hat oldalas — levelei tele vannak csattanós „odamondásokkal”, amelyek mindig a lényegre utaltak, sose „udvariaskodtak”.

Mikor rákban megbetegedett, akkor kezdtünk először „egzisztenciális” hangon társalogni: én akkor egy szívoperáció szorongását dolgoztam fel magamban. 1983 júniusában tudtam meg, hogy a rák áttétele helyzetét válságosra fordította. 1984 augusztus 30-án sikerült még Klagenfurtban viszontlátnom, ahol két napon át búcsúztunk: szentmisében, teológiai, lelki és irodalmi eszmecserevel és egy szemlélődő közösség meglátogatásával. Szeptember másodikán két Rilke-verset küldött minden hozzáfűzött levél nélkül. Az egyik annyira az ő sorsát és haldoklását fejezte ki, hogy azon nyomban, a műfordítás „belső kényszerével” lefordítottam és elküldtem neki. Ez volt az utolsó „beszélgetésünk”:

Oltsd ki a szememet: én látlak mégis,
tapaszd be fülemet: én mégis hallak,
és láb nélkül is léptem tefeléd vizs
és száj nélkül is esküszóval vallak.
Tépd le karom: beléd kapaszkodom
szívemmel, mely mint kéz feléd kinyúl,
állítsd meg szívem: agyam dobog érted,
s ha lángod agyvelőmbe hull,
én akkor véremen hordozlak téged.

(R. M. Rilke, **A zsolozsmáskönyv**, 5. vers **A zarándoklat könyvéből**)

Igen, agyrák vitte el végülis. Szept. 3-án elesett, járásképtelenné vált és ismét kórházba került. 27-én vettem halálhírét. Addigra már az általa küldött második vers fordítása is kész volt, de csak így „posztumusz” módon tudom neki ajánlani:

Ha egyszer végre teljes csönd lehetne,
s a dolgok kózasága, véletlenje
némulna már s a nevetések hangja
s e zaj, mely érzéseim egyre hajtja
és virrasztásom folyton megzavarja, —
akkor jutnék egy olyan gondolatra,
amely ezermód gondol téged, s megérint,
sőt (egy mosolyra) birtokba vehet,
hogy áradjon át minden élet fölé, mint
egy köszönet.

(R. M. Rilke, Részlet **A zsolozsmáskönyv**-ből)

Az ő életéért is nagy-nagy köszönettel tartozunk.

LEVELEK A MISSZIÓKBÓL

Egészségemmel nem voltam a legjobban a múlt évben, azért elhagytam a mezőgazdasági iskolát, ahol összesen 11 évig voltam. Egy plébániát kaptam. Kb. 9000 ember lakik a városban (pontosan senki sem számolta meg őket) és a vidéken 17 kápolnában szétszórva ugyanannyi. A távolságok nem túlságosan nagyok, a legtávolabbi hely 20 km innét. Ennyi kényelmem soha nem volt még. Van villany, telefon, és aszfaltút megy át a városon, így aztán esőben sem vagyok elzárva teljesen a világtól . . .

P. Gaál Jenő SVD
Coronel Bogado
ITAPUA, Paraguay

+

Most építjük kis kápolnáinkat, amely nem is olyan kicsi. Püspök atyánk a körülöttünk lakó földművelő népnek is szánta. Szép kis piros tetős, egyméteres fehér kereszttel olyan, mintha egy magyar falu kis temploma volna. A pénzt ezek az egyszerű emberek hozzák össze. Adományt gyűjtenek össze: jószágot, borjút, tehenet; azután eladják, aki többet ad érte, elviszi.

Az idő múlik, 1984. júliusában lesz 50 éve, hogy misszióban szolgálom az én jó Uramat és a szegényeket. Nyolcvan évemmel még dolgozgatok. Öregeinket készítjük ádventtel a Jézus jövetelére. Az ők és az én életem már ádvent. Várjuk az Urat. Bár mindig örömmel néznénk a mi igazi karácsonyunk, égi születésünk elé . . .

Brodnyánszky Györgyike nővér
Asilo S. Vicente, C. P. 125
19800 Assis, Brazília

+

Na, Barátom, maga sem fog többé zongorázni! – ezekkel a szavakkal fogadtott az orvos, amikor beszállítottak a kórházba. Egy részeg motoros jött nekem. Eltörött a ball lábam nagyujjának középcsontja. A ball kezemen a mutató és kisujj utolsó perce sérült meg, a gyűrűsujjam pedig kifícamodva a kézfej felé állt ki, mint egy piszkafa. Sebeimből szép csendesesen csöpögött a vér . . . Én bizony kölyökkorom óta zongorázom, és most is, hogy úgy mondjam, az a kenyerem. Matematika és angol mellett éneket és zenét is tanítok . . .

Hát nem lett igaza az orvosnak, mert azóta is játszom harmóniumon és zongorán, s nemcsak játszom, hanem azóta már kiadtam egy harmónium kíséretes könyvet az újabb egyházi énekekhez . . ., hogy zeneileg kevésbé képzett egyének is vonzóbbá tudják tenni a liturgiát. A könyv jó fogadtatásra talált, csaknem az összes parókián az én könyvemet használják . . . Ezenkívül a nyáron elkészítettem az iskolákban az énekórákban és más ifjúsági megmozdulások alkalmával használt énekek zongorakíséretét. Ezt is le kellene gépelní, de a kottaférgépemen (melyet még boldogult édesanyám vett nekem) a legtöbbször használt hangjegy eltörött, és az egész gép sok fogyatékossgot mutat. Meg kellene javítani, de . . .

J. Maron S. J.
Catholic Mission
K'ai-yüang Rd. 166-1
Putzu, Chia-yi Hsien, TAIWAN, 613

+

Ismét hálás köszönetet mondok neked és a jótévedőknek a nagylelkű adományért. A jó Isten fizesse meg; jól föl tudom használni, mert itt most nagy a szegénység és igen sokan szenvednek hiányt. A Katolikus Karitás révén most 150 család számára nyújtunk élelmezési első-segélyt a barrioban (negyedünkben). – Én most Manilában vagyok, az utóbbi időben igen fáradtnak és kimerültnek éreztem magamat, a hangom igen legyengült, azonkívül a bal kezem

remeg időnként. Egy itteni kórházban alapos vizsgálatnak vettem magam alá. Fő megállapítás: kezdődő Parkinson-kór. Néhány hétig pihenni kell és orvosságot szedek. Remélem visszanyerem erőmet, de valószínűleg kissé változtatni kell életstílusomat és a munkatempót. A baj az, hogy az aktuális helyzetben nincs sok alkalom a kikapcsolódásra.

Nagybőjtben még rendesen dolgoztam. Nagycsütörtökön két helyen mondtam misét és mostam az „apostolok” lábát, ami itt mély benyomást kelt. Larayban kis dráma történt. Tizenkét fiatalember volt fölöltözve fehér alában, mellükön egy papírsávon egy-egy apostol neve. Minthogy csak tizenegy alba volt, az egyik pirosat kapott. Valakinek az a bizar gondolata jött, hogy Rogelio del Socorro (akiről azt hiszem írtam már) legyen Júdás szerepében. Mikor a mise elején sorban bevonultak, megrökönyödve láttam, hogy milyen nevet kapott Rogelio. A többiek avval indokolták, hogy ő a barrió tolvaja és nemrég szalajtották a nemzeti börtönből. Úgy látszik, hogy ő nem vette rossz néven a szerepet. A többiekkel együtt gyónni jött. De arra már nem került sor, hogy lábát megmossam, mert az olvasmányok elején kisomfordált. Később mondotta, hogy félt, hátha neki is olvasnia kell. A másik templomban nem viselték az apostolok nevét és senkinek se kellett Júdás szerepét játszani.

Kráhl József S. J.
P. O. Box 98
Cebu City 6401, Philippines

+

Elfoglaltságom: két és fél plébánia gondjai, a 25 iskola látogatása stb. Mindezt elvből gyalog tettem meg, egyszer-kétszer elkapott a zivatar és „velő-kig” áztam. Az elmúlt évben (1983) két pár strapacipőt kínoztam halálra. Az év végén a következőt írhattam be a könyvekbe: 155 esketés, 740 keresztelés, 650 elsőáldozó, egy papszentelés, 147.000 áldozás. Júniusban volt a papszentelés. Utána pedig a hét „nagyszeminarista” jött Rangguba és tartott a tanuló fiatalágnak lelkinapokat. Szeptemberben megkezdődött a hatodik négyhónapos Háztartási Tanfolyam 33 lány részvételével. Októberben egy indonéz nővér és egy iskolatestvér tartott „fejtágítót” (egyhetes tanfolyamot) 30 falusi katekistának. Novemberben pedig az égi zsillipeket rendszertelenül nyitogatták. Néha a világ végére gondoltunk. De decemberben, amikor okvetlenül esni kellett volna, poros cipővel jártam adventi körútam. Ilyet még nem éltem meg 22 év alatt. Karácsony előtt meg beborult az ég. Karácsony napján 150 mm csapadék hullott le. Még karácsony előtt segítséget kaptunk Jakartából a ranggui kis templom renoválására. — Amikor megkapom a Szolgálatot, az első „rossz szokásom”, hogy megnézem a nekrológiumot. És utána elgondolkozhat az ember, és lélekben visszatér a régi események helyére. Már ugyan elszoktam az európai élettől, de figyelemmel kísérem az eseményeket.

P. Mészáros Ferenc SVD
Trolompos 2
Ruteng/Flores, Indonézia

+

1984. júliusában. Míg ezeket a sorokat papírra vetem, köszülődünk a hatodik karizmatikus szemináriumra. Mindegyiken 60–65 résztvevő kapcsolódik be a karizmatikus megújulásba. A Fülöp Sziget-iek mélyen vallásosak. Talán ez a tény segíti elő, hogy vágyakoznak a Szentlélekkel való kapcsolatra, erejének megtapasztalására. — Az első szeminárium után azonnal elindítottuk a heti imaösszejöveteleket. Szombat este 6-tól 8-ig vagyunk együtt. Senki se akar hiányozni. — Megvallom, nehezemre esik, hogy erről a kérdésről írjak, jóllehet a szívem tele van vele. Az ember nem szívesen veti papírra ezeket az élményeket és örömöket. — A karizmatikus megújuláson keresztül plébániánk egész mélyen tapasztalja meg, hogy mit is jelent közösségben élni. Növekszik a kölcsönös megbecsülés a hívek között, a Szentlélek egy csodálatos közösségbe fon össze. Ez az egyik oka, miért jönnek annyian a heti imaösszejövetelre és a „karizmatikus szentmisére”. Örömteljes Isten-dicséret, könyörgés és elmélkedés az Isten szaváról, élénk részvétellel; ezenfelül megbeszéljük a hét eseményeit is. Még a nagy monszun esők sem képesek otthon tartani az embereket. 150 személy jött össze a legutóbbi szombaton is. Három nagyobb központban szintén működik már a karizmatikus csoport, mintegy 50–50 felnőttel. Az egész plébániára kihat a megújulás szelleme. Csak így értem meg, hogy miért sikerült az elmúlt évben több mint száz (eddig csak polgárilag megkötött) házasságot rendezni. Sokan térnek vissza a szektákból; akik eddig távol álltak, buzgó katolikus életbe kezdenek. — Nem hálálkodhatom eléggé Istennek, hogy ilyen kegyelmeket enged megtapasztalni. A megújulás kezd egyéb plébániákon is gyökeret verni. Ehhez nélkülözhetetlen, hogy maga a plébános is aktív részt vegyen a karizmatikus imacsoportokban; neki magának kell megújulnia első helyen. — Most készülődünk arra is, hogy megünnepeljük az Isteni Ige Társaság atyái Fülöp Szigetekre érkezésének 75. évfordulóját. Ebből a 75-ből harmincat én is megéltem.

P. Halász Lajos SVD
Sablayan, Occ. Mindoro 4303
Philippines

+

Egész Formózán igen nagyra értékeli P. Jaschkó munkáját a fogyatékos gyermekekkel. A kormány hivatalos kiküldöttéi több ízben meglátogatták Hsinchu-ban levő központját, megdicsérték és csodálták jól képzett tanári karát és a gyermekek iránt tanúsított szeretetét és gondosságát . . . A kormány kitüntette kiváló szolgálatáért. A visszamaradt gyermekek intézetének vezetése mellett Jaschkó atya kiveszi részét a Szent Péter plébánia lelkipásztori munkájából is. Ezen a Mária-Légió lelkiatyja, s látogatja az egyházközség családjait. Őt bízták meg a Lutsao-ban működő kórházzal is. Címe:

P. Jaschkó István SJ
51 Shuiyuan Chieh
Hsinchu, Taiwan 300

PAPI JUBILEUMOK

Aranymiséjét ünnepelte **Dr. Lékai László** bíboros, prímás, esztergomi érsek október 20-án az esztergomi bazilikában. Szónoka Kádár László egri érsek volt. A Szentatya üdvözlő levelét L. Poggi érsek olvasta föl, tolmácsolva mind a pápa mind Casaroli bíboros államtitkár személyes üdvözlését is. Október 29-én Rómában koncelebrált a Szentatyával; majd, november 1-én a Szent Pál bazilikában, első szentmiséje helyén mutatott be hálaadó áldozatot.

Aranymiséjét mutatta be **P. Dr. Rákos Balázs Raymund** minorita ferences atya, római magyar gyóntató, Miskolcon, 1984. október 14-én.

Felelősségünk a viláért

A keresztény a világot lehetőségként értelmezi, amit az Isten bízott az ember szabadakarataira. A világ tehát nem csak egy útmenti állomás miközben a másik, valóságos életbe tartunk, hanem az a tér, ahol megvalósítjuk mindazt, aminek Isten akarata szerint lennie kellene a világnak, Isten dicsőségére és az ember javára. Így a keresztény nem adhatja át a világot az Istennek, amikor éppen Ő tervezte ki azt, mint az ember lehetőségét. Ugyanígy nem ragadhatom magamhoz a világot, és nem bízhatom „a másokra” sem, mert ez a világ nem válik önmagától, automatikusan azzá, amivé lennie kell. Ehelyett mindegyikünk felelős világunkért az emberiség politikai és egyéb erőivel karöltve.

Heinz Schuster

Bálint Sándor: Szeged - Alsóváros. Templom és társadalom. Szent István Társulat, Budapest 1983, 201 o.

„Bálint Sándor ez esztendő nyarán Havi Boldogasszony búcsúján lenne 80 éves. Itt lehetne közöttünk és méltóképpen készülnénk megünneplésére, ha utcai baleset következtében el nem éri a halál.” Ezzel a két mondattal vezeti be Erdélyi Zsuzsa, a mai európai hagyományos népi valláskutatás egyik legjelentősebb személyisége, a kötetet bevezető előszavát. A továbbiakból kitűnik a kötet története is.

A kézirat még Bálint Sándor életében Hamvas István alsóvárosi plébános birtokába jutott és ő bocsátotta az elhunyt mester tanítványainak rendelkezésére, kiadásra. Tomisa Ilona rendezte a munkát sajtó alá, amelyet Erdélyi Zsuzsa lektorált. Az előszóból az csendül ki, hogy a szerző az egyes részeket valószínűleg nem abban a sorrendben közölte volna, mint ahogyan ebben a kötetben láthatjuk. Hogy ez valóban így van-e, nem tudjuk. Ha csak a tartalomjegyzéket, az abban megadott sorrendet szemléljük, akkor a néprajztudomány szokásos csoportosítási gyakorlata alapján a sorrend zavarónak tűnik. A munka elolvasása után azonban mégis az a meggyőződésünk, hogy ez volt az egyedüli lehetőség, azt kifejezni, ami a szerzőben, Bálint Sándorban, évtizedek óta lappangott.

Helytelen lenne ezt a munkát, mint kizárólagos néprajzi alkotást tekinteni. Számomra inkább egy objektív történeti szemlélet összefoglaló megmutatkozása, amelyben a hagyományos népi vallásosság leírása mellett logikus egységben mutatkozik meg a művészettörténelem, a várostörténet, az irodalomtörténet, a ferencesek nemzetet mentő szerepe a török hódoltság ideje alatt. A kötet bizonyíték arra, hogy nem elégséges, ha a kutató csak egy jelenséget ír le és nem keresi az egyes jelenségek mögött rejlő logikai összefüggéseket, azokat az oksági kapcsolatokat, amelyek végül is egy táj embereinek történelmét adják meg. A szokás, a vallási élet egyes tájon belüli gyakorlata kivétel nélkül mindig az ott élő és a veszélyeket túlélő embercsoportok, gyakran meg nem írt, de átélte történelméből fakadt és fakad ma is.

Bálint Sándor az alsóvárosi templomban kezdte meg lelki életét és halála után is ott maradt. A franciskánusok egyszerűsége, sokoldalúsága, szabta meg személyiségét. Számára mindig az a templom maradt a középpontban, amelynek kolostorából Szent Ferencnek a törökök által megtűrt fiai a messiás pusztákba kirajzottak és hirdették a Szót; akik arról gondoskodtak, hogy az emberek ne csak a mában éljenek, hanem a holnapban is bízzanak. A temető a haza végső nyugóhelyét jelentette, ahova nemcsak Dózsa fejét adták át a földnek, hanem az egymást váltó nemzedékek hamvai a múltból a jövőt hirdették. Az 1879-es nagyárvíz elsodorta a települést, de megmaradt a templom és a temető. A 70 ezer főnyi lakosságból csak mintegy 10 ezer maradt vissza a romok felett. A többség — Bálint Sándor szavaival élve, — kirajzott; a szegediek a törökök kiűzése után is, új pusztákat szálltak meg, új településeket alapítottak. A szegedi elvándorlók nélkül Magyarország egy része nem maradt volna magyar. Az idők folyamán az alsóvárosi templom sok község lakói számára „anyaegyházzá” vált. Ha már nem maradhattak meg itten, ide tértek vissza, ide zarándokoltak. Nem a műemlékhez jöttek, hanem ahhoz az Anyához, aki — az egyik búcsújáró ének szerint — a „bujdosóknak kalauza”. Kialakult a „szögedi” szentségi táj, a Sacra Hungaria egyik jellegzetes egysége, amelynek a nemzet átmentésében is csodálatos szerepe volt. A búcsújárók ember által festett kegyképhez tértek vissza, a kép mögött azonban az Örök Anyában vetett hit rejtőzött. A kép szimbólum maradt, másolata még a bécsi Votivkirchébe is eljutott, de a hívek lelkében a Napbaöltözött Boldogasszony gyűjtött ismét és ismét új világot.

Szeged Alsóváros nemcsak százezernyi földettűró magyarnak adott lelki erőt, hanem kulturális életünk sok nagy személyiségének is forrásul szolgált. Dugonics András, Gárdonyi Géza, Mikszáth Kálmán, Tömörkényi István, Békés Gellért, Juhász Gyula mellett Móricz Zsigmond is a „havi búcsún” gyűjtötte anyagát Rózsa Sándor-regényéhez. Bálint Sándor ezt mind dokumentálja és — mindezt összevetve egy templom szellemi kisugárzásának felmérése során — rámutat a történeti néprajz interdiszciplináris jelentőségére.

A szegediek kirajzottak, Bálint Sándor viszont a Havi Boldogasszony áldásával elindulva messze kisugárzott. Nemcsak a magyar népi vallásosság kutatását alapozta meg, hanem azt is elérte, hogy fiatal magyar kutatók munkáját tovább folytatják és világszerte nemcsak neki, a mesternek, hanem a nemzetnek is dicsőségére vállnak.

Gaál Károly

P. Edilbert Lindner: Asszisi Szent Ferenc Kapucinus Rendjének Szentjei. Kapuziner Kloster, Wien 1983. — 409 oldal.

Blanár Mihály nyíregyházi írónak 1982-ben megjelent és már 2. kiadást elért műve után: „Pio atya” (Kapuziner Kl., Wien 1982, 1983, 140 o.) jelen könyvfordítása németből (Die Heiligen des Kapuzinerordens) újabb nyeresége a magyar egyházi irodalomnak.

Tizenegy szentté avatott kapucinus szerzetes életét ismerteti a történelmi levegővel telített könyv. Közülük az utolsónak egy féloldalt juttatott a kiadó, mivel szentté avatásakor a kötet nyomdai munkálatai már igen előrehaladott állapotban voltak. E hiány azonban elenyészik a másik tíz szent életének gazdag aszketikus anyaga mellett.

Katalicei Szent Félix (1515—1587) „tűzben megpróbálva” és tudatos vállalásával annak, hogy „a kolostor nem olcsó üdülőhely, hanem a tökéletességre irányuló őszinte törekvés helye, szigorúan a rendi szabályokhoz tartotta magát. Rómában alamizsna-gyűjtőként a megaláztatások között Néri Sz. Fülöppel versenyre kelt a tréfálkozásban. Mivel „katonának fegyverrel a kezében, számrának nyereggel a hátán kell meghalnia”, idős korában sem engedte meg magának pihenést.

Monte Granarói Szt. Szeráf (1540—1604) Loretótól délre született; kőművesből lett kapucinus; egész életét meghatározó nevet kapott, izzott Isten és az emberek szeretetétől. Megpróbáltatásokkal teli kolostori életében belső bátorítást kapott: gyakorold a türelmet és járd a kereszt útját.

Leonisszai Szt. József (1556—1612) Latium és Umbria határán született. Pap lett a kapucinus rendben. Közismert csodája volt, hogy a Földközi tengeren hánykódó hajó utasainak kenyeret szaporított. Konstantinápolyban a keresztény foglyok között élt; pestis idején félelem nélkül szolgálta a betegeket. Umbriában apostolkodása központjába nagyböjti beszédeit állította.

Sigmaringeni Szt. Fidél (1557—1622), a Felső-Duna mentén született a Roy családból. Ugyvédként lépett a kapucinusok közé. A Zwingli megosztotta Svájc apostola lett; hitszónokként „nem riadt vissza a tüzes vastól”. Feldkirchenben szociális gondoskodású gvardián. Graubündenben a katolikus misszió megalapítója, majd vértanúja lett.

Viterbói Szt. Krispin (1668—1750) cipészinasból lett fráter. „A középszerűség nem volt kenyeré”, jegyese azonban a szegénység. Tolfában, a Tirréni tenger felett fekvő városban, Rómától északra, imájára többen meggyógyultak, még olajbogyói és fűgái is patikaszernek számítottak. Több olasz kolostorban élt. A mennyországot nem a naplopóknak találták ki, — mondogatta.

Brindizi Szt. Lőrinc (1559—1619) minorita ruhában kezdte meg Szt. Ferenc követését, amit Velencében szemináriumi tanár nagybátyja unszolására kispapi öltönnyel cserélt fel, de utána itt kérte felvételét is a kapucinusok közé. 1583-ban pappá szentelték, négy évre rá velencei házfőnök lett, újabb hat év után pedig tartományfőnök. Az ő idejében, minden udvari rosszindulat ellenére, Prágában is letelepedtek a kapu-

cinusok. — 1601-ben katonáival visszaverte Székesfehérvár török ostromát. Bajorországi apostolkodásából Rómába, majd Nápolyba ment, innen egyházi küldetéssel Genovába, Madridba és Portugáliába hajózott. Lizabonban halt meg. — XXIII. János pápa, 1959-ben az egyháztanítók közé iktatta.

Lakóni Szt. Ignác (1701—1781) hazája Szardínia szigete. A vézna ifjú beöltözéskor kapta az Ignác nevet; 1722-ben tett fogadalmat. Több kolostorban folytatta szerzetesi életét mint kertész, szakács, alamiznagyűjtő. Gyermekek barátja, szülők támogatója volt. Már életében szentként tisztelték. Gyakori, sőt napi szentáldozása (felettesei engedélyével) legfőbb kegyelemforrása lett.

Kamprosszói Szt. Ferenc (1804—1866) a genovai tengeröböl szentje. 1825-ben kapta a Ferenc Mária nevet. Jóságosan, derűsen ápolta a betegeket, és az éhező Genova gondviselő alamiznagyűjtője lett. „Kitapogatta Isten gyenge oldalát”, az irgalmat, minden bajjautottak. IX. Pius pápa megaláztatásai között igen szenvedett. — Genovában halt meg.

Parzhami Szt. Konrád (1818—1894) „háromszáz esztendő s lelki aszály és terméketlenség után az ország első szentje lett: az altöttingi Szt. Anna kolostort a kapucinusok kriptájának szánták, de éppen ebből a kolostorból sarjadt egy új élet.” — Ha vallásossága miatt tréfalokozni akartak vele, nyugodtan azt felelte: az imádság senkinek sem árt. Fárdhatatlan zarándokként számos búcsút vezetett; igen kedvelte a Passau melletti Szt. Anna kegyhelyet. — Harmincegy évesen Altöttingben megkezdte szerzetes-testvéri életét, közel 40 éven át a kolostor kapusaként. A híres búcsújáró helyen ez a „csak portási” feladat, gondos és szüntelen alamiznaosztással egybekötve, az egész kapucinus rendtartomány legnehezebb feladatának számítot.

Juliáni Szt. Veronika (1660—1727) az Adriai tengerparton született. Pici korát meghaladó értelemmel fogta fel és vallotta hitünk titkait, főként a Megváltó szenvedését. Città di Castello (Umbria) kapucinus apácai vették fel 1677-ben. Mint a kegyelem minden misztikus hordozójának, neki is kemény harcot kellett vívnia a sátánnal. Legnehezebb munkáit és minden szenvedését a bűnösökért ajánlotta fel. „A rendi növények szolgálatában” haláláig a novíciák között maradt. „A szenvedés tüzeiben megpróbálva”, gyakori látomások gazdag tapasztalatával, a zárda apátnőjeként halt meg.

Castelnuovoi Szt. Lipót (1866—1942), a Mandić család 12. gyermekeként született. A kapucinus ferencrend tagjaként 1890-ben szentelték pappá; 1909-ig több kolostorban dolgozott, akkor padovai templomukba került gyóntatónak, és ez is maradt haláláig. Igénytelen kis teste kegyelemtől elhalmozott lelket hordozott. VI. Pál pápa 1976-ban boldoggá, II. János Pál pápa 1983-ban szentté avatta.

Minden fejezetnél az ismertett szentnek életét jellemző egész oldalas képe látható, mely már bevezetesként kíváncsiságot kelt. A barna kötésű, aranybetűs könyv jól simul az olvasó kezébe, aki csaknem teljes öt évszázad történelmét éli át, bejárva tudásból vagy tapasztalásból ismert országokat, városokat, elmerülve a szemlélődő és gyakorlati vallásosság mélységeiben. Az író vagy kiadó minden fejezetcímnél a szentnek neve után talán kitehette volna a születés és elhalálozás évét, amely egyébként az életrajzból könnyen kihámozható. A művet fordító Blánr Mihály szavával szívesen vallom én is: a könyv minden sorát és betűjét a kapucinus szentek szelleme hatja át.

Rákos Raymund

Vallomások Teilhard-ról, Róma 1984, 377 oldal. Összeállította: **Golen Károly**, a francia szövegeket fordították: **Golen Károly**, **Rezek Román OSB** és **Szabó Ferenc SJ**.

Örömmel üdvözljük ezt a vallomás- és tanulmánygyűjteményt, amely a nagy jezsuita gondolkodó, tudós, filozófus és teológus eszmevilágába vezet be szakavatott szerzők írásaival. A Szent István Társulat kiadásában 1980-ban megjelent egy 686 ol-

dalas válogatás Teilhard műveiből (Rezek Román fordításai, szerkesztette Golen Károly) Út az Ómega felé címmel. A mostani tanulmánykötet mintegy bevezető, ill. kommentár ehhez a szövegválogatáshoz. (Szabó Ferenc adta ki Rómában, de a Szent István Társulatnál is beszerezhető.)

A „vallomások” tizenhat szerzője közül többen személyesen, közelről ismerték Teilhard-t: testvére, Joseph, P. Leroy, közvetlen munkatársa Kínában, Mme de Wespín, Mlle Mortier, munkatársa és kéziratának örököse, H. de Lubac, rendtársa, barátja, műveinek egyik leghitelesebb értelmezője, A. Ravier, volt provinciális. Mások, tudósok, filozófusok, teológusok — E. Boné, F. Russo, G. Martelet, Mme Barthélemy-Madaule, Nemeshegyi Péter, J. Kitahara-Frisch, Rezek Román, Szabó Ferenc és Golen Károly — a világ különböző részein működve hosszú idő óta tanulmányozzák és értelmezik a jezsuita gondolkodó életművét. A kötetben szereplő távinterjú, amelyet Golen Károly Léopold Sedar Senghorral, a költővel és politikussal, a szenegáli köztársaság volt elnökével és a Francia Akadémia tagjával készített, jól megvilágítja Teilhard eszmévilágának egyetemességét.

A kötet szerzői mind rokonszenvvel szólnak a gondolkodóról: a rokonszenv a legjobb út a másik megértéséhez. Ez azonban nem jelent elfogultságot. Egyesek rámutatnak Teilhard tételei kritikus pontjaira is, a szükséges korrekciókra; jelzik azt is, hogy pl. a paleontológia az utóbbi évtizedekben miben haladta túl — szükségszerűen — Teilhard megállapításait. Ugyanakkor világosan érzékeltetik, hogy a tudós nézetei alapvetően kiállták az idő próbáját. Termékeny filozófiai és teológiai intúciói pedig segítségére voltak és lesznek a hívőknek abban, hogy világosabban lássák a hit és a tudomány, a teremtés és az emberi erőfeszítés krisztusi értelme közötti kapcsolatot. Golen Károly írja a bevezetőben: „Pierre Teilhard szellemi nagysága nemcsak abban áll, hogy folyamatosan kiegészítésre szoruló tudományos felismerések kidolgozásán fáradozott, valójában az örök értékek forrását, az élet legmélyebb áramlásának irányát kutatta. Elsőként vette észre, hogy a világegyetem kimeríthetetlen egysége, a fejlődés csodálatra méltó sikerei és az ember bámulatos feltaláló képessége organikusan kapcsolódnak egymáshoz s mindent egy teremtő és beteljesítő Szeretet vezérel a teljesség kora felé.”

R

Josef Scharbert: *Sachbuch zum Alten Testament.* (Ószövetségi szakkönyv). Pattloch, Aschaffenburg 1980, 533.

Ritkán találunk olyan szakkönyvet az Ószövetségről, amely egyrészt megfelel a mai tudományos igényeknek, másrészt nem veszik el a részletekben, szörszálhasogatásokban. A müncheni egyetem Ószövetség tanára remekül oldotta meg a feladatot: átfogó, mindenki számára érthető képet nyújt az ószövetségi könyvekről, a választott nép történelméről, ugyanakkor a teológus, sőt a biblikus is haszonnal forgathatja.

Hat fő részre oszlik: Az Ószövetség jelentősége és nevének eredete; az ószövetségi könyvek kialakulása és tartalma; a kánon és története; bibliai hermeneutika; az Ószövetség szövege; Izrael üdvtörténete. A függelékben néhány kérdés tudományos kutatásának módszertanához szolgáltató anyagot: közli pl. a mózesi könyvek hagyománytörténeti keletkezését, a Zsinat konstitúcióját az isteni Kinyilatkoztatásról stb. — Gazdag képanyag, értékes tárgymutatók és irodalmi ismertetés teszik értékessé ezt a kiadványt.

Péteri András

Keresztény segítségnyújtás haldoklóknak. Szerk. **Harmut Niskelski.** Szent István Társulat, Budapest 1984, 206 o.

A szerzők különböző szempontból próbálják megvilágítani a kérdést: Hogyan bánjunk a halál küszöbén állókkal? A korszellem sürgeti a téma tárgyalását, mert kultur-

körünkben az emberek nagyrésze menekül még a halál gondolatától is. A halál tagadásaként idegenkedünk az öregektől és betegektől, a haldoklókat pedig, leszámítva egyes vidékeket, teljesen magukra hagyjuk. A betegápolás és a haldoklók gondozása ugyan a keresztény irgalmasság műve volt, de a szekularizációs folyamatban intézményessé s irgalmatlanul kereszténytelenné vált. Nikelski műve úrt tölt be és hatatos írt kínál az olvasóknak.

P. Sporcken Haldoklókkal való bánásmód c. tanulmánya képezi a könyv gerincét. A szerző hirdeti minden ember jogát az élethez, betegápoláshoz és a segítséghez haldoklásánál. Ez a segítség „az ember önmegvalósítására” irányul. Lényeges része az otthonos ápolás, miközben a beteget „közeli haláláról tájékoztatják” s ezzel kapcsolatos „félelmeit, bizonytalanságait és kétségeit eloszlatják”. Közben a haldoklók tanácsadásra szorulnak, amit a család, közeli barát, pap, ápolónő s a kezelő orvos nyújthat hathatósan. A szerző beszél a haldoklás orvosi és ápolási szempontjairól, miszerint a beteg panasza nemcsak kórtünetek; segélykiáltások is, hogy foglalkozunk vele. A leggyakoribb panaszok: a fáradtság, fájdalom, szorongás . . . , lényegében az emberi méltóság csökkenésével kapcsolatosak. A meghalási folyamatban sorsdöntő szerep jut a haldokló és ápolója közötti bizalmas légkörnek. Közben számolni kell a családdal is, hisz a haldokló és hozzátartozói kölcsönösen hatnak egymásra. Sporcken a haldoklás öt szakaszát vázolja Kübler Ross amerikai kutató alapján: menekülés a haláltól, harag, az étellel való alkudozás, halál miatti depresszió és a halál elfogadása. Az ápolásnál és segítségnél, sajtóságosan a lelkipásztori segítségnél sem téveszthetjük szem elől a beteg helyét a haldoklás szakaszaiban. Pl. a szentség elhárítása a legtöbb esetben csak azt jelenti, hogy a beteg a halál visszautasításának szakaszán van. Papa és hívőre egyaránt érvényes a beteggel való bánás taktikája: először emberi kapcsolatot, majd igehirdetés s végül a szentség!

K. Rahner a keresztény meghalásról és a meghalás stílusáról beszél, majd vázolja és elemzi az egyházi tanítóhivatal ide vonatkozó megnyilatkozásait, miszerint a halál az áteredő bűn következménye, az ember alapvető döntésének végérvényesítése stb. Különösen mélybe hasít, amikor azt fejtegeti, hogy a halál „a keresztrefeszített Krisztus kegyelmének csúcspontja”, „az istenszeretet cselekedete” és a „hit melletti tanúságtétel”.

Ezen értékes kiadvány gyöngéje, hogy a meghalás fázisait tárgyalja Sporcken, A. Mauder és Rahner is, a szentkenet liturgiáját vitatja K. Richter, M. Probst és H. Plock, valamint J. Mayer, és A. Reiner; Krisztus halálát és a keresztény hívő halálát párhuzamba állítja Rahner és Mauder is; de a halál és a haldoklás bibliai és eszkatológiai szempontjainak már nem jutott hely, pedig a Biblia nem fukarkodik s Kübler Ross kutatásai is rámutatnak a remény jelenlétére a meghalás minden fázisában. Szerintem, ez az Isten állandóan kínált kegyelmének jele.

Nikelski könyve minden pap, orvos, ápoló és idősödő ember úti kalauza s nem hiányozhat azon családok asztaláról sem, ahol súlyos beteg él. A könyv elolvasása után másképp nézünk haldoklóinkra, másképp fogjuk őket kezelni, másképp készülünk szeretteink halálára és majd másképp tekintünk saját életünk végére is.

Teleki Béla

Krisztus közöttünk. A keresztény Kelet liturgikus közössége átéli az üdv-történetet. Szent István Társulat, Budapest 1984. 438 o.

Nehéz feladat előtt állunk, amikor néhány sorban kell kiértékelni ezt a francia eredetű és a keleti keresztényeknek szánt rendkívüli kiadványt. Hozzá hasonlíthatót nem ismerünk vallásos magyar irodalmunkban.

E remekmű sajátossága, hogy hitmagyarázatot, erkölcsi fejtegetést, ugyanakkor énekes- és imakönyvet, sőt ikongyűjteményt is ad az olvasó kezébe. Minden elisme-

résre méltó tulajdonsága, hogy a hit- és erkölcsi igazságok bemutatása közben karöltve jár az Ószövetség és Újszövetség még olyan esetekben is, mint pl. a pünkösd, a halottak föltámadása, vagy éppen a mennyei Jeruzsálem bemutatása. Sok teológiai írónk megtanulhatja belőle, hogyan gazdagíthatnánk üdvörténetünk kifejtését az ószövetségi Szentírás kincseivel.

A Krisztus-tan és egyháztan részletezése közben a szerzők ügyesen elkerülték a pusztán elméleti és az unalmaság tudományos eszmefuttatás veszélyeit. Foglalkoznak ugyan a legfogasabb bibliai kérdésekkel is, mint pl. a bűnbeesés; mélyen szántanak a szentségtanban pl. a gyermekkereszteléssel vagy szentáldozással kapcsolatban, de mindezt úgy teszik, hogy az olvasót szinte szórakoztatják. Ez azért sikerült, mert a szentírási elemzések, bőséges bibliaidézetek, teológiai fejtegetések, katechetikai oktatások, gyerek-öreg párbeszédek és énekek egészítik ki egymást, sőt a hitigazságokat még ikonokkal is szemléltetik.

A Krisztus közöttünk olvasása közben beigazolódik a II. Vatikáni Zsinat Ökumenizmusról szóló határozatának kijelentése: „A keleti keresztények hittani hagyományai a Szentírásban gyökereznek, a liturgiában továbbélnek” és az egyházi énekeknek nyerne kifejezést” (17. pont).

Mivel a könyv ortodox keresztényeknek íródott a fordítók lábjegyzetekben hozzák a katolikus tanítást ott, ahol a kettő között eltérés mutatkozik. Talán bele lehetett volna dolgozni a sajtóságos katolikus igazságokat magába a szövegbe, úgy ahogy ezt tették a magyar vonatkozásokkal, pl. ikonokkal, mégpedig azért, mert az olvasók bizánci vagy római szertartású katolikusok. Így viszont a tudományos apparátushoz nem szokott hívő fennakadhat az eltérő és számára idegen hitigazságokon. Ugyanígy, a gyönyörű ikonokat be lehetett volna kötni szemléltetésként a szövegnek megfelelő helyekre, esetleg a megszámozással segíteni, hogy az ikonmagyarázatokban és egyes hitigazságoknál utalni lehessen rájuk s így nőtt volna ezen felhalmozott kincs hatása.

A kiadvány stílusa és szókinccse távol áll a gyermekek világától, de a szülők, ifjak és felnőtt keresztények, valamint minden jóakarátú olvasó eligazítást nyer általa a keleti szertartású egyház teológiai, liturgikus és ikonográfiai hagyományában.

Baranyi Imre

A szentek élete. Szent István Társulat, Budapest, 1984. 914 o. Szerkesztette Diós István. Fordítók és munkatársak: Diós István, Lőrincz Imre, Verő G. Mária, Hajdók János, Vida Tivadar.

A Szent István Társulat a közelmúltban több jeles szent modern életrajzával ajándékozta meg a magyar közönséget. Most mintegy körképét fest s élénk állítja az egyetemes római kalendárium és a magyar egyházi életben jelentősebb szentek életét.

A könyv alapanyagát Mans Péter Reformor der Kirche és Die Heiligen c. munkáiból veszi. Erre épült a Prugg Verlag-tól 1977-ben és 1982 kiadott Testvéreink a szentek két kötete is. Az anyag egy része tehát nem különbözik. De az új kiadás sokszor új fordítást, következésképpen új árnyalatokat hoz még a közös anyagnál is. Lényegesebb különbséget jelent, hogy a pesti kiadás a Lipcsei Sankt Benno Verlag átdolgozását veszi közvetlen forrásnak. Az ott megjelent munka pedig igen sokszor két részre osztja az eredeti anyagot. Külön tárgyalja a szorosabban vett történelmi adatokat és külön az épületességet célzó elbeszéléseket (= legendákat). Az ausztriai kiadás ez utóbbit némelykor rövidítette, máskor pedig a szent írásaiból vett szövegekkel egészítette ki. Ezen felül a Prugg Verlagnál megjelent első kötet csaknem 50, a római kalendáriumban nem szereplő szent életét is közli. A budapesti kiadás viszont kb. ugyanannyi életrajzot fűz hozzá a magyar egyházban különösen ünnepeelt vagy ismert szentek és boldogok sorából. Ezeknél a fő forrást a Bibliotheca Sanctorum és Hevenesi

Gábor SJ: *Ungaricae Sanctitatis Indicia* (Nagyszombat, 1692) c. munkák alkotják. De felhasználja az újabb kutatások eredményeit is, mint pl. Puskely Mária tanulmányát Árpád-házi boldog Erzsébetéről (Róma, 1980) és Vecsey Lajos cikkeit. Hevenesi Gábor csaknem háromszáz éve kiadott munkája felhívást is jelent a magyar (egyház) történelem kutatóinak, hogy nagyjaink, magyar szentjeink életét a modern történelmi kutatás módszereit és eredményeit felhasználva újból átvizsgálják, kiegészítsék. Orvendetes, hogy a pesti kiadás őt szentéletű, de boldoggá nem avatott s ekként nem is tisztelt személy élettrajzát is hozza. A régebbi századokból: Csepelényi György és Kelemen Didák, korunkból pedig Batthyány Strattman László, Bogner Mária és Kaszap István szerepel. Reménycsillag, hogy nem feledkezünk meg sem ezekről, sem egyéb magyar honfitársainkról, akiknek az élete valóban Krisztust sugározza és így példaképpül állítható korunk kereső embere elé.

Benkő Antal

A b ú c s ú k i m a k ö n y v e . Az I. részt összeállította és a II. részt fordította **Diós István**, a III. részt összeállította **Szigeti Kerény OSB**. Szent István Társulat, Budapest, 1984, 120 o.

A búcsúk kérdése főként az idősebb híveket foglalkoztatja, bár mindenki számára komoly tanítást jelent. Emlékeztet a megváltás gyümölcseire, az egyház oldó-kötő hatalmának következményeire, a szentek egységére. A könyvecske első része kérdés-felelet formájában a búcsúval kapcsolatos teológiai és pasztorális alapkérdésekre ad felvilágosítást. Első helyen a részleges búcsút tartja szem előtt. A második rész az Apostoli Szentszéktől 1968-ban kiadott ma érvényes felfogás alapelveit közli. A harmadik pedig a búcsúval ellátott imákat és gyakorlatokat sorolja föl.

A lelkipásztorokodó papság és a búcsúk iránt érdeklődő hívek nagy haszonnal forogtatják ezt a kis kiadványt.

Kiss K. János

Cser-Palkovits István SJ: A bécsi Szent István-dóm és magyar emlékei. A bécsi Szent István-Egyesület, Wien 1984, 80 o., 30 kép (11 színes).

Nem szorul indoklásra ez az igen hasznos, csinos kiadvány, bár a magyaroknak nem ismeretlen szerző szerényen megokolja művének megjelentetését. A magyar dómkalauz láttán szinte érthetetlennek tűnik, hogyan nélkülözhattük eddig a Szent István-dóm ismertetőjét anyanyelvünkön. Hiszen ez külföldön, Máriacell után, első lelki támaszpontunk! Aligha fordul meg magyar Bécsben anélkül, hogy be ne térne a pócsi Máriához egy Üdvözlégyre. Cser-Palkovits atya alapos kalauzolás nemcsak a katedrális nagy múltját, szépségét és kincseit mutatja be, hanem bepillantást enged a szerző több évtizedes kutató, gyűjtőgető munkájába: a dóm magyar emlékei és vonatkozásai meglepően gazdagok.

A templom fekvésének és történetének vázolója után, először kívülről, majd belül vezet körbe. Gondosan minden lényegesre rámutat, megmagyarázza; mégsem vesz el a részletek és adatok tömkelegében, s alkalmilag ki-kitér a magyar szempontokra. Egész sereg — a szövegben vastag pontokkal megjelölt — megjegyzéssel lényegesen kiegészíti a németnyelvű kalauzokat és szakavatott monográfiákat. A legújabbak közül ugyan nem szerepel a „felhasznált irodalom” listáján: R. Feuchtmüller — P. Kodera, *Der Wiener Stephansdom*, Wien 1978 és M. Zykan, *Der Stephansdom*, Wien 1981 in *Wiener Geschichtsbücher* Bd. 26/27.

Rengeteg apró adatot rögzít. Különösen értékesek a magyar szentek ereklyéiről, az 1515. júl. 22-i kettős, történelmi házasságról vagy a máriapócsi könnyező-ikonról összefoglalt tudnivalók. Bécs egykori magyar püspökei közül Nagylucsei Orbánt (1487—

1490) Dóczy néven emlegetni azonban — a legújabb egri schematizmus szerint — „merő anakronizmus. A család a Dóczy nevet csak a XVI. században vette fel.” (Sugár István, Az egri püspökök története, Budapest 1984, 183. l.) Különben Orbán püspök 1491. okt. 21-én halt meg Egerben (nem 1493-ban).

Osztrák és magyar művészettörténészek felfogása még eltérő olyan kérdésekben, mint pl. mi köze az Énekesek kapuja szobrának a Kolozsvári testvérekhez, vagy vajon a középkori színes tetőcserepek Budáról származnak-e. Viszont a vélemények közelednek a —, kalauzunkban kissé kurtán tárgyalt — nyugati, főkapuzat kiépülésének értelmezésénél. 1976 óta egyesek (R. Wagner-Rieger, Mario Schwarz) már Bécsben is elfogadják Bogay nyomán, hogy a tatárok elől idehúzóó jáki csoport dolgozott a főkapun s ennek alsóausztriai rokonain. Egyébként 1915-ben még R. Donin is Jákot Bécs elé helyezte a fejlődés sorrendjében, csak később módosított nézetén. Mindenesetre a nyugati homlokzatot 1500 táján átépítették, így a kapuzat sem maradt meg eredeti formájában (Doberer, M. Zykan).

Változatos, jól tagolt előadása az érdeklődést végig ébrentartja. A nagyrészt kitűnő képnyagnak mintegy a fele a magyar vonatkozásokat illusztrálja. Találunk egy-egy rövid beszámolót a harangokról, a levéltárról és a dóm- és egyházmegyei múzeumról is.

Bécsi látogatóknak, zarándokoknak, turistáknak — ajándékként is alkalmas — maradandó emlék. Ausztriai magyaroknak, kik kalauzolással is foglalkoznak, kötelező olvasmány, terjesztése magyar és kultúr-kötelesség!

Vongrey Felix

HALOTTAINK

- Varga Imre ny.** kisegítő lelk., aug. 27-én. Baján tem. (70,45)
- Msgr. Szabados Mihály** nagyrépost kanonok, az eperjesi g. kat. egyházmegye volt ált. püspöki helynöke szept. 2-án. Viszlón tem. (80,55)
- Várhelyi Zoltán Jeromos OMC.** Marosvásárhelyi tem. (75,51)
- Czika László** piarista, volt máramaroszigeti tanár, ny. csatószegei pléb., aug. 22-én (63,38)
- Feigl Antal** ny. pléb. Szatmáron (81,58)
- Gyeginszky Ferenc** tb. kan., ny. becsehelyi pléb., szept. 11-én Budapesten; 17-én tem. Pápán (89,62)
- Áder János Ráfael OCD,** ny. pléb., szept. 27-én Mosonmagyaróvárott; tem. okt. 3-án Győrött (70,45)
- Sasvári József** tb. kanonok, püspöki tanácsos, pesterzsébeti plébános, szept. 29-én Pesten; tem. okt. 9-én Ceglédbercelen
- Strommer Henrik** lelkész, okt. 3-án Perth-ben (Ausztrália); tem. okt. 18-án Perth-ben (80)
- Walter József,** a temesvári székesegyház nagyrépostja, okt. 3-án Temesváron; tem. okt. 5-én Temesváron (92,69)
- Arató József** esperes, hetvehelyi pléb., okt. 6-án Sásdon; tem. okt. 12-én Sásdon (76,51)
- Dr. Balázs Lajos** érseki tan., ny. pléb., tem. okt. 11-én az óbudai temetőben (73,50)
- Elm Sebestyén** pléb., okt. 15-én Pécssett; Villányban tem. (71,47)
- Póczik Oszkár** lelkész, okt. 21-én Budapesten; tem. Budapesten (56,28)
- György Hugó OFM** testvér, Esztelneken ápr. 25-én
- Végh György Kandid OFM,** aranyfogadalmas, Jeruzsálemben okt. 3-án.
- Szeifrid István** nemeskürti pléb., okt. 27-én, Mersevátón tem. (37,13)
- Vangel Imre** c. esp., ny. pléb., okt. 28 Székesfehérvárott, tem. nov. 5-én (71,46)
- Horváth István** lelkész Budapesten, tem. nov. 16-án (54,14)

Elhunyt paptestvéreinket foglaljuk mementóinkba!

+

SÜMEGH FERENC LOTHÁR OSB
(1907—1984)

Amikor Lothár atya évekkal ezelőtt egy alkalommal az alsóíri könyvtárban föl-fedezte a Magyarország Vármegyéi könyvsorozatot: levette a polcról Bars megye kötetét, felütötte 452. lapját, ahol a következőket olvashatjuk: „... jelentős alakja volt a megyegyűlésnek Sümegh János, kinek természetes, józan észjárása minden kérdés-

ben megnyilatkozott: „bőmből az öreg ágyú”, mondogatták, ha a tanácsteremben megszólalt.” Hasonlóképpen nyilatkoztak Lothár atya tanítványai is róla Kammerben vagy Kastilban s ő nem is bánta, hogy így dédapja nyomdokába lépett.

Székesfehérvárott született 1907. október 4-én. Vácott a piaristák gimnáziumába járt, majd a bencés rendbe lépett. 1931-ben szentelték pappá. Latin és magyar-szakos tanári oklevelet szerzett a pesti egyetemen. Rendi működését Pannonhalmán kezdte el mint karnagy és hitoktató. 1932-től 1934-ig Kőszegen tanár, énekkarvezető, ház- és kertgondnok. 1934-től 1941-ig Pápan működött mint tanár, kéttornyúlaki miséző és a Kárpát dalárda és zenekar karnagya. 1941—42-ben tábori lelkész a 34. gyalogezrednél az orosz fronton. 1942-től 1944-ig Komáromban tanár és Nemesócsán miséző. 1944. októberétől 1945 júniusáig Bakonybélben rejtőzik a nyilasok elől. 1945-től Sopronban tanár. Újságcikkei miatt néhány napig internálják és fél évig rendőri felügyelet alá helyezik. Az iskolák államosítása után káplán a soproni Szt. György templomban 1950. július 11-ig. Ezen a napon — a szerzetesrendek feloszlása kapcsán — néhány rendtársával együtt a szolnoki ferences zárdába viszik. Kiszabadulása után 1953. decemberéig orgonista Cellődömölkön, majd 1956. november 3-ig ugyanilyen minőségben működött a győrújvárosi plébánián. Erre a korra jellemző az a kis epizód, amit életének ezzel a szakaszával kapcsolatban szeretett emlegetni: A szomszédos győrszigeti plébánián egy kapucínust alkalmaztak sekrestyésként, akit sokan fölkerestek korábbi lelki gyermekei közül. Az egyik hívő Újvárosban is győnni szeretett volna az ottani világi sekrestyésnél, aki ezt a választ adta: „Nálunk nem a sekrestyésnél, hanem a kántornál lehet győnni!”

Ausztriába kerülve először a soproni erdészek, majd az obertrauni szövetségi tornásziskolában elhelyezett magyar menekült gyermekek tanára. Amikor pedig a különböző segélyszervek több magyar gimnáziumot is szerveztek, így a Linzi Caritas is az egyházmegye nyaralójában Kammer am Attersee-ben: ennek a gimnáziumnak igazgatója lett. A kammeri iskola feloszlása után 1958-tól a rendtársa igazgatósága alatt álló Burg-Kastl-i magyar gimnázium internátusának vezetője. 1960 óta nyaranta Máriacellben tartózkodott, mint a kegyhely által kibocsátott gyászjelentés mondjá: „A zárandoklatok ideje alatt május elejétől október végéig szeretett hazája és a világon mindenütt szétszórta élő honfitársai lelki igényeit szolgálta. Fáradhatatlan gyóntatójuk, segítőjük és jópásztoruk volt. Novembertől május elejéig más lelkipásztori természetű ügyeknek szentelte életét, először Münchenben, később pedig Bécsben.” A müncheni Szt. Bonifác bencés apátságban ma is szívesen emlékezik vissza azokra az évekre, amikor Péter Lothár a lelkipásztorkodás minden vonalán készségesen segített, szabad idejében pedig szívesen kereste föl a magyar családokat, látogatta a hangversenyeket. Még ma is emlékezik kritikájára, amellyel a családlátogató elhanyagolására hívta föl a figyelmüket. 1974-től Bécsben tartózkodott a téli időben, s néha nyári, máriacelli szolgálatát is meg kellett szakítania, hogy rendtársától, Polgár Vilmostól átvett feladatát elláthassa: a rend külföldi gazdasági ügyeinek, és bizonyos magyarországi segélyezésnek az intézését is, amelyet 1981-ig végzett. Ennek kapcsán levelezés vagy személyes találkozás révén sok magyar pappal és főpappal került közvetlen kapcsolatba. Gondosan tanulmányozta az egyházmegyék sematizmusait és az Annuario pontificiot, ilyen kérdésekben szinte élő lexikon volt. Bécsi tartózkodása idején is szívesen segített a magyar pasztorációban. Vasárnapokon Kaiserebersdorfban misézett, lelkigyakorlatokat tartott, szónoklatokat vállalt. Előbb a burgenlandi szemináriumban majd a Pázmáneumban lakott. 1981-ben Máriacellben ünnepelte meg aranymiséjét. A szentatya máriacelli zárandoklatát is megélhette. Méltóságteljes, szinte katonás volt a megjelenése, az utóbbi évtizedekben fehér hajkoronája és érzékeny bőre miatt egy ideig viselt fehér szakáll is csak még jobban kiemelte ezt. Csak az utolsó évben rokkant meg. Télien sem hagyta el Máriacell, ahol pedig teremnek beillő magas szobájában nehezen viselte el a hideget. Egyre fokozódó agyérelmeszesedése következtében sok mindent elfelejtett s a végén már nem ismerte meg még barátait sem. A mária-

celli kórházba került, ahol 1984. július 31-én Isten örök békéjének világába költözött.

A rendház kápolnájában ravatalozták fel. Temetését Csóka Gáspár pannonhalmi perjel vezegte 1983. augusztus 3-án. A kegyhely temetőjének papi sírhelyén, Marosi László mellett várja teste a feltámadást. Dr. Galambos Iréneusz OSB

KARA JÓZSEF (1905—1983)

A veszprémi egyházmegye halotja Pápán született 1905. július 3-án. A királynő városának székesegyházában, Veszprémben vette fel a papi rendet, 1932-ben. Fölszentelése után Vigántpetenden rövid ideig káplán, majd a veszprémi Davidikumban három éven át prefektus s ezt követően Pápán és Keszthelyen ismét káplán. 1939-től lelkész-ként működött Herenden, később Vaszaron s innen került utolsó állomáshelyére, Szápárra, ahol először plébánoshelyettesként, majd mint plébános egész haláláig — több mint 43 évig — építette a rábizottak lelkében Isten országát. Bizonyára sok, türelemmel viselt szenvedését elfogadó Mesterének jeladása volt, hogy Szent Kereszt felmagasztalása ünnepén (IX. 17) léphette át az örökkévalóság küszöbét.

Kara József hősiessen szerény volt: egy életöltön kitarított a három községet magábanfoglaló és sok munkát adó plébániáján, Szápáron. Rendületlenül kijárt két külközségébe, a túlnyomóan protestáns többségben lakó katolikus kis csoportokhoz, még hozzá minden vasárnap, a nyári hőségben éppúgy, mint a kemény bakonyi télen. Nem ment nyugdíjba, hanem utolsó lehetőségig a lelkek szolgálatára szentelte magát, mert tudta, hogy a paphiány miatt főpásztora nem tudja majd betölteni plébániáját. Amikor már nem volt ereje végigállni az egész szentmisét, ülve végezte egyes részeit, amikor már nem tudott felmenni a templomba, hívei autóval felvitték, illetve télen szánkón felhúzták. Amikor orvosa már csak húsz percnyi fennmaradást engedélyezett, akkor is az íróasztal mellé ült, átnézte az iratokat, hogy rendet hagyjon maga után.

Vendégszeretete közsímsert. Alig múlt el egy nap, hogy papestvérei vagy ismerősei közül meg ne látogatta volna valaki. Pedig nem központi fekvésű a plébániája s maga sem volt bőbeszédű, inkább hallgatta, amint látogatója kiöntötte lelkét. Munkája így kilépett plébániája határán, de vidéken is szívesen segítkezett. A szomszédos Jásd-Szentkút minden búcsúján gyóntatott, a környéken lelki tekintélynek számított. Szállóigévé lett még idős férfiak ajkán is: „Megmondta a szápári pap!”

Amikor eljött az az idő, hogy ő szorult segítségre, laikus kiségitőt vett maga mellé, hogy így megnyújtsa papi működését és ennek hatókörét. Azon fáradozott, hogy munkatársából olyan egyéniségeket formáljon, akik az evangélium ügyét továbbvívzik és gondozzák a pap nélkül maradt plébániát. Nem akarta árván hagyni híveit!

Zuhogott az eső, amikor főpásztora, segédpüspöke és ötvenfőnyi papestvére a hívek sokaságától kísérve a szápári templomkertbe hívei közé temette.

Szomszédja

DR. VIZY ISTVÁN (1910—1983)

Isten görbe vonalon is egyenesen ír! — hangzik a bölcs mondás. Emberi ésszel ki nem tervezhető módon alakítja ki azok egyéniségét, akikre az életadásnál is nagyobb feladatot bíz: a lelkek ápolását. Érvényes ez Dr. Vízzy Istvánra is.

Balassagyarmaton látta meg a napvilágot 1910 augusztus 19-én. Az egri székesegyházból indult papi útjára 1934-ben és ennek az egyházmegyének szolgálatában hirdette az Úr ígését 1959-ig. Ekkor a Gondviselés az esztergomi főegyházmegyébe delte.

Az egyik hívő így nyilatkozik róla: „Vizi Pista halála nagyon megviselt. Ő több mint barátom, inkább a testvérem volt. Állítom, hogy kevés olyan igazi papja volt az egyháznak, mint ő, aki halálos betegen is, utolsó pillanatig látogatta betegeit, hogy enyhítse az övéniél jóval kisebb szenvedésüket. Farkasréten Bagi püspök búcsúztatta

nagy papi segédlettel és ugyanő végezte érte a koncelebrált gyászmisét is. Nagyobb tömeg gyűlt össze a búcsúztatásán, mint nagy művészek és egyéb híres emberek temetésén. Ez nem véletlen! Neki a Jóisten még ezzel is elégtételt adott, amit meg is érdemelt. Az egri egyházmegyében levő Farnosra is sokan elkísértük a családi sirbóltba a fővárosból. Ő az életszentségre törekedett, ami sikerült is neki."

Pályafutása igen változatos volt: káplánként, a kispapok tanulmányi felügyelőjeként, hittanárként, százados-lelkészként, a Szt. Imre Kollégium prefektusaként, majd karácsondi plébánosként szolgálta Isten népét. A sokféle, szinte kétévénként változó munkaterület, és a velejáró sok tapasztalat érlelte benne a későbbi megértő gyóntatót. 1957-től állt a budapesti Szent Imre-templom szolgálatában. Fáradhatatlan vigasztaló és a családok szorgalmas látogatója volt utolsó állomáshelyén is. Szinte egész napját a gyóntatószékben, a betegeknel vagy a temetőben töltötte. Hihetetlenül széles ismeretségi körének mindig lelki segítséget is igyekezett nyújtani. Volt tanítványainak évtizedek múltán is mosolyra derül arca, ha neve szóba kerül, mindenkinek van kedves emléke róla. Paptársai tudták, ha Pista kiül a gyóntatószékbe, akkor szedhetik a sátorfájukat, mert a hívek mind hozzá mennek gyóntni.

1983 decemberében hívta őt magához az atyai szó: „Jól van derék, hűséges szolgálóm. Menj be Urad örömébe!”
Tanítványa

P. PETHŐ JENŐ S. J.

(1898—1983)

Nyolcvanötödik születés- és névnapja megünneplése után agyérgörcsrel került az egri kórházba, onnan hazai körülmények közé, ahol 1983. dec. 28-án, a korahajnali órákban eltávozott az élők sorából.

Emberileg szomorúan állunk koporsója előtt, mert az ő példájában a magunk sorsát látjuk: a természet rendje az, hogy jövünk és távozzunk s e két mozzanat közötti létet nevezzük életnek.

P. Pethő Jenő tartalmasan töltötte ki ezt az életszakaszt, úgy, hogy halálos ágyán joggal imádkozta a papi szolozsmában mindennap elhangzó imát: „Most bocsásd el, Uram, szolgálodat békességben, mert látták szemeim az üdvösséget, melyet mindnyájunk számára rendeltél...”

P. Pethő 1898 nov. 15-én született. 18 éves korában az ifjúság veleszületett idealizmusával kereste a tartalmas életstílust és ezt a jezsuita életvezetésben találta meg. Ezért 1916-ban belépett a Jézus Társaságába, a nagyszombati noviciátusba. Tanulmányai végeztével 1927-ben pappá szentelték.

Egyetemi tanulmányainak elvégzése után a kalocsai gimnáziumba kap tanári beosztást, ahol a latin és magyar nyelvet tanítja, mint választott szaktárgyait. Egész életének első felét a kalocsai gimnáziumban töltötte el, tanított, régensként működött a kis-szemináriumban, majd a pécsi Pius-gimnáziumba került, ahol, mint iskola-igazgató működött a legnehezebb időkben. Tanárként közkedvelt volt diákjai körében, mert nemcsak a szellemi fejlődést tartotta szem előtt, hanem a testi egészséget is. Ezért nevelésében jelentős helyet foglalt el a sport. Diák futballmeccseken gyakran vett sítot szájába s a bírő szerepét töltötte be. Maga sem vonakodott a sporttól, kitűnően teniszezett.

Az 1950-es szétszórátás tanári működésének véget vetett. Ezzel kezdetét vette élete második szakasza, az egri főegyházmegyében tevékenykedett, mint lelkipásztor. Először Mezőkövesden, majd Sajóládon s végül Erken volt plébános. Innen ment 1969-ben nyugdíjba. Egerben lakott két gondozó nővérével együtt. Itt a Szent Lajos plébánián vállalt kiségitő szolgálatot, ez abban állott, hogy mindennap misézett, vasárnaponként prédikált is és sokat gyóntatott. Keresett papi gyóntató is volt. 1977-ben c. esperesi kinevezést is kapott, amelyben nem annyira kitüntetést látott, mint inkább csendes papi munkájának elismerését. Ahogy Kádár László érsek mondotta: „33 évet az egri főegyházmegye szolgálatában töltött el, szinte élete utolsó napjáig hűségesen telje-

sítve a papszentelésből fakadó kötelességeit. . . látogatta és vigasztalta a betegeket még akkor is, amikor a testi gyengeség keresztje már óra é ránehezedett. És mindezt azzal az áldozatos és odaadó lelküllettel tette, amelyet Szent Ignác iskolájában, a Jézus Társaság tagjaként tett magáévá. . . Sokat tudott adni a lelkeknek, mert Ő is sokat kapott Tőled, Urunk, imádságaiban, elmékedéseiben." Életének végső szakaszában kisebb-nagyobb bajok lepték meg, de az Egyházért való munka mindig helyreállította. Egyik születésnapján meglátogattam és felajánlottam neki a csendes visszavonulás lehetőségét. Ekkor ezt mondta: „Atya, a halálra készen vagyok. De még tudok valamit dolgozni az Egyházért: misézem, gyóntatok, néha prédikálok. Amikor már ezt sem tudom megtenni, szívesen megyek bárhova.” Végső betegségében is kifejezte engedelmes készségét, hogy bárhova elmegy és felajánlja szenvedését az Egyházért. Az előkészület közben befejezte dolgos életét.

Távozása az életből legyen igazi születésnap az örök életre, ahol majd boldogan élvezheti hűségben, becsületben, munkában eltöltött papi életének minden gyümölcsét és örömét.

T. J.

DR. VÁRNAI BÉLA
(1911—1983)

A váci egyházmegye, a kállói espereskerület és Palotás hívő közössége gyászolt. A templom ugyan karácsonyi díszben pompázott még, hisz 1984. január 5-ét mutatott a naptár, de a gyászmisén a születésnap és a gyász hangulatával álltuk körül Dr. Várnai Béla ravatalát. Béla bácsit temettük, akivel olyan sokszor voltam lelkigyakorlaton, és aki súlyos betegségében is olyan rendíthetetlen papi hűséggel ragaszkodott a templomhoz. A végsőikig szolgálta Mesterét. Jó lelkű, példás pap és szeretetreméltó egyéniség volt, amit az is mutatott, hogy 30 pap koncelebrálta Dojcsák exkancellárral a szentmisét, és a hívek megtömték a templomot, pedig Béla bácsi már négy éve nyugalomba vonult. A gyászban osztoztak a protestánsok is a katolikusokkal. A gyászmenetet is mindkét templom harangja kísérte a palotási temetőbe.

Béla bácsi egyébként Banán született 1911. július 12-én. A váci székesegyházban nyerte el a papság annyira óhajtott kegyelmét 1936-ban. 1944-ig mint hitoktatókáplán működött Lajosmizsén, Turán, Kiskunfélegyházán és Hatvanban. A háború alatt Szabad-szálláson vigasztalta és erősítette híveit. Sokan a mai napig emlegetik őt, mint a felebaráti szeretet hőseit. 1952-től Palotáson működött haláláig. Közben, 1961—1979-ig a kállói espereskerület élén áll. 48 évig fáradozott az Úr szőlőjében és paptestvérként állt közöttünk. Végül 1983. december 30-án beköszöntött Béla bácsi égi születésnapja, és a Főpásztorhoz költözött.

Elevenen él szívünkben Béla barátunk emléke, tisztelettel és szeretettel adóznak neki a hívek és paptársai.

Confrater

DR. BABA MIKLÓS
(1893—1984)

A magyar gör. kat. papság tisztelt és szeretett nagy öregje, az Egyházmegyének nevet adó Hajdúdorogi született régi hajdú földműves családból. A helyi népiskola „felső” tagozatának elvégzése után Ungvárott végezte a négyéves tanítóképzőt és kapott népiskolai tanítói oklevelet. Ezután két éven át gimnáziumi különbzeti vizsgákkal érettségét szerezte, hogy papnövendékül felvehessék: 1914-ben kezdte meg teológiai tanulmányait Ungvárott. Az utolsó két évet Budapesten a központi Papnevelőintézetben végezte el. Az összes növendékek között ő nyerte el a szentbeszédverseny első díját. Az első világháború végén a megerőltető tanulás és az akkori nélkülözések következtében súlyosan megbetegedett. Budapesten életveszélyben került szanatóriumba, hosszú és gondos ápolás mentette meg. Hangját jóidőre suttogásig elvesztette. Gyógyulása évekig tartott. Ezért csak 1923. jún. 24-én szentelte pappá Miklósy István hajdúdorogi megyéspüspök. A legszegényebb szabolcsi nép között, Pircsén lett lelki-

pásztor 12-éven át! Közben 1933-ban kánonjog-i doktorátust szerzett. A szegények atyja, a szűkölködők támogatója lett. Programja ez volt: „Feladatunk: felkarolni azokat, akik a legelesettebbek!” 1926-ban az OFB. földreformnál sok nincstelen neki köszönhette telekhez és földhöz juttatását: segítségéért még a másvallásúak is szeretettel messziről üdvözölték. Személyes alamizsnáival is sok szegény szükségén enyhített. Nagy tudásával és gyakorlatiasságával hasznosította magát a népművelési előadás-sorozatokban, a katolikus ifjúsági egyesületek vezetésében, a kerületi papi gyűléseken. Hívei sokszor a templomban adoralva találták, az újságokban tanulságos cikkeken járult hozzá kora problémáinak megoldásához. Megírta a falusi ifjúság számára a „Tiszta férfiúság”-könyv önálló és lebilincselő stílusú változatát. (Sajnos ez a háború miatt kéziratban maradt.)

Szívén viselte a népoktatást. Piricsén és Encsencsen iskolákat, tanítói lakásokat építtetett. Az elsődíjazottakat különös gonddal és sikerrel készítette elő. Az elsőpentekekben a szentségekhez járulás a nép felének szokásává vált. Szerény, kedves modora szorgalommal és céltudatossággal párosult.

1939-ben került át a hosszúpályi parókiára. A háborús nehézségek között sem hagyta el a községét és népét. Bölcs tudásáért, tanácsaiért, testi munkákban is tanúsított jó példaadásáért, szép családi életéért itt is nagyra becsülte mindenki. Tíz év mulva-jutt nagyobb egyházközségbe.

Nyír-adonyba hat évre, majd 1955—1969-ig Nyírkarásznak volt lelkipásztor. Mindenütt nagy szeretettel vette körül a nép. Világos tartalmas beszédeit évek múlva is emlegették. Gyakran hívták meg Máriapócsra is búcsúi szónoknak. Főpásztor is meghívta lelkigyakorlatok vezetésére az egyházmegyei papsághoz.

1968-ban agyvérzés érte, nyugdíjba kényszerült, de ezután is Debrecenben lakva, ahogyan csak ereje engedte, segítséget nyújtott a lelkipásztori munkákban, mint kedvelt gyónató és áhítatosan miséző. Lelkikönyveket fordított a papnövendékek számára. Mint nyugdíjas autóbalesettel csonttörést szenvedett, de ekkor még sikeresen gyógyult. Aranymiséjét Debrecenben, gyémántmiséjét 1983-ban Hajdúdorogon végezte, kézvezetője főpásztor volt. 1942-től tanügyi esperes, 1939-ben tb. esperes, 1983-ban tb. kánonok címmel tüntette ki püspöke. Újabb baleset okozta halálát. Ötven pap segédletével temette Debrecenben febr. 27-én Dr. Timkó Imre hajdúdorogi püspök.

Méltó munkatárs volt a hívek közt felesége 51 éven át, sokat foglalkozva a leányifjúság erkölcsi és háztartási nevelésével. Kilenc gyermekük közül kettő járvány áldozata lett, a többiek, mint atomtudós, egyetemi tanár, pedagógus, gyógypedagógus építő tagjai a társadalomnak!

Derűs lélekkel készült a halálra.

Confrater

DDr. ALTDORFER KÁROLY
(1916—1984)

A Győri Püspöki Hittudományi Főiskola oromzatán fekete zászló lengett néhány hónappal ezelőtt... Arról beszélt, hogy DDr. Altdorfer Károly, a Főiskola jelenlegi tanári karának legrégebbi tagja, többé nincs közöttünk: február 29-én hajnali négy óra-kor hazahívta az Úr... Harminc éven keresztül, 1953-tól 1983 karácsonya előtti utolsó tanítási napig oly sokszor lépett be a Szeminárium kapuján, hogy tudásának kincseit bőven hintse a kispapok lelkébe...

A győri egyházmegye főpásztorja a mindig készséges és buzgó papot, a székeskáp-talan az imádságos lelkületű kanonokot, a főiskola tanári kara a mindig kedves és szerető kollégát, a kispapok a mélytudású és megértő tanárt gyászolják benne...

Élete Mosonszolonokon indult el 1916. május 8-án. Korán jelentkezett benne a papi hivatás jele: már a kis elemistát is a buzgóság és a tanulás szeretete jellemezte. E két vonása tovább mélyült a mosonmagyaróvári piarista gimnáziumban, amint még

ma is élő osztályfőnöke mondta róla, akinek nyolc éven át volt módjában megfigyelni őt. Ilyen gyermek- és ifjúévek után szinte természetes volt számára, hogy a győri szeminárium kapuján kopogtasson felvételért egyszerű érettségivel. Főpásztorja meglátta benne a lélek komolyságát és a szellem elmélyülésre szomjazó adottságait, s Bécsbe küldte a Pázmáneumba. Itt szentelték pappá 1940. március 17-én (éppen a győri Könyvező Szűzanya ünnepén!). A bécsi egyetemen teológiai doktorátust szerzett. Majd tovább megy a svájci Fribourgba, hogy — amíg a világban a szörnyűséges II. világháború dúlt, — ő tovább töltekezzék tudományokkal. Itt találkozott össze Wilhelm Schmidt-tel, a világhírűvé vált verbita etnográfussal, és az ő lábánál egy életre magába szívta a missziók története és fejlődése iránti lángoló szeretetet és érdeklődést, amely haláláig benne élt. A nagy hírű professzornál újabb doktorátust szerzett etnográfiaiából. Majd mindezt megtoldotta középiskolai földrajztanár oklevéllel, amelyet ugyancsak Fribourgban szerzett meg francia nyelven. Így jött haza 1946-ban.

Először állomáshelye Mezőörs, ahol egészen rövid ideig szolgált káplánként. Szolgálatát a lövői káplánsággal folytatta 1946—1948-ban. Ezután önálló lelkeszként működött Nemeskéren 1948 és 1953 között. Innen került plébánosként Barbacsrá, ahol hosszú időn át: 1953-tól 1981-ig szolgált a lelkeket. Közben minden héten bejár Győrbe a főiskolára tanítani. A missziológia, az ökumenizmus és az egyháztörténelem voltak a kedvenc tárgyai. Óriási és nagyon széleskörű tudásából rengeteg szint és érdekességet tudott magyarázataiba belevinni. Az ebédek utáni felüdülés idejében tanártársait is lekötötte, amikor az egyháztörténelem nagy összefüggéseit mutatta meg, vagy amikor a missziókról oly lelkesen beszélt... A magyar szemináriumok kispapjai számára ő írta meg a missziológiai jegyzetet is. Már betegen készítette elő ennek újabb kiadását, beledolgozva a legújabb adatokat, amelyeket római verbita barátjától kapott szinte folyamatosan.

Plébánosi és tanári elfoglaltsága mellett 1954-től több éven át szentszéki bíró is volt. Főpásztorja — az elismerés jeleként — kinevezte tb. kanonokká. Ezt azonban közismert szerénysége miatt hívei előtt egészen eltitkolta. 1980. február 28-án a Főpásztor újabb kitüntetéssel fejezte ki elismerését iránta: a Győri Székeskáptalan kanonokjává és tb. pápai főesperessé nevezte ki. Győri kanonoki lakásába 1981 nyarán költözött be. Sajnos, egészsége csakhamar megrokkant. Az 1982. február 2-án történt operáció — valójában — már a sír felé indította el...

Betegségében is a közös szolozsma hűségese részvevője volt, és megmaradt fáradhatatlan tanárnak is. A mindig szerény, csendes és igazán jóságos embert paptestvérei, volt és jelenlegi tanítványai és szépszámu hívő sereg élén kísérte el utolsó földi útján főpásztorja, Dr. Pataky Kornél püspök. Temetése 1984. március 3-án délelőtt 10 órakor az érte bemutatott szentmise után volt. Kispapjai viték le a székeskáptalan kriptájába...

Mindenki, aki közelében élt, úgy gondol elköltözött paptestvérünkre, mint — a legnemesebb értelemben vett — „jó emberre”. Szerény volt, csendes, nem vágyott kitüntésekre; „csak” jó pap és folyton művelődő tanár akart lenni. Bátran elmondhatjuk róla, bár ő ezt így soha még csak nem is gondolta magáról: elmélyült tudós volt. Mindig jó volt a közelében lenni. Életének sok keresztjét odaadón viselte. Mindenki iránt hálás volt. Ezt talán nem is tudta mindig úgy kifejezni, mint ahogy érezte, s ahogy csak egy-egy négyeszműköztli beszélgetésben buggyan ki belőle... Jóságáért tanítványai, a kispapok, szeretettel szolgáltak neki betegségében. A kedves nővel együtt egyikük állt a haldokló közelében akkor is, amikor a „kedves tanár urat” szólította az Úr...

Imánk kíséri elköltözött jóságos paptestvérünket, hogy megvalósuljon rajta gyászjelentésének mottója: „Akik igazságra tanítottak sokakat, tündökölnek örökkön örökké, miként a csillagok!” (Dán. 12,3.)

Confrater

DARABOS LÁSZLÓ
(1907—1984)

Darabos (Ditter) László Zágrábban született 1907-ben. Középiskoláit és a teológiát Péccsett végezte s itt szentelték pappá 1931-ben. Főpásztorra 1973-ban püspöki tanácsossá nevezte ki, 1976-ban pedig a horvát nyelvű drávasztárai lelkeség vezetésével bízta meg püspöki biztos minőségben. Innét szólította magához az Úr 1984. március 4-én.

Akik közelebbről ismerték, azok tudják, hogy nagy tisztelője volt Kis szent Teréznek. László pontosan tíz évvel később született, mint a kis szent meghalt. Teréz egyszer azt mondta: „Milyen boldogtalan lennék az égben, ha nem tudnék kis szívességeket tenni azoknak, akiket a földön szeretek.” László azt kérte Teréztől, hogy fogadja őt testvérének. Úgy gondolom, megtette neki ezt a kis szívességet. Teréz a Kármelbe való belépése előtt felajánlotta magát a gyermek Jézus játékszerének. „Azt mondtam neki, hogy ne úgy bánjék velem, mint valami drága játékkal, amelynek a nézésével is beérik a gyerekek, hozzányúlni nem mernek. Hanem úgy, mint egy teljesen értéktelen kis labdával, amelyet ledobhat a földre, a lábával rugdalhat, felhasíthat, otthagyhath egy sarokban, vagy a szívére szoríthat, ha abban örömet találja. És Jézus meghallgatta kérésemet” — mondja Kis szent Teréz.

Kispaptársai feltekintettek Darabosra, mert mindig jókedélyű, imádságos, barátságos, az egyházi tanulmányokkal komolyan foglalkozó teológusnak ismerték. Mint káplán eredményesen működött. Felfelé induló szép papi élet körvonalai rajzolódnak ki diszpozícióiban. 1948-ban Egerágon plébános. Vendégszeretete közismert lett már ezen a helyen és ezt az erényt később sok nélkülözés közepette is gyakorolta. A celibátust hűségesen tartotta annak jeléül, hogy „egészen Krisztusé vagyok”, „akarom a mennyek országáért”. Amije volt, azt mindig megosztotta másokkal, nem akart kincseket gyűjteni. Egyszerű és szegény pap akart lenni.

Aztán egyszercsak szaván fogták az égiek László barátunkat. 1952-ben káplán Péccsett. Földre dobták a labdát. 1955-ben a labdát „ki is lyukasztották”: László szolgálaton kívüli státusba került. Utána ismét káplán lett, majd egy kis faluban rövid ideig plébános, ahonnét egy még eldugottabb helyre került. 1964-ben pálfai plébános lett. A vegyesvallású községben, kevés hívő közt nagy odaadással vezegte lelkipásztori és liturgikus munkáját, úgy, mintha hatalmas tömegeket kellett volna gondoznia. Tizenkét évi működés után ismét költözött, ezúttal az egyházmegye legdélibb részébe, Dráva-stárára, ahol horvát nyelvtudására is szükség volt. Pálfai hívei nem akarták elengedni különben is már idős plébánosukat és megkértek engem, hogy tolmácsoljam a püspöknél kérésüket. A püspök hajlandó volt a terven változtatni és behívatta Lászlót. Ő azonban úgy gondolta, hogy ha egyszer kiadta a főpásztor a parancsot, akkor nincs azon változtatni való. A tiszteletet és engedelmességet ebben az esetben is késedelem nélkül gyakorolta.

Az igazságot kereste, s ha megtalálta, aggályos hűséggel ragaszkodott hozzá és következetesen megvallotta mindenki előtt. Számosan jöttek el temetésére sok működési helyéről; több mint 120 pap mutatta be a püspökkel együtt az engesztelő áldozatot a pécsi Sz. Mihály kápolnában. A pálosok kriptájába temették. Paptestvér

BOROS ISTVÁN VALÉR O. F. M.
(1919—1984)

Március 22-én a hirtelen változó idő okozta Valér ferences testvér, Erdély-hírű karony halálát. Igen nagy veszteségünk. Marosvásárhelyen, a ferencesek templomában volt kántor. Zenei hetek alkalmával sokat szerepelt. Rendkívüli élmény volt hallgatni játékát. Őt nevezték ki a kántorképző iskola zenetanárává. Olyan dalárdája volt, amelyben a falu ifjúsága együtt énekelt a képzősökkel. Liturgiájuk valósággal szárnyalt és szárnyra kapta a jelenlevőket is. Egy alkalommal Áron püspökúr Somlyón szállt meg. A dalárda szerenádott neki, a püspök szentképpel jutalmazta meg az énekeseket. Másnap az iskolában büszkén mutogatták, mit kaptak. Bennünk, botfűlűekben kaján

írígség támadt. A nagyszünetben becsengettünk a zárdába és Valér testvért kerestük. Méltatlankodva adtuk elé panaszunkat, hogy mi nem kaptunk képet, és nem vagyunk hajlandók énekpróbákra jönni, ha legalább utólag nem ad. Kérte, hogy várjunk egy kicsit, azonnal hozza. Diadalunk teljében vettük át a képeket és rohantunk vissza, hogy még elérjük az órát. Mikor az osztályban egy kicsit megnézegettük a zsákmányt, akkor derült ki, csak ferences emlékképek. Jót neveltünk a góbéságunkra góbéul adott válaszra.

Valér testvér 1919. augusztus 17-én Zetelakán született. Szülőfaluja sok kiváló papot, szerzetest adott az egyháznak, kiváltképp szent Ferenc rendjének. Boros István szinte gyermekfejjel lépte át a csíksomlyói zárdá küszöbét. 1945-ben tette le szerzetesi fogadalma. Kántori állomáshelyei: Kolozsvár, Udvarhely, Csíksomlyó, Mikháza, Máriaradna, Dés, Segesvár. 1969—72-ig nagyvárad karnagy és orgonista, majd haláláig karnagy és orgonista Marosvásárhelyen. Súlyos érbántalomban szenvedett. Halálát gutaütés okozta.

Boros István Valér ferences testvér részt vett a megújuló liturgia zenei szépítésében. Az ő nevéhez fűződik az új erdélyi szertartások zenei része. Neki köszönhető, hogy sok erdélyi templomban az egész hívőseleg énekl a mise-antifónákat magyar nyelven, egyszerű gregórián dallammal. A kántorképzésben, magasszintű énekkarok szervezésében s általában az egyházzenei kultúra terjesztésében élen járó szaktekin-tély. Mindenütt, ahol csak megjelent segített Isten népén, hogy méltóbb dicséretet zenghessen az Úrnak. Most már minden bizonynal az angyali karokkal magasztalja Teremtőjét.

Tisztelője

ÖTVÖS JÁNOS FRIGYES iskolatestvér (1895—1984)

A Bácskában, Topolyán született 1895. dec. 27-én. Az iskolatestvérek szerzetesi ruhájába 1912 Nagyboldogasszony előestéjén öltöztették be a bécsi (Wien-Strebendorf) noviciátusában, mivel a magyar noviciátus csak 1924-ben nyílt meg a Szolnok megyei Homokon. Rendi kiképzése, valamint tanítói oklevél megszerzése után rövid ideig a szerzet felvidéki, ma Szlovákiában levő iskoláiban tanított (Ormény-Nyitra-Rajna), majd áthelyezték Szatmárnémetibe. Azt itteni katolikus népiskola vezetésére. Boromisza Tibor püspök 1910-ben az iskolatestvéreket kérte fel. Frigyes testvér egész további élete folyamán itt működött mint igazgató tanító. Erdély egyrésznéek visszacsatolása után Scheffler János püspök újra életre hívta az elsővilágháború végén megszűnt katolikus magyar tanítóképzőt s ennek vezetésére is az iskolatestvéreket kérte fel. A népiskola ekkor a tanítóképző gyakorlóiskolája lett. Mind a tanítóképző, mind a gyakorlóelemi tovább működött magyar iskola gyanánt akkor is, mikor Erdély ismét román fennhatóság alá került. Csak 1948-ban a végrehajtott iskolaállamosítás vetett véget a szerzetesek és szerzetesnők iskolai tevékenységének. Frigyes testvér és társai buzgó működésének bizonyítéka, hogy az egész idő alatt, amíg az iskola működhetett, 8-papi és 1 szerzetesjelölt hivatás került ki a tanulók közül. — Az iskolaállamosítás után Frigyes testvér a Szatmár közelében levő magyarnyelvű Józseffelva (Jojib) plébánián kapott alkalmazást mint kántorsekrestyés, kisegítő hitoktató és „mindenes” a plébánia háztartásban. Időnkint a szatmári székesegyházban is kisegített mint kántor. Ugyes ezermester lévén, jól értett orgonák és toronyórák javításához. Közelebbi és távolabbi környéken sokszor hívták és igénybe vették ebbeli ügyességét. — Példás, buzgó szerzetes volt a felosztás előtt és után is egyaránt. Jó egészséggel és fáradhatatlan munkakedvvel áldotta meg az Úr, ezért tudta megközelíteni, ha elérni nem is a 90. életévét. Halálát véletlen baleset okozta. A plébánia régimódi kútjából vizet akart húzni, miközben a kútkáva tetején a nehéz betongerenda meglazult, leesett, ő nem tudott félrelépni előle, s a súlyos betondarab okozta koponya és egyéb csonttörésekbe rövid időn belül meghalt ez év tavaszán. — Hisszük, hogy buzgósága és hűsége örök jutalmát megadja neki az Úr, akit hosszú élete folyamán a változatos körülmények között mindvégig hűségesen szolgált.

Nagy I. Kolos